

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ÇEVRE SORUNLARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ
Ankara University Center for Environmental Studies

ANKARA ÜNİVERSİTESİ ÇEVREBİLİMLERİ DERGİSİ
Ankara University Journal of Environmental Sciences

Cilt: 8

Volume: 8

Sayı: 2

Number: 2

Yıl: 2021

Year: 2021

Ankara – 2021

Elektronik / Online ISSN: 2146-1562

Tüm Hakları saklıdır. Bu derginin tamamı ya da dergide yer alan bilimsel çalışmaların bir kısmı ya da tamamı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre Ankara Üniversitesi Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezinin yazılı izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

All rights are reserved. Published content may not be copied or re-published without the permission of Ankara University Center for Environmental Studies.

Ankara Üniversitesi Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi
Ankara University Journal of Environmental Sciences

Elektronik / Online ISSN: 2146-1562

Cilt/ Volume: 8

Sayı/ Number: 2

Yıl/ Year: 2021

Yayın Sahibinin Adı/ Owner

Ankara Üniversitesi Çevre Sorunları Araştırma ve
Uygulama Merkezi adına
Mehmet SOMUNCU

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Publisher Manager
Uğur DOĞAN

Yayın İdare Merkezi Adresi/ Correspondence
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Sıhhiye, ANKARA

Yayın İdare Merkezi Telefonu/Phone
+90 312 596 1659

Elektronik Posta Adresi/ Email
csaum@ankara.edu.tr

URL
<http://dergiler.ankara.edu.tr>
<http://csaum.ankara.edu.tr>

Yayının Türü/ Type of Publication
Yaygın süreli yayın/ Widely Distributed Periodical

Editörler Kurulu/ Editorial Board

Mehmet SOMUNCU (**Editör**/ Editor)
Işıl KAYMAZ (**Yardımcı Editör** / Associate Editor)

Editör Danışma Kurulu/Editorial Advisory Board:

Ali İhsan AROL, Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Aysel ATIMTAY, Ortadoğu Teknik Üniversitesi
Ayşen ERDİNÇLER, Boğaziçi Üniversitesi
Christina GONNELLI, Università Degli Studi Firenze
Erwin BERGMEIER, University of Göttingen
Fatmagül GEVEN, Ankara Üniversitesi
Federico SELVI, Università Degli Studi Firenze
Gökşen ÇAPAR, Ankara Üniversitesi
Gülen GÜLLÜ, Hacettepe Üniversitesi
Günay KOCASOY, Boğaziçi Üniversitesi
Hakan YİĞİTBAŞIOĞLU, Ankara Üniversitesi
İhsan ÇİÇEK, Ankara Üniversitesi
Kaoru KASHIMA, Kyushu University
Latif KURT, Ankara Üniversitesi
Neil ROBERTS, Plymouth University
Neriman ŞAHİN GÜÇHAN, Ortadoğu Teknik
Üniversitesi
Nilgül KARADENİZ, Ankara Üniversitesi
Selim L. SANİN, Hacettepe Üniversitesi
Sibel ATASAGUN, Ankara Üniversitesi
Uğur DOĞAN, Ankara Üniversitesi
Warren EASTWOOD, Birmingham University

Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi, yılda iki kez yayımlanan hakemli bir dergidir.
Ankara University Journal of Environmental Sciences is a refereed journal, published twice a year.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ÇEVRE SORUNLARI ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ
Ankara University Center for Environmental Studies
ANKARA ÜNİVERSİTESİ ÇEVREBİLİMLERİ DERGİSİ
Ankara University Journal of Environmental Sciences
Cilt/ Volume: 8 Sayı/ Number: 2 Yıl/ Year: 2021

İçindekiler/ Contents

Gıda Güvencesi Konusunda Türkiye İçin Bir Değerlendirme <i>An Evaluation for Turkey on Food Security</i> Ramazan KOCA, Mehmet SOMUNCU.....	1
Meteoroloji Genel Müdürlüğü Binası'nın (Ziraat Mektebi) Kültürel Miras Bakımından Önemi ve Korunması Konusunda Bir Değerlendirme <i>An Evaluation on the Importance and Conservation of the Building of General Directorate of Meteorology (Agricultural School) in terms of Cultural Heritage</i> Alican BERBER.....	12
Sürdürülebilir Destinasyon İçin Ziyaretçi Görüşlerinin Önemi: Assos Antik Kenti Örneği <i>The Importance of Visitor Comments for Sustainable Destination: The Example Of Assos Ancient City</i> Tunç BAŞARAN, Mehmet SOMUNCU.....	31
Perception of The Possible Post-Coal Period in Coal-Dependent Cities: Zonguldak Example in Turkey Alkan ÜSTÜN, Bahattin CİZRELİ.....	46
Makale Kabul ve Yazım Kuralları.....	58
Instructions for Authors	60

Gıda Güvencesi Konusunda Türkiye İçin Bir Değerlendirme* *An Evaluation for Turkey on Food Security*

Ramazan KOCA^{1**}, Mehmet SOMUNCU²

¹Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Ankara

²Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara

Özet: Günümüzde hızlı kentleşme ve tüketici nüfusun artması gıda üretimine olan baskının ve talebin daha da artmasına neden olmaktadır. Bunun için günümüzde ülkelerin siyasi bakımdan bağımsızlıkları adeta gıda güvencelerini sağlamaları ile mümkün ve eşdeğer görülmektedir. Bu nedenle ülkeler politikalarında gıdayı merkeze alan üretim, istihdam ve sürdürülebilir çevre yönetimi üzerinde çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Bu çalışmanın amacı günümüzde stratejik bir önem kazanan gıda güvencesi ve güvenliğini etkileyen faktörleri inceleyerek gıda güvencesinin boyutlarının ve Türkiye'deki durumunun değerlendirilmesidir. Gıda güvencesinin sağlanması için gıdanın bulunabilirliğinin, gıdaya erişilebilirliğin ve sürdürülebilir bir gıda yönetiminin sağlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Gıdaya olan arz-talep dengesinin sağlanmasında sürdürülebilir bir gıda güvencesinin sağlanması gerekmektedir. Dolayısıyla ülkemizde gıda güvencesinin oluşturulmasında sürdürülebilir gıda ve çevre yönetimi politikalarının stratejik amaçlar arasında yer alması gerektiği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gıda güvencesi, gıda güvenliği, sürdürülebilirlik.

Abstract: Today, rapid urbanization and the increase in the consumer population cause an increase in the pressure and demand on food production. For this reason, today's political independence of countries is virtually seen as possible and equivalent by providing food security. Thus, countries develop various strategies on production, employment and sustainable environmental management that center food in their policies. The aim of this study is to evaluate the dimensions of food security and its situation in Turkey by examining the factors affecting food security and safety, which has gained strategic importance today. It is emerging that food availability, food accessibility and sustainable food management should be ensured in order to provide food security. Sustainable food security should be ensured in order to provide the supply-demand balance for food. Therefore, it is considered that sustainable food and environmental management policies should be among the strategic objectives in establishing food security in our country.

Keywords: Food security, food safety, sustainability.

1. Giriş

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) raporlarına göre dünya nüfusu sürekli artmakta fakat insanları besleyecek hayvansal ve tarımsal ürünlerin sağlanmasında önümüzdeki yıllarda ciddi sorunların yaşanacağı belirtilmektedir. Yine Gıda ve Tarım Örgütü'ne göre 2018 yılında 820 milyondan fazla insanın açlık çektiği belirtilmektedir. Ayrıca dünyada orta derecede gıda güvensizliğinden etkilenen ve açlık çeken insanlar düşünüldüğünde, yaklaşık 2 milyarın üzerinde insanın güvenilir, besleyici ve yeterli bir düzeyde gıdaya erişiminin olmadığı tahmin edilmektedir (FAO, 2018: 7; FAO, 2019: 4).

* Bu çalışma "Yarı göçebe hayvancılık faaliyetlerinin kırsal sistemlerin sürdürülebilirliği ve gıda güvencesi bakımından önemi: Gömürgen Köyü (Kayseri) örneği" konulu doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

** Yazar iletişim: ramzankoca78@hotmail.com

Günümüzün en önemli sorunlarının başında gelen gıdaya erişememe ve gıda güvensizliği ülkelere göre farklılık göstermekle beraber dünyada yaygın bir sorun oluşturmaktadır. FAO tarafından 2014, 2015 ve 2016 yıllarında yaklaşık 150 ülkede toplanan veriler, dünyadaki on kişiden yaklaşık birinin (yüzde 9,3) şiddetli gıda güvensizliğinden muzdarip olduğunu ve bunun 689 milyon kişiye denk geldiğini ortaya koymaktadır. Gıda güvensizliğini iklim değişikliği, tahıl üretimindeki azalma, canlı hayvan sayısının azalması ve fiyat artışları etkilemektedir. Bunun için, iklim değişikliğine uyum sağlayan tarımsal uygulamalar ve geçim kaynakları sağlamak gerekmektedir (FAO, 2017).

Özellikle 19. yüzyıldan itibaren hızlı şekilde artmaya başlayan kentleşme çevre sorunlarının yanında gıda ve gelir güvenliği problemlerinin ortaya çıkmasında da etkili olmaktadır. Bu anlamda gıda güvencesinin oluşturulması küresel anlamda gıda arz ve talep dengesinin sağlanması bakımından önemli bir yer teşkil etmektedir. Woods (2011:3) gıda güvencesi “food security” teriminin son yıllarda Avrupa’da kırsal coğrafyacıların üzerinde önemle durdukları bir konu haline geldiğini ve araştırmacıların ilgisini çekmeye başladığını bunun sonucunda konuyla ilgili çeşitli araştırmaların ve tartışmaların yapıldığını belirtmektedir.

Küresel anlamda biyolojik çeşitlilik kaybı, erozyon ve iklim değişikliği gibi konularla ilgili ciltlerce kaynaklar yazılmıştır. Günümüzde ekonomik ve politik sistemimiz, kaynakları sınırlı olan bir gezegende imkânsız olan sürekli büyümeye kilitlenmiştir. Önümüzdeki yıllarda devletlerin ekonomik olarak kaçınılmaz olarak dalgalanacağını ve ekonomilerinin küçüleceğini söylemenin hayal olmadığı görülmektedir. Bu nedenle geleceğin neden kırsalda olduğu ve gıdayı neden yeniden merkeze yerleştiren bir sosyal yaşamın ortaya çıkışının kavranamamasının zor olmaması gerekmektedir. Bunun için günümüzde gıda güvencesi ve gıda sisteminin dünyada yaşanan bu olumsuz etkilere karşı üzerinde durulması gereken konuların başında yer alması gerekmektedir (Bradford, 2019: 4).

Günümüzde devletlerin güvenliklerinin sağlanmasında gıda güvencesi ve kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınma kavramları ön plana çıkmaktadır. Öyle ki bu kavramların günümüzde devlet politikalarının belirlenmesinde etkili olduğu görülmektedir. Şu anki durumda ülkelerin bağımsızlıklarını ve güvenliklerini sağlamak için sadece askeri güce veya teknik imkânlarla sahip olmaları yetmemektedir. Değişen ve gelişen dünya konjonktüründe ülkelerin tam bağımsızlığının sağlanması için kendi ihtiyaçları olan gıda arzını güvence altına almaları gerekmektedir. Bu nedenle kırsal sistemlerin sürdürülmesi için tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi ve korunması gıda arzının sağlanması bakımından kilit bir rol oynamaktadır.

2. Araştırma Yaklaşımı

Bu makale “Yarı göçebe hayvancılık faaliyetlerinin kırsal sistemlerin sürdürülebilirliği ve gıda güvencesi bakımından önemi: Gömürgen Köyü (Kayseri) örneği” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Makale ikincil veri kaynakları üzerinden kaleme alınmış ve değerlendirilmiştir. Bu bağlamda araştırmada konuyla ilgili olarak literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Daha sonra ulaşılan verilere dayalı olarak irdelenip ve verilerin analizinden elde edilen bilgiler çerçevesinde araştırma hazırlanmıştır.

3. Gıda Güvencesi ve Gıda Güvenliği Nedir?

1970 ve 1980’li yıllardan itibaren birçok kırsal coğrafyacı, dünyada gerçekleşen ekonomik ve çevresel faktörlerden dolayı kırsal alanların önemine değinmeye başlamışlardır. Bu nedenle bazı coğrafyacılar özellikle kırsal alanlarda gıda, tarım, arazi kullanımı, arazi planlanması, doğal kaynakların kullanımı ve çevresel adaptasyon konuları üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu konuların küresel düzeyde gıda güvencesinin sağlanmasını etkilediğini ve iklim değişikliği gibi unsurların da kırsal alanların geleceğiyle doğrudan ilgili konu başlıkları olduklarını belirtmektedirler (Woods, 2011: 7).

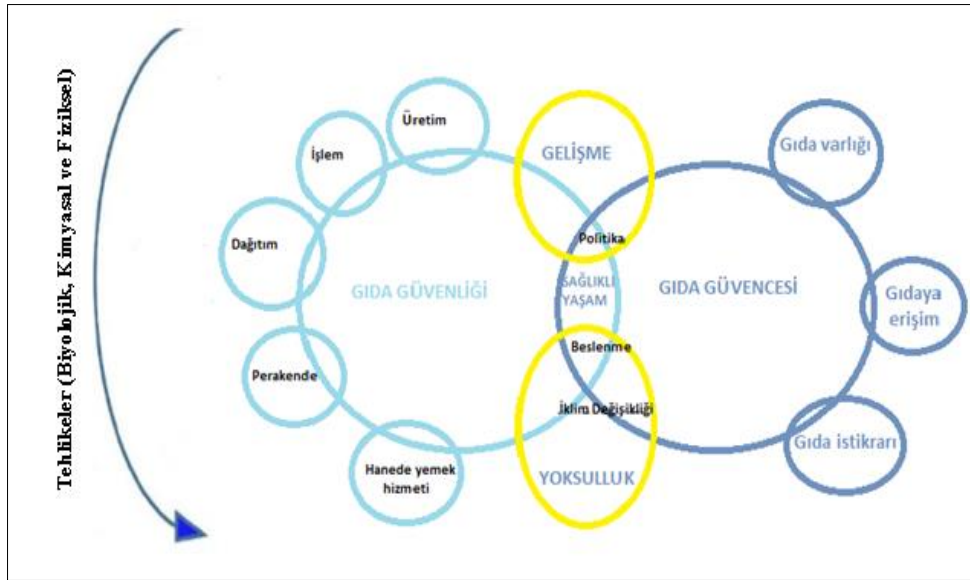
1996 Dünya Gıda Zirvesi’nde dünyada görülen yoksulluk ve yavaş büyümenin açlığı ve gıda güvencesinin sağlanmasının önemini getirdiği belirtilmiştir. Gelecek yüzyılda her ülkenin açlığı azaltma ve gıda güvencesinin sağlanması temel hedefleri arasında olacağı öngörülmektedir (Migotto vd., 2005).

Gıda güvencesi Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından “*İnsanların güvenilir, sürdürülebilir uygun fiyatta, kaliteli, sağlıklı beslenme alışkanlığını geliştirecek besinleri satın alma ve tüketme*

hakkına sahip olma” şeklinde tanımlanmaktadır. Beslenme ve gıda politikaları üzerinde sosyo-ekonomik gelişmeler ve sürdürülebilir çevre yönetiminin etkili olduğu vurgulanıp bu konularla ilgili üç stratejinin geliştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Bunlar:

- İnsan sağlığı üzerinde, kimyasal ve biyolojik tehlikeler sonucu gıdalarda oluşan gıda güvensizliği konusunda “tarladan çatala” isimli gıda güvenliği stratejisinin geliştirilmesi,
- Toplumda sağlıklı beslenme stratejisinin geliştirilmesi,
- Kırsal alanlarda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasıyla yeterli miktarda ve kalitede sürdürülebilir bir gıda tedariği (gıda güvencesi) stratejisinin geliştirilmesidir (WHO, 2001: 2-33).

21. yüzyılda artan dünya nüfusunun beslenmesinde çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Azalan su kaynakları, daha az araziden daha çok ürün alma çabaları, artan gıda fiyatları vb. sorunlar gıda güvencesi kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Fakat bu terim günümüzde zaman zaman yeterince anlaşılammakta farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Küresel ticarete tarımın neoliberalleşmesi, süper tarım tekniklerinin geliştirilmesi ve genetik bilimin ilerlemesi güvenli gıdaya erişim ve koruma çalışmalarını getirmiştir. Bütün bu gelişmeler kırsal alanlarda sürdürülen gıda güvencesi teriminin ön plana çıkmasını sağlamıştır (Woods, 2011: 3).

Şekil 1. Gıda güvenliği, gıda güvencesi ve kalkınma arasındaki ilişki (Mahmoud, 2017).

Gıda güvencesi ve gıda güvenliği kavramları çoğunlukla birbirleriyle karıştırılmaktadır. Gıda güvencesi, gıda güvenliği kavramını da içine alan ve gıda miktarının yeterliliği, gıdaya fiziksel ve ekonomik ulaşım ve tüm bunların istikrarlı olması anlamına gelen geniş bir kullanım alanına sahiptir (Niyaz ve İnan, 2016: 2).

Gıda güvenliği kısaca gıdalarda oluşabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve her türlü zararların yok edilmesi için alınan tedbirleri ifade eder. Daha geniş bir çerçevede ise gıda kaynaklı hastalıklara neden olan fiziksel, kimyasal ve biyolojik etkenleri engelleyecek şekilde gıdaların hazırlanması, işlenmesi ve depolanmasıyla birlikte son tüketiciye ulaşmasını sağlayan bir döngüdür (Tayar, 2010: 22).

Gıda güvenliği İngilizcede “**food safety**” olarak geçmekte ve “*Sağlıklı ve kusursuz gıda üretimini sağlamak amacıyla gıdaları; üretim, işleme, muhafaza ve dağıtımları sırasında gerekli kurallara uyulması ve önlemlerin alınması*” şeklinde ifade edilmektedir. Gıda güvencesi ise 1996 Dünya Gıda Zirvesi’nde “**food security**” şeklinde ifade edilmiştir. Tanımı ise “*Bütün insanların her zaman aktif ve sağlıklı bir yaşam için gerekli olan besin ihtiyaçlarını ve gıda önceliklerini karşılayabilmek*

amacıyla yeterli, sağlıklı, güvenilir ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik bakımdan sürekli erişilebilir” şeklinde açıklanmıştır (Türkiye Gıda Derneği Federasyonu (TGDF), 2011: 6).

Kapsamlı bir gıda güvencesi kavramının aşağıda sıralanan 4 temel unsuru içermesi gerektiği kabul edilmiştir.

- **Gıdanın var olması (availability):** Tüm insanlara her zaman yetecek düzeyde gıdanın varlığı,
- **Gıdanın erişilebilir olması (accessibility):** Ulusal veya uluslararası düzeyde yeterli miktarda gıda tedarik edilmesi, herkesin her zaman mevcut gıdaya fiziksel ve ekonomik olarak ulaşabilmesi,
- **Gıdanın istikrarlı olması (stability):** Sürdürülebilir gıda yönetimi ve üretimi,
- **Gıdanın faydalanılması (utilization):** Bireylerin yeterli enerji ve besin alması, vücudun çeşitli besin maddelerinden en iyi şekilde yararlanması, herkese yetmesi. Başka bir bakış açısıyla da gıda güvencesi kavramına, gıda kazanımını (edinimini) merkeze alan, mevcudiyet, ulaşılabilirlik, yararlılık ve süreklilik gibi farklı boyutlar kazandırılmıştır (FAO, 2008: 3).

Türkiye Gıda ve İçecek Sanayii Dernekleri Federasyonu (TGDF) ise gıda güvencesinin temel ilkelerini şu şekilde sıralamaktadır (TGDF, 2011:7):

- **Sağlanabilirlik:** Bölgesel, küresel ve ülke çapında herkese yetecek gıdanın sağlanması,
- **Yeterlilik ve erişilebilirlik:** İhtiyacı olan herkesin yeterli gıdaya adil olarak erişebilmesi,
- **Kabul edilebilirlik:** Gıdaların sağlıklı, temiz ve güvenilir olması,
- **Sürdürülebilirlik:** Gıda üretimlerinin gelecek nesillerin de ihtiyaçlarının karşılanmasını engellemeyecek şekilde sağlanması.

4. Gıda Güvencesi Bakımından Dünyadaki Durum

Gıda güvencesi ve güvenliği, günümüzde yaşanan pek çok sorunun ortaya çıkması sonucu tehdit altındadır. Bu nedenle küresel anlamda çeşitli işbirlikleriyle alınacak tedbirler gıda güvencesi ve güvenliğinin sağlanması bakımından zorunluluk oluşturmaktadır. Bu sağlanamazsa yakın gelecekte yeterli, sağlıklı ve güvenli gıdalara ulaşılması oldukça güçleşecek; çeşitli hastalıklar ve açlık olgusu hızlı bir şekilde yayılmaya başlanacaktır (Koç ve Uzmay, 2015: 39).

Gerek kırsal alanlarda gerekse kentsel ve ulusal düzeyde açlık ve yoksulluğun önlenmesinde ve kalkınmanın sağlanmasında tarımsal üretimin artırılması ve gıda güvencesinin sağlanmasının önemli olduğu belirtilmektedir. Kırsal alanlarda yapılan üretim ve verimliliğin artırılmasıyla gıdaya olan erişimin kolaylaşacağı, gerçek ücretlerin elde edilmesiyle istihdamın ve kalkınmanın sağlanacağı ifade edilmektedir (Öztürk, 2008: 617-618).

Dünya Bankası tarafından gıda güvencesinin sağlanması açlık ve yoksulluğun son bulması amacıyla 2030 yılına kadar yapılabilecek çalışmalar şu şekilde özetlenmektedir:

- Sürdürülebilir bir kalkınmayla birlikte kırsal alanlarda yoksul insanlar için gelir artırıcı çalışmaların yapılması, bu alanlarda iklim şartlarına uygun tarımsal verimliliğin artırılması, hayvancılık, su ürünleri ve balıkçılığın geliştirilmesi, pazarlarla bağlantıların sağlanması ve tarım dışı sektörlerde de iş imkânların sağlanması,
- Ülkelerin özelliklerine göre farklı ekonomik yapısal dönüşümlerin sağlanması, çok sektörlü bir yaklaşımla her insanı her gün güvenli ve uygun fiyatla besleyebilme politikalarının geliştirilmesi, kadınların erkeklerle aynı bilgi ve hizmetlere erişiminin sağlanması,
- Farklı üretim tekniklerinin geliştirilerek gıda bulunabilirliğinin sağlanması, hayvan hastalıklarıyla mücadele ve sürdürülebilir çevre yönetiminin sağlanarak doğal kaynakların verimli kullanılmasının sağlanması gerekmektedir (Townsend, 2015).

Dünyada gıda güvencesi ve güvenliğinin önemi başta ABD ve AB ülkeleri tarafından ciddi şekilde ele alınmaktadır. Gıda güvenliğinde tüketilen ve üretilen ürünlerin sağlıklı bir şekilde ele alınması gıda güvenliğinin vazgeçilmez bir unsuru olarak da görülmektedir. AB’de gıda güvenliğinin bütünleşmiş bir şekilde uygulanması için hayvan ve bitki sağlığı önemli konu başlıkları arasında yer almaktadır. Hayvanların kayıt altına alınarak izlenmesi; hastalıkların kontrol altına alınması ve takip

edilmesi; tüm canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin AB tarafından ithal edilmeden ve AB içinde ticareti yapılmadan denetlenmesi, bu mevzuatın önemli düzenlemeleri arasında yer almaktadır (Kilit, 2014: 29).

ABD’de ise gıda güvencesi ve güvenliğinin sağlanması için 4 veya 6 yılda bir Tarım Kanunu (Farm Bill) yayınlayarak tarım ile ilgili tüm politikalarını düzenlemektedir. Özellikle hayvancılıkta gıda güvenliğinin sağlanması için süt üretimi, bunun yanı sıra yün, tiftik ve bal üretimini teşvik etmek için ürün garantili faizsiz kredi verilmektedir. Bunun dışında Kanuna göre ABD’de pazarlanan etlerin ülke olarak menşinin etiketlerde belirtilmesi zorunludur. AB Dünya Ticaret Örgütü kurallarıyla uyumlu olarak tarım sektörünü desteklemeyi öngörmektedir. Bunu yaparken de çevre ve hayvan refahını dikkate alarak, kırsal kalkınmaya büyük önem vermekte, son yıllardaki gıda krizleri sebebiyle risk yönetimine odaklanmakta ve Avrupa’da gıda güvenilirliği kadar güvenliğini de yeniden ön plana almaktadır (DPT, 2014: 19).

5. Gıda Güvencesi ve Güvenliğini Etkileyen Etmenler

Gıda güvencesi sorununun dünyada ortaya çıkmasında doğa olayları, politik istikrarsızlıklar, sosyal olaylar ve ekonomik faktörler ana konu başlıklarını oluşturmaktadır. Gıda güvencesi üzerinde; küresel ısınma, kullanılabilir suyun azalması, tarım arazilerinin kuraklaşması, erozyon, toprağın verimsizleşmesi ve tuzlanması, ürün hastalık ve zararlılarının direnç kazanması, tarım arazilerinin miras paylaşımı yoluyla küçülmesi etkili olmaktadır. Ayrıca hızlı nüfus artışı, köyden kente göçün artması, ülkelerin sosyal huzursuzlukları, biyoyakıt tüketiminin yaygınlaşması, organik gıdalara olan talebin artması, yüksek miktarlarda gıda stoklanması, istikrarsız ve yüksek gıda fiyatları, israf, düşük gelir ve işsizlik gibi nedenler önemli rol oynamaktadır (Erbaş ve Arslan, 2015: 52).

Abruzzese (2014: 2) dünyada gıda güvencesinin sağlanamamasının nedenlerini enerji fiyatlarındaki yükselme, tarımsal yatırımların azalması, tarımsal üretimde durgunluk, ekonomik büyüme ve nüfusun artmasıyla birlikte gıdaya olan talebin artması, ticareti bozucu destekler, ekolojik bozulma ve biyoyakıt kullanımı şeklinde sıralamaktadır.

Dünya’da gıda güvencesinin sağlanmasında iklim değişikliğinin getirdiği sorunlar, gıda güvencesi üzerinde olumsuz bir etki oluşturmaktadır. Olumsuz bu etkiler sonucunda ise insanların en temel gereksinimi olan gıda hakkında güvencesizlik ortaya çıkmaktadır. Yaşanan bu krizlerin yanında nüfus artışı, kuraklık ve petrol (dolayısıyla mazot) fiyatlarında görülen dalgalanmalar tarımsal üretimi doğrudan etkilediğinden gıda güvencesinin sağlanmasında olumsuz etkiler göstermektedir (Ataseven vd. , 2012: 176). İklim değişikliği, dünyada pek çok türün, ekosistemlerin ve buna dayalı olarak hayvancılık üretim sistemlerinin sürdürülebilirliğini etkileyen önemli bir tehdit kaynağı olarak görülmektedir (Moss vd., 2000).

FAO verilerine göre son elli yılda bazı tarımsal ürünlerin gerek üretiminde gerekse fiyatlarında istikrarsızlıklar görülmektedir. Bu durumu etkileyen etmenlerden birinin de dünya genelinde görülen iklim değişikliği olduğu belirtilmektedir. Kuraklık, yoğun yağış, sıcak hava dalgaları, tropik siklonlar gerek bitkisel üretimi gerekse hayvansal üretimi olumsuz olarak etkilemektedir. Bu durum üreticileri, tüketicileri genel itibariyle ülkelerin gıda güvenliklerini etkilemektedir. Dünyada tarımsal ve hayvansal gıda arzının sürdürülmesinde ciddi sorunlar ortaya çıkarmaktadır. OECD ve FAO’nun birlikte hazırladığı “Tarımsal Durum Tahmin Raporu 2011-2020” adlı raporda dünyada gıda fiyatlarındaki artışın gelecek yıllarda da devam edeceği ve 2001-2010 dönemi ile karşılaştırıldığında hububat fiyatlarının %20, et fiyatlarının ise %30 oranında daha yüksek bir şekilde görüleceği belirtilmektedir (OECD/FAO, 2011).

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de iklim değişikliğinin etkilerinin ülkenin ekonomik büyüme stratejilerinde ve ulusal kalkınma politikalarında ele alınması yönündeki çalışmaların son dönemlerde hızlandığı görülmektedir. Bu maksatla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’nca “İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı 2011-2020” hazırlanmıştır. Bu eylem planında afet risk yönetimi, biyolojik çeşitliliğin korunması, su güvencesi ve güvenliği, gıda güvencesi ve güvenliğinin sağlanmasına yönelik beş alana odaklanıldığı görülmektedir (İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı, 2011: 59-60).

Gıda güvencesinin sağlanamamasında enerji fiyatlarındaki yükselme tarımsal faaliyetleri etkilemektedir. Fiyat artışı bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretim düzeyini etkilemektedir. Tarımsal üretimde durgunluk veya azalmasının olması gıdaya olan erişimin de azalmasını sağlamaktadır. Ayrıca bitkisel ve hayvansal ürünlerdeki gıda fiyatlarının artmasına da neden olmaktadır.

Gıda güvencesini etkileyen nedenlerin bir diğerini gıda fiyatlarında görülen yükselme oluşturmaktadır. Gıda fiyatlarının yükselmesinde nüfus ile tarımsal ve hayvansal üretim arasında dengenin sağlanamaması etkili olmuştur. Konuyla ilgili olarak Can (2008: 98) yaptığı araştırmada gıda fiyatlarının yükselmesinde nüfus artışı, beslenme biçiminde görülen değişiklikler, yüksek taşıma maliyetleri ve biyoyakıtlara doğru yönelimin etkili olduğunu belirtmektedir. Gıda fiyatlarındaki yükselmenin asıl sebebini ise dünyada görülen nüfus artışına bağlamaktadır.

Dünyada gıda güvencesine olan erişim her ülkede aynı düzeyde olmamaktadır. FAO tarafından yayınlanan 2011 yılı Açlık Raporunda 2008 yılından itibaren açlık çeken insan sayısının 75 milyonluk bir artışla 925 milyona ulaştığı belirtilmektedir. Bu artışın başlıca sebebinin ise gıda fiyatlarında görülen artış ve dalgalanmalar yüzünden olduğu belirtilmektedir. Diğer yandan tarımsal üretim ve gıda arzının dağılımındaki dengesizlikler nedeniyle aynı anda dünyada hem bolluğun hem de kıtlığın bir arada yaşandığı görülmektedir. Gıdaya erişim açısından en belirgin eşitsizlik coğrafi olarak kuzey-güney ülkeleri arasında yaşanmaktadır. Gelişmiş ülkeler aşırı beslenmenin sıkıntılarını yaşarken buna karşılık az gelişmiş veya gelişme yolunda olan ülkelerde ise açlıktan dolayı ölümler görülmektedir (Eraktan ve Yelen; 2012: 122).

6. Gıda Güvencesi Bakımından Türkiye'nin Durumu

Küresel ölçekte gıda güvencesinin ölçülmesi ve ülkelerin gıda güvenliği ve güvencesini hangi faktörlerin etkilediğiyle ilgili olarak The Economist Intelligence Unit (EIU) tarafından "Küresel Gıda Güvenlik Endeksi" ortaya çıkarılmıştır. Oluşturulan bu endeks *bulunabilirlik, erişilebilirlik ve kalite-güvenlik* olmak üzere 3 ana bölümden oluşmaktadır ve bu bölümler de kendi içinde alt gruplara ayrılmaktadır (Global Food Security (GFSI), 2014).

A- Erişilebilirlik

- Hanedeki bireylerin harcamalarında gıdaya ayrılan pay,
- Küresel yoksulluk sınırı,
- Satın alma gücü paritesi (\$), kişi başına gayri safi yurtiçi hâsıla,
- Tarımsal dış alım (ithalat) tarifeleri,
- Çiftçilerin finansmanın erişilebilirlik düzeyi,

B- Bulunabilirlik

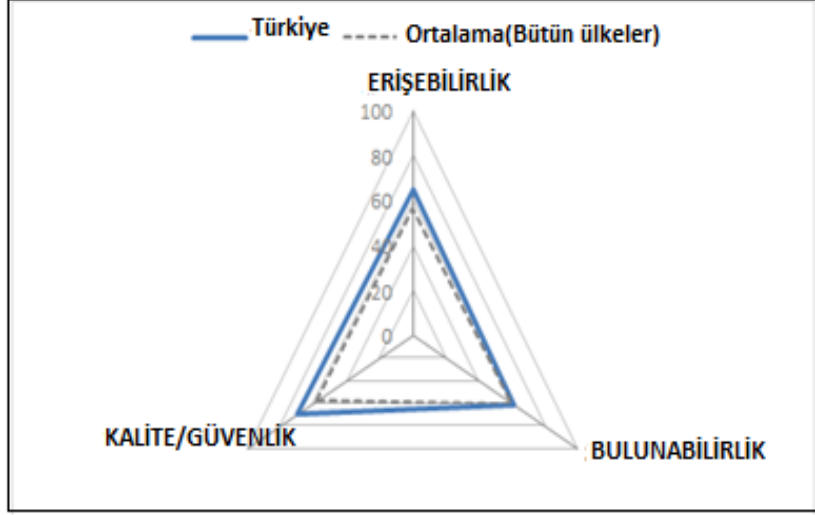
- Gıda arz yeterliliği,
- Tarımsal Araştırma-Geliştirmede kamu harcamaları,
- Tarımsal altyapı hizmetleri ve alt göstergeleri,
- Tarımsal üretimde değişkenlik,
- Siyasi istikrarsızlıklar ve riskler,
- Rüşvet, yolsuzluk vb. etkenler,
- Kentlerin nüfusu emme kapasitesi,

C- Kalite ve güvenlik

- Diyet çeşitlendirme,
- Beslenme standartları,
- Mikro besinlerin mevcudunun belirlenmesi (A vitamini, hayvansal/bitkisel demir bulunabilirliği vb. alt göstergeler),
- Protein kalitesi (proteinin gram olarak değerinin ölçülmesi),
- Gıda güvenliği.

Gıda Güvence Endeksi'nde ülkelerin değerlendirilmesi güçlü ve zayıf oldukları konulara göre olmaktadır. Bu değerlendirme sonucunda 25 puanın altındaki değerler zayıf olarak değerlendirilirken,

25-75 puan arasındakiler orta ve 75 puan üzeri güçlü olarak ifade edilmektedir. Türkiye çiftçiler için finansmana erişim, beslenme standartları, küresel yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı, besin güvenliği, tarımsal üretimin oynaklığı, gıda güvenliği ağı programlarının varlığı, kentsel emme kapasitesi bakımından iyi durumdadır. Ancak tarımsal Ar-Ge'ye yapılan kamu harcamaları, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hâsıla ve politik istikrar riski bakımından ise zayıf durumdadır (GFSI, 2019).

Şekil 2. Türkiye'nin gıda endeksindeki yeri (GFSI, 2019).

Türkiye gıda endeksinde “gıda yoksunluk şiddetinde” gelişmiş ülkelere göre gerilerde yer almasına karşılık az gelişmiş ülkelere göre ise daha iyi bir görünümde olduğu görülmektedir. Yetersiz beslenme yaygınlığı değerlendirmesinde ise % 2,5 ile gelişmiş ülkeler düzeyindedir (Çizelge 1).

Çizelge 1. Bazı ülkelerin temel göstergelere göre gıda güvence endeksi değerleri (2018).

Göstergeler/Ülkeler	Norveç	ABD	Hollanda	Türkiye	Çin	Hindistan	Sudan	Yemen
Yetersiz beslenme yaygınlığı (%)	2.5	2.5	2.5	2.5	9.6	14.5	25.6	28.8
Gıda yoksunluk şiddeti (kcal/kişi/gün)	3	0	10	1.0	76	105.0	184.0	201.0
İnsani gelişmişlik endeksi (%)	0.9	0.9	0.9	0.8	0.7	0.6	0.5	0.5
Genel Puan	82.2	85	84.7	64.1	65.1	50.1	36.4	28.5
Erişilebilirlik	79.1	86.8	82.8	65.3	65.0	46.4	26.8	29.0
Bulunabilirlik	84.3	83.2	86.1	60.9	63.1	54.1	40.4	31.0
Kalite ve Güvenlik	84.5	85.2	85.1	70.1	71.1	48.2	49.3	20.3
Gıda Güvenliği Endeksi Sıralaması	1	33	1	35	52	70	97	105

Kaynak: GFSI, 2019 (Global Food Security Index verilerinden düzenlenmiştir).

Çizelge 1’de bazı ülkelerde temel göstergeler ile küresel gıda güvence endeksinin 3 boyutundaki genel değerlendirmeler gösterilmiştir. Buna göre Norveç, Hollanda ve ABD birçok göstergede 75 ve üzeri puan almıştır. Türkiye gıda endeksinde 113 ülke arasından 64,1 puanla 48. sırada yer almaktadır. Sıralamada Yemen 28,5 ve Sudan 36,4 puan ile son sıralarda yer alan ülkeleri oluşturmaktadır.

Gıda güvencesini oluşturan erişilebilirlik boyutunu, gıdaya erişimin uzun vadede sürdürülebilir olması oluşturmaktadır. Bir hane halkının gıda ihtiyaçlarını karşılamak için doğal sermayeyi tüketmeden gelecekte de gıdaya erişiminin olmasını ifade etmektedir. Bulunabilirlik boyutunda gıda mevcudiyetinin sağlanması ve gıda güvenlik boyutunda da temiz suya erişim, sağlıklı ve güvenilir gıdanın sağlanarak insan refahının artırılması gelmektedir (Sunderland, 2011: 267).

Gıda Güvencesi Konusunda Türkiye İçin Bir Değerlendirme

Çizelge 2. Türkiye'nin küresel gıda endeksi sıralamasındaki yeri.

Endekste toplam ülke sayısı	Göstergeler	Türkiye'nin puanı	Türkiye'nin sırası
113	Erişilebilirlik	65.3	47
113	Bulunabilirlik	60.9	53
113	Kalite ve güvenlik	70.1	39
113	Genel puanlama	64.1	48

Kaynak: GFSI, 2019.

Çizelge 2 incelendiğinde Türkiye'nin gıda endeksinde yer alan ülkeler içinde sıralamasına bakıldığında kalite ve güvenlik boyutunda 39. sırada olduğu, erişilebilirlik boyutunda 47. sırada ve bulunabilirlik boyutunda 53. sırada olduğu görülmektedir. Türkiye gıdaların kalite ve güvenliğinin sağlanmasında diğer iki boyuta göre daha ön sıralarda yer almaktadır. Bulunabilirlik boyutunun ise erişilebilirlik, kalite ve güvenlik boyutlarına göre daha arka sıralarda yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili Niyaz ve İnan'ın (2016: 2-4) yaptıkları çalışmada, Türkiye'nin gıda güvencesinin sağlanmasında bulunabilirlik boyutunda tahıl grubunda yıllara göre istikrarsız bir yapı gösterdiği belirtilmektedir. Sebze ve et gruplarında Türkiye'nin kendi kendine yeterli olduğu belirtilirken süt üretiminde ise yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Yine aynı çalışmada Türkiye'nin gıdaya ulaşılabilirlik boyutunda ise gelir dağılımındaki eşitsizliğin gıdaya erişimi etkilediği vurgulanmaktadır.

Gıda güvencesinin sağlanmasında özellikle bulunabilirlik boyutunda bitkisel ve hayvansal ürünlerde kendine yeterliliğin sağlanması gerekmektedir. Bunun için de bitkisel ve hayvansal üretimde devamlılığın sağlanması, korunması ve çeşitlendirmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'nin hayvansal ve bitkisel üretiminde yıllara göre değişmeler olmakla birlikte, 1990'lı yılların başlarından itibaren bir durgunluğun hatta azalmanın olduğu söylenebilir. Tarımsal üretimde artış görülmekle birlikte tarımsal üretimdeki artış hızı, nüfus artış hızının gerisinde kalmıştır. Bu durumun sonucunda kişi başı gıda güvencesinin sağlanmasında geriye doğru bir gidişe neden olmuştur. Buğday gibi tahıllarda, süt ve kırmızı ette 1990 yılına kadar bir artış görülse de 2000'li yıllardan itibaren bir gerileme gözlemlenmektedir (Çizelge 3). Bu arada kişi başına toplam et üretiminde kanatlı et üretimi kırmızı ete göre daha fazla bir artış göstermiştir (Eştürk ve Ören, 2014: 197).

Çizelge 3. Türkiye'de bazı ürünlerin kişi başına üretim miktarları (kg/yıl).

Yıl	Buğday	Tahıllar	Süt	Et	Kırmızı Et
1960	252.8	449.9	230.5	16.9	14.4
1970	289.9	460.1	211.2	16.4	13.3
1980	377.0	555.7	219.0	15.7	9.9
1990	370.8	559.3	178.1	21.5	13.7
2000	332.5	509.7	155.0	22.1	11.6
2005	317.4	538.8	164.0	23.5	9.4
2006	291.6	504.2	174.2	23.2	9.6
2007	248.0	421.6	177.4	26.5	10.9
2008	252.7	416.4	174.0	25.5	9.8
2009	289.2	471.6	176.0	27.2	8.8
2010	272.7	454.7	187.7	32.7	12.4
2011	298.4	481.8	206.1	35.2	12.9
2012	271.6	451.4	235.2	38.7	15.2

Kaynak: FAO, 2014; Eştürk ve Ören, 2014.

Türkiye'de tarımsal ve bitkisel üretimde kendine yeterlilik açısından geriye gidişten bahsedilse de, daha ciddi bir sorun olarak dünyanın önemli ülkeleriyle kıyaslandığında hayvansal protein arzındaki yetersizliğinin olduğu görülmektedir. Türkiye'de bitkisel proteinlerin ağırlıklı olarak tüketiliyor olması nedeniyle beslenmede dengesizlikler yaşanmaktadır. AB ve ABD ile kıyaslandığında hayvansal protein arzının gerilerde olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeninin de hayvansal üretimde gıda arzını

ya da bulunabilirlik boyutunu karşılayacak şekilde üretimin sağlanamaması gelmektedir (Kıymaz ve Şahinöz, 2010: 18).

Hayvansal ürün arzının hesaplanması günlük kalori cinsinden toplam nüfusa düşen gıda arzıyla ilgilidir. Türkiye’de 1990’lı yılların ortalarına kadar hayvansal ürün arzında artış olmasına karşın bu artışın nüfus artış hızının altında olmasından dolayı kişi başına hayvansal ürün arzında bir yeterlilik olmamıştır. Bu yıldan 2000’li yılların başlarına kadar olan dönemde ise, izlenen liberalleşme politikaları çerçevesinde hayvancılık sektörüne yönelik destek ve korumaların azalması sonucu hayvansal ürün üretiminde azalmanın yaşanmasına sebep olmuştur. 2000’li yıllarda ise hayvancılık sektörüne yönelik yeni politika düzenlemelerinin etkisiyle üretimdeki azalmanın önüne geçilmiş, kişi başı hayvansal gıda arzı yeterli düzeye ulaşmıştır. Fakat hayvansal gıda arzındaki bu artışın olması, tavuk eti ve süt üretimindeki büyük artışların olmasıyla sağlanmıştır (Gürer ve Ören, 2013: 129).

Türkiye’nin gıda güvencesinin sağlanmasında bitkisel ve hayvansal üretimde yıllara göre değişen dalgalanmalar ve üretimdeki dengesizliklerin gıda güvencesini, beslenmeyi ve gıda güvenliğini doğrudan etkilediği görülmektedir. Bunun için gıda politikaları ve stratejiler belirlenerek uygulanmaktadır.

Türkiye’de gıda güvencesi, gıda güvenliği ve beslenme konu başlıkları DPT tarafından 16-17 Haziran 2001 Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi çalışmasında ele alınarak incelenmiştir. Gıda güvencesinin sağlanmasına yönelik öneriler şu şekilde sıralanmıştır:

- Tarımsal destekleme politikalarında kalite ve verimliliğin artırılması, çevreyi koruyan sürdürülebilir tarımsal tekniklerin ön plana çıkarılması,
- Topraksız köylüler, az topraklı çiftçiler, arazisi olmayan küçük çapta hayvancılık yapanlar, orman köylüleri ve çiftçilik yapan kadınların sebzeçilik, kümes hayvancılığı vb. konularda çiftlikten sofraya gıda güvenliğinin sağlanması için pratik bilgi verilmesi,
- Ülke içinde hayvansal gelişimi ve protein üretiminde verimliliği ve üretimi artırıcı kapsamlı projelerin hazırlanması ve uygulanması (DPT, 2001: 78).

Türkiye’de yine Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (GTHB)’nin 2013-2017 yılları için hazırladığı stratejik plana göre; “Üretimden tüketime kadar, uluslararası standartlara uygun gıda güvenilirliğini sağlanmasını” stratejik amaç olarak açıklanmıştır. Türkiye’de gıda güvenliğine yönelik tehditler; kayıt dışı üretim, yerleşmiş tüketim ve satış alışkanlıklarının değiştirilmesindeki zorluklar, tüketicilerin bilgi eksikliği, işletmelerin küçük ölçekli olması, gıda güvenilirliğinin yeterince bilinmemesi ve bu yolla oluşan güvensizlik, birincil üretim aşamasında hijyen uygulamalarında eksiklik olarak tespit edilmiştir. Fırsatlar ise teknolojik gelişmeler, genç ve eğitilmiş, bilinçlendirmeye açık bir nüfusun varlığı, gıda sektörünün tüketici taleplerini dikkate alması, dünya pazarlarında kaliteli ve güvenilir gıda talebinin sürekli artması, gıda üretim potansiyeli, AB’ye katılım süreci ve gelişen gıda sanayisi şeklinde belirtilmektedir (GTHB, 2013: 101).

7. Sonuç

İnsanların en temel ihtiyaçlarının başında gelen gıdanın bulunabilirliğinin, gıdaya ulaşılabilirliğin ve erişilebilirliğin sağlanması gıda güvencesini oluşturmaktadır. Gıda güvencesinin sağlanmasında tarımsal ve hayvansal üretimde sürdürülebilirliğin temel alınarak gıdaya ulaşılabilirlik, erişilebilirlik ve gıdanın bulunabilirlik boyutlarının sağlanması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Gıda güvencesini oluşturan boyutların sağlanmasında en önemli faktörün üretim olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Örneğin gıda güvencesinin bulunabilirlik boyutunun sağlanmasında arz ve talep dengesinin sağlanması gerekmektedir. Özellikle arzın sağlanmasında verimlilik ve üretimin artırılmasının sürdürülmede önemli olduğu belirtilmektedir (Burchi ve De Muro, 2012: 2-4).

Günümüzde her geçen gün gıdaya olan arz-talep dengesinin sağlanmasında üretimin ve üreticinin öneminin daha da artmaya başladığı görülmektedir. Bunun için doğal kaynakları etkili ve verimli kullanarak gıda güvencesini sağlamayı başaran ve aynı zamanda üretimi elinde tutan devletlerin daha da güçleneceği ve dünyada söz sahibi olacağı öngörülmektedir.

Tarımın ve gıda güvencesinin önemi üzerine odaklanan ve bu konuyla ilgili çeşitli çalışmalar sürdürmek üzere bazı ülkelerde bölgesel komiteler kurulmuştur. Örneğin Kanada'nın Ontario Bölgesi'nde 2002 yılında Durham Tarımsal Danışma Komitesi (DAAC) kurulmuştur. Bu komite sürdürülebilir bir gıda sisteminin oluşturulması için başlıca stratejik ilkeleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Gıda güvencesinin sağlanması
- Tarımsal üretimi destekleyen yerel bir gıda sisteminin geliştirilmesi
- Arazi kullanım planlaması yoluyla sürdürülebilir bir doğal kaynak yönetiminin ve tarım arazilerinin korunmasının geliştirilmesi (Anonim, 2019: 5-31).

Sürdürülebilir bir gıda güvencesinin sağlanmasının küresel çapta stratejik bir önem kazandığı görülmektedir. Bu nedenle ülkemizde gıdaya olan arz ve talebin daha belirgin bir hale geldiği ve önemli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda gıdayı ve üretimi merkeze alan politikaların geliştirilmesinin ve sürdürülmesinin kaçınılmaz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde sürdürülebilir bir gıda güvencesinin oluşturulması gıda ve tarım politikalarında en öncelikli hedefler arasında yer almalıdır. Bunun için tarımsal üretimin ve verimliliğin artırılarak kırsalda yaşayan halkın gelir seviyesinin yükseltilmesi, tarımsal desteklerin artırılması, küçük ölçekli tarım işletmelerinin desteklenmesi, kooperatifleşmenin yaygınlaştırılması, iklim değişikliğine karşı ürünlerin korunması ve gıda arzında sürdürülebilirliğin sağlanması gibi başlıca konulara öncelikte yer verilmesi gerekmektedir (Eştürk ve Ören, 2014:199).

Kaynaklar

- Abruzzese, L., (2014). *Global Food Security*. The Economist Intelligence Unit, Rabat <https://www.imf.org/external/np/seminars/eng/2014/food/pdf/Abruzzese.pdf> , Erişim tarihi: 10.04.2020.
- Anonim, (2019). Agriculture and Rural System Discussion Paper ,*The Regional Municipality of Durham Report*, Durham Region Planning and Economic Development Department, <https://www.durham.ca/en/resources/2019-Durham-Region-Annual-Report.pdf> , Erişim tarihi:10.05.2021.
- Ataseven, Y., Arısoy, H., Köksal, Ö. (2012). *Türkiye'de Tarım Politikalarının Gıda Güvencesi ve Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi* 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi Kitabı, 2012:174-181, Konya.
- Burchi F, De Muro P. (2012). A Human Development and Capability Approach To Food Security: Conceptual Framework And Informational Basis, *Working Paper*. 2-46.
- Bradford, J. (2019). *The Future is Rural: Food System Adaptations to the Great Simplification*, Post Carbon Institute, USA.
- Can, M. (2008). Dünya Gıda Fiyatlarının Yükselmesinin Piyasa Yapısıyla İlgisi; Artış Nedenleri Sonuçları ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri, *Maliye Dergisi* Sayı 155: 98.
- DPT (2001). *Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu*, Ankara.
- DPT (2014). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). *Hayvancılık Özel İhtisas Komisyon Raporu*, Ankara.
- Erbaş, B., Arslan, S. (2015) Açlığın Önlenmesi ve Gıda Güvencesinin Sağlanması, *Gıda Mühendisliği Dergisi* 36. Sayı, 2015, Ankara.
- Eraktan, G.; Yelen B. (2012). *Üretici, Tüketici ve Yoksulluk Olgusu Yönünden Türkiye'de Gıda Güvencesi*, 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 5-7 Eylül 2012: 121-128.
- Eştürk, Ö., Ören, M. N. (2014). Türkiye'de Tarım Politikaları ve Gıda Güvencesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 24(2): 193-200.
- FAO (2008). *Food Security Concepts and Frameworks, Lesson 1 What is Food Security? Learner's Notes*, FAO, 2008.
- FAO (2014). *Global Land Cover Network, Global Land Cover – SHARE*. www.glnc.org, Erişim: 07/11/2020
- FAO (2017). *Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenme, Barış ve Güvenlik İçin Dayanıklılık İnşası*. Roma, FAO, 2017.
- FAO (2018). *The Future of Food and Agriculture – Alternative Pathways To 2050*. <http://www.fao.org/3/I8429EN/i8429en.pdf> . Erişim Tarihi:15.05.2019.
- FAO (2019). *Dünyada Gıda Güvenliği ve Beslenme Durumu*, <http://www.fao.org/3/ca5249tr/ca5249tr.pdf>. Erişim tarihi: 16.05.2020.
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, (GTHB), (2013). *Stratejik Plan 2013-2017*. s. 101. Ankara.
- GFSI, (2014). *An Annual Measure Of The State Of Global Food Security*, EIU Global Food Security Index - 2014 Findings & Methodology (1).pdf
- GFSI, (2019). *Ülke Profilleri, Sıralamalar ve Trendler*, <https://foodsecurityindex.eiu.com/Country>. (Erişim tarihi:10.01.2019.
- Gürer, B., Ören, N.M. (2013). Türkiye'de Hayvansal Ürünlerde Gıda Güvencesinin Analizi, *Ç.Ü Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, Cilt:29-3.
- İklim Değişikliği Ulusal Eylem Planı 2011-2020. (2012) Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara.

- Koç, G., Uzmay, A. (2015). Gıda Güvencesi Ve Gıda Güvenliği: Kavramsal Çerçeve, Gelişmeler ve Türkiye, *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 21(1): 39-48.
- Kıymaz, T., Şahinöz, A. (2010). Dünyada ve Türkiye'de Gıda Güvencesi Durumu, *Ekonomik Yaklaşım* 21(76):1-30.
- Kilit, G. (2014). Sorularla AB Politikaları ve Türkiye Gıda Güvenliği Politikaları, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları Yayın No: 273, Dünya yayıncılık, İstanbul.
- Mahmoud, B. (2017). Let's Talk About Food Safety for Enhancing Global Food Security and Development, <https://www.agrilinks.org/blog/lets-talk-about-food-safety-enhancingglobal-food-security-and-development>. Erişim tarihi: 19.04.2019.
- Migotto, M., Davis, B., Carletto, G., Beegle, K. (2005). Measuring Food Security Using Respondents' Perception of Food Consumption Adequacy, *ESA Working Paper* No. 05-10.
- Moss, A.R., Jounany, J.P., Neebold J. (2000). Methane Production By Ruminants: Its Contribution To Global Warming, *Animal Research, Ann. Zootech.*, 49: 231-253. HAL Id: hal-00889894 <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00889894>. Erişim tarihi: 03.04.2018.
- Niyaz, Ö. C., İnan, İ. H. (2016). Türkiye'de Gıda Güvencesinin Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi, *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 13(2) : 1 – 7.
- OECD/FAO (2011), *OECD-FAO Agricultural Outlook 2011*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/agr_outlook-2011-en.
- Öztürk, Ş. (2008). Kırsal Yoksulluk ve Neo-Liberal Ekonomi Politikaları, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5):617-618.
- Sunderland, T. (2011). Food Security: Why is Biodiversity Important. *International Forestry Review*, Vol.13(3):265-274.
- Tayar, M. (2010). *Gıda Güvenliği*, T.C. Marmara Belediyeler Birliği Yayını, (1. Baskı). İstanbul.
- TGDF (2011). *Çifilikten Çatala Gıda Güvenli Raporu*, Elma Teknik Basım, Ankara.
- Townsend R. F. (2015). *Poverty and Hunger by 2030: An Agenda for the Global Food System*. The World Bank Group, Second Edition, pp. 5-15.
- WHO (2001). *The First Action Plan For Food and Nutrition Policy*, WHO European Region 2000-2005, http://www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0013/120244/E72199.pdf. Erişim tarihi: 05.06.2018.
- Woods, M. (2011). Rural Geography III: Rural Futures and The Future of Rural Geography, *Progress in Human Geography*, I-10, UK.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü Binası'nın (Ziraat Mektebi) Kültürel Miras Bakımından Önemi ve Korunması Konusunda Bir Değerlendirme*

An Evaluation on the Importance and Conservation of the Building of General Directorate of Meteorology (Agricultural School) in terms of Cultural Heritage

Alican BERBER^{1**}

¹Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya (Beşeri Ve İktisadi Coğrafya) ABD., Ankara

Özet: Bir toplumun geçmişiyle ilgili onu kimliklendiren, yaşamsal devamlılıkla birlikte günümüze kadar ulaşan, yerel ve evrensel değer niteliği taşıyan her türlü somut ve somut olmayan varlıklar kültürel miras olarak tanımlanmaktadır. 19. yüzyılın sonlarında okul olarak inşa edilen Ziraat Mektebi, 27 Aralık 1919 tarihinde Ankara'ya gelen Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına ev sahipliği yapmıştır. Milli Mücadele boyunca karargâh olarak kullanılan ve Meclis açılana kadar Mustafa Kemal Paşa'ya ikametgâh olan yapı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuştur. Geçirdiği tadilat ve değişimler sonucu, farklı fonksiyonlarda kullanılarak günümüze ulaşan tarihi yapı; 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na göre taşınmaz kültür varlığı olarak tanımlanmaktadır. Araştırmada, özetle; "Ziraat Mektebi binasında günümüzde neler görürüz?", "Büyük tarihi olaylara sahne olmuş; öne çıkan ve iz bırakan bu mekânın günümüzdeki kullanım ve korunmuşluk durumu nedir?" gibi iki soruya cevap bulmak amaçlanmaktadır. Meteoroloji Genel Müdürlüğü binasında, geçmiş dönemde çekilen fotoğraflar ve yazılan anılarla, geçmiş mekânın yeniden inşa edilmesi ve kurulması sağlanmış; tarihi yapıda gerçekleştirilen değişiklikler, yerinde yapılan gözlemlerle karşılaştırılmıştır. Mevcut durum ise fotoğraflarla kayıt altına alınarak belgelenmiştir. Ziraat Mektebi gibi farklı fonksiyonlarda kullanılarak günümüze ulaşan bu tip tarihi yapıların; sahip olduğu tarihi çevre özelliğiyle ve özgün haliyle korunması, ardından da müzeye dönüştürülerek gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir.

Anahtar sözcükler: Kültürel Miras, Taşınmaz Kültür Varlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Ziraat Mektebi, Tarihi Çevre, Milli Mücadele, Atatürk Müzeleri

Abstract: All kinds of tangible and intangible assets that identify a society with its past, which have survived to the present day with vital continuity and have a local and universal value, are defined as cultural heritage. Agricultural School, which was built as a school at the end of the 19th century, hosted Mustafa Kemal Pasha and his friends who came to Ankara on 27 December 1919. The building, which was used as a headquarters during the National Struggle and was the residence of Mustafa Kemal Pasha until the opening of the Assembly, witnessed to great historical events in the establishment of the Republic of Turkey. As a result of the renovations and alterations it has undergone, the historical building which has survived to the present day by being used in different functions is defined as an immovable cultural property, according to the Law on the Protection of Cultural and Natural Properties No. 2863. In summary, the research aims to find answers to the following two questions: "What do we see in the Agricultural School Building today?", "What is the current use and preservation status of this prominent place, which left a mark and became the scene of great historical events?" In the building of the General Directorate of Meteorology, the reconstruction and establishment of the old building was achieved with the help of photos taken and memoirs written in the past; the changes made to the historical building were compared with the on-site observations. The current situation is documented with photos. This type of historical buildings, which have survived to the present day by being used in different functions such as the Agricultural School, should be preserved in its original form with its historical environment feature, and should be passed on to future generations by being converted into a museum.

Keywords: Cultural Heritage, Immovable Cultural Property, General Directorate of Meteorology, Agricultural School, Historical Environment, National Struggle, Atatürk Museums

*Bu çalışma, yayınlanmamış yüksek lisans tezinin bir bölümünden hazırlanmıştır.

**İletişim yazarı: A. Berber, e-posta: alican.07.06.95@gmail.com

1. Giriş

Bir toplumun geçmişi ile ilgili onu kimliklendiren, yaşamsal devamlılıkla birlikte günümüze kadar ulaşan, yerel ve evrensel değer niteliği taşıyan her türlü somut ve somut olmayan varlıklar kültürel miras olarak tanımlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kültürel miras; geçmişten günümüze kadar ulaşmış, insanların sahiplik bağında olmadan, sürekli değişim halinde olan değerlerinin, inançlarının, bilgilerinin, gelenek ve göreneklerinin bir yansımasıdır. Zaman içerisinde kültürel miras, insanlar ve mekanlar arasındaki etkileşimden kaynaklanan çevrenin tüm özelliklerini kapsar hale gelmiştir. (İSMEP Rehber Kitaplar, 2014:12).

Kültürel mirasın korunması konusunda II. Dünya Savaşı sonrasında çok önemli adımlar atılmış, bombalanarak tahrip edilmiş şehirlerin, yeniden ayağa kaldırılması ve insanlığa kazandırılması için girişimler başlatılmıştır. Bu girişimler sonucunda kültürel mirasın korunmasının genel ilkelerini ve kurallarını ortaya koyan çalışmalar başlatılmış ve bu çalışmalar sonucunda da 1946 yılında, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) kurulmuştur. II. Dünya Savaşı sırasında tahrip edilen ve etkilenen şehirleri, tarihi önemleri bakımından tanımlayarak yıkım ve yok olmaya karşı korumak UNESCO'nun görevlerinden biri olmuştur (Yeşilbursa, 2013:406).

1972 yılında Paris'te toplanan, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından hazırlanan Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme'ye imza atan devletler, sınırları içerisindeki kültürel miraslarını koruyacaklarını taahhüt etmektedirler. (Yeşilbursa, 2013, UNESCO, 1972). 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme'ye göre kültürel miras; anıtlar, yapı toplulukları ve sitler olarak üç ana başlık altında tanımlanmaktadır (UNESCO, 1972). Bu tanımlamaya göre kültürel miras, daha çok tarihi yapılar ve arkeolojik eserler olarak algılanmakta; tarihsel, sanatsal, bilimsel, antropolojik, etnolojik ve estetik kavramlarına yer verilerek, kültürel değeri olan eserleri belirlemede kullanılacak ölçütler dile getirilmektedir (Yeşilbursa, 2013:406).

Zaman içinde kültürel miras tanımının kapsamı da genişlemiş ve zenginleşmiş; anıtlar, yapı toplulukları ve sitler üzerine odaklanan tanım ve koruma anlayışından, çok daha kapsayıcı ve insana ait tüm kültürel değerleri içine alan kültürel miras anlayışına evrilmiştir (İSMEP Rehber Kitaplar, 2014). Kapsamı çok geniş olan kültürel miras, genel olarak somut ve somut olmayan kültürel miras olarak iki ayrı kategoriye ayrılmaktadır. Gelecek nesle aktarılacak üzere korunması gereken eserler olan yapılar, tarihi mekanlar ve anıtların yanı sıra, doğal kültürel miras da somut kültürel mirasın bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan somut olmayan kültürel miras ise dil, inanış, müzik, dans, gösteri, tekerleme, hikâye, masal, şiir vb. gibi unsurları içine alan; elle tutulamayan, gözle görülemeyen ancak bir toplumu var eden değerler olarak tanımlanmaktadır (Can, 2009:1).

Somut olmayan kültürel mirasın korunması, somut kültürel miras eserlerine göre daha zordur. Somut olmayan kültürel miras eserleri, belgelenmediği ve kayıt altına alınmadığı durumda; onları bilen kişilerin ortadan kalkmasıyla unutulmaya yüz tutmaktadır. Bu açıdan somut kültürel miras eserlerinin koruma altına alınması veya müzelerde korunması fikri, II. Dünya Savaşı sonrasında hızla artarken, somut olmayan kültürel miras eserlerinin korunması amacıyla kayıt altına alınması bilinci daha ileri bir tarihte gerçekleşmiştir (Can, 2009:1). Zamanla teknolojinin gelişimi, iletişim araçlarının yaygınlaşması ve refah seviyesinin artması gibi faktörler, somut ve somut olmayan kültürel mirasın korunması bilincini artırmaktadır.

Korunacak değerler bakımından, değerlendirme ölçütlerine göre "1976'da UNESCO tarafından daha farklı bir terminoloji içinde yoğunlaşarak kültürel geleneklerle ilgili bütün maddi varlıkları kapsamak üzere 'kültürel varlık' deyimini ortaya atılmıştır." (Ahunbay, 2014:22). Bu kavrama göre Türkiye'de "kültür varlıkları", 1983'te çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 3. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır: "...tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır." (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983).

Bu tanıma göre kültür varlığı; ilk olarak “*tarih öncesi ve tarihi devirler*” olarak belirlenen zaman boyutunda, ikinci olarak “*...bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunmak...*” ve “*...sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşımak*” ölçütü ile nitelik boyutunda, üçüncü ve son olarak “*...yerüstü, yeraltı ve su altında...*” olmak üzere mekân boyutunda ele ele alınmıştır (Madran ve Özgönül, 2005:57). Ayrıca yasada tanımlanan kültür varlıkları, taşınır ve taşınmaz varlık olmak üzere iki grupta toplanmıştır.

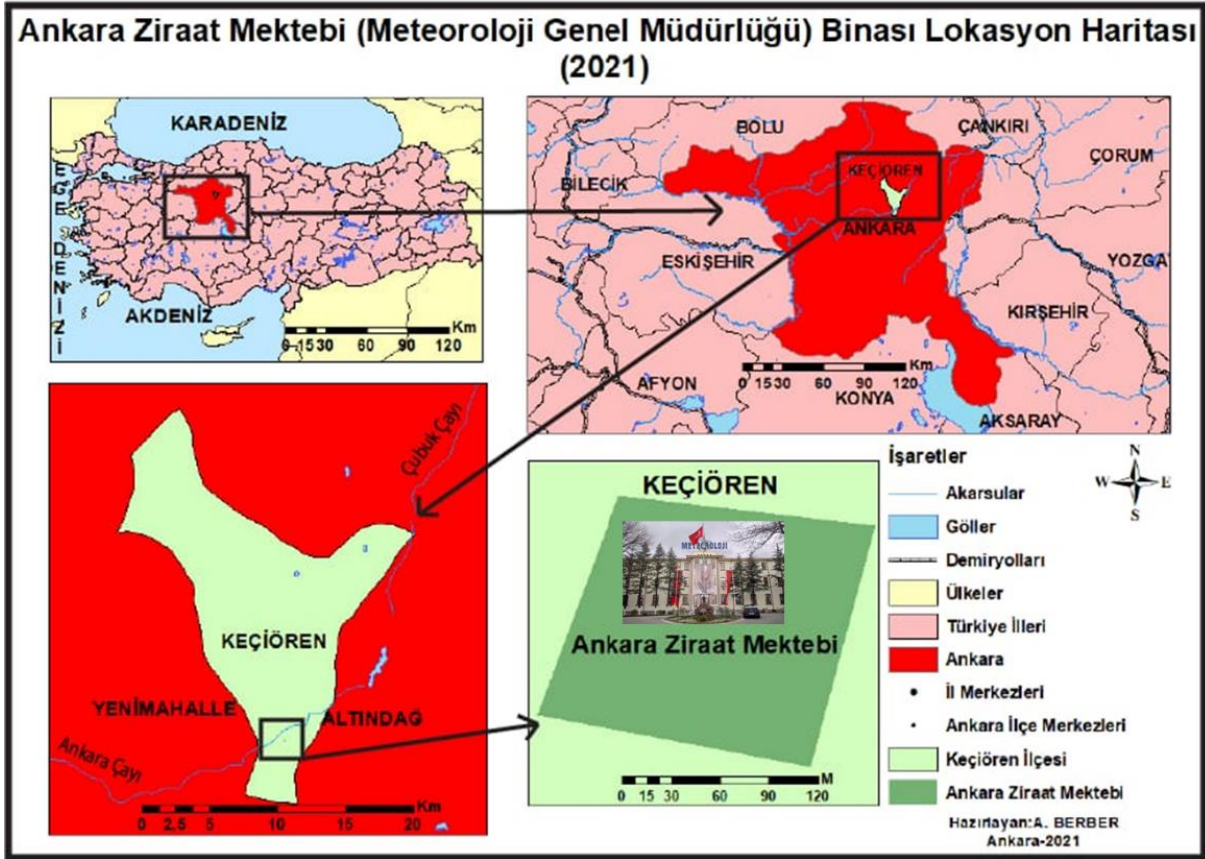
2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 6. maddesinde korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına dört nitelik verilmiştir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983).

Bunlardan “*a*” bendinde tanımlanan ilk nitelik “*19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar*” olarak tanımlanmıştır. “*b*” bendinde tanımlanan ikinci nitelik (19. yüzyıldan sonra yapılmış olmakla beraber) “*...önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığı’na korunmalarında gerek görülen taşınmazlar*” olarak belirlenmiştir. “*c*” bendinde tanımlanan üçüncü nitelik “*...sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları*” olarak belirlenmiştir. “*d*” bendinde tanımlanan son nitelik ise, bu araştırmamızın konusu ile alakalı olan “*Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Millî Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler.*” olarak tanımlanmıştır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983; Madran ve Özgönül, 2005:7). Ayrıca Kanun’un 6. maddesinde “*Ancak, Koruma Kurullarınca mimari, tarihi, estetik, arkeolojik ve diğer önem ve özellikleri bakımından korunması gerekli bulunmadığı karar altına alınan taşınmazlar, korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı sayılmazlar.*” denilmiştir (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 23. Maddesinde ise korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıklarına iki nitelik verilmiştir. Bunlardan ilki “*Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları...*” (“*a*” bendi); İkincisi ise gene bu araştırmamızın konusu ile alakalı olan “*Milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna ait tarihi değer taşıyan belge ve eşyalar, Mustafa Kemal Atatürk’e ait zati eşya, evrak, kitap, yazı ve benzeri taşınır.*” korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları olarak tanımlanmıştır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983).

1.1. Araştırma Alanının Yeri ve Önemi

Araştırma alanını oluşturan Ziraat Mektebi (Meteoroloji Genel Müdürlüğü) binası, İç Anadolu Bölgesi’nin Ankara kenti sınırları içerisinde, Keçiören ilçesinin Kalaba Mahallesi’nde bulunmaktadır (Şekil 1). Araştırmaya konu olan ve günümüzde Meteoroloji Genel Müdürlük binası olarak kullanılan tarihi yapı; 19. yüzyılın sonlarında Ziraat Mektebi adıyla okul binası olarak inşa edildikten sonra, Birinci Dünya Savaşı döneminde eğitime ara vermiş, 27 Aralık 1919 tarihinde Ankara’ya gelen Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye üyelerine ev sahipliği yapmıştır. Milli Mücadele boyunca karargâh olarak kullanılan ve Meclis açılana kadar Mustafa Kemal Paşa’ya ikametgâh olan yapı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuştur. Ayrıca bu tarihi bina, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi’nin hazırlanması, Anadolu Ajansı’nın faaliyete geçmesi; Büyük Millet Meclisi’nin açılış hazırlıkları, Kurtuluş Savaşı boyunca Genelkurmay Başkanlığı binası olarak kullanılması, cumhuriyetin ilanından sonra 1925 yılında kurulan ilk meteoroloji dairesinin 1930 yılında burada Kuzey İstasyonu’nu kurması ve son olarak Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü binasına ev sahipliği yapması gibi tarihi öneme sahip özellikleri nedeniyle araştırma alanı olarak seçilmiştir.

Şekil 1. Ankara Ziraat Mektebi (Meteoroloji Genel Müdürlüğü) binası lokasyon haritası (2021).

1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 6. maddesinde korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına dört nitelik verilmiştir. Bu niteliklerden dördüncüsünü oluşturan "d" bendi, bu araştırmanın konusu ile alakalı olan "Millî tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Millî Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler." olarak tanımlanmıştır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983; Madran ve Özgönül, 2005).

Millî Mücadele boyunca Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün kaldığı ve misafir edildiği bazı evler, çalışmalarını gerçekleştirdiği ya da savaşı yönettiği karargâhlar ve onun anısını taşıyan mekânlar; vefatından önce veya sonra zamanla müze haline getirilmiştir. Bu bakımdan, Anadolu'da çok geniş bir alana yayılan Atatürk Evleri'nin ve Müzeleri'nin geçmişine bakarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecini izlemek mümkündür (Aliagaoglu & Temurçin, 2004:125).

Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele döneminde, Ankara'da ilk çalışmalarını gerçekleştirdiği ve meclis açılana kadar ikametgâh olarak kullandığı, daha sonraları da dönem dönem faaliyetlerini yürüttüğü Ziraat Mektebi gibi önemli bir kültür varlığı; 1937 yılında gördüğü büyük onarım ve değişiklik sonrası orijinalliğini yitirmiştir. İki katlı olarak inşa edilen tarihi bina, üç katlı hale getirilmiş, betonarmeye çevrilen ahşap döşemelerin ve odaların mevcut durumu değiştirilmiştir (Önder, 1970:53). Tarihi binada, Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nce sadece Atatürk'ün çalışma odası "Atatürk Odası" olarak düzenlenmiş ve burada küçük bir müze meydana getirilmiştir (Önder, 1970:53).

Millî Mücadele boyunca Mustafa Kemal Atatürk'ün kaldığı, misafir edildiği ve çalışmalarını gerçekleştirdiği kimi yapılar korunamamış günümüze ulaşamamış, kimileri yanmış veya yıkılmış, kimileri restore edilerek veya yeniden yapılarak müzeye dönüştürülmüş, kimileri ise Ziraat Mektebi

binası gibi farklı fonksiyonlarda kullanılarak günümüze intikal etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna tanıklık etmiş kültür varlığı olan bu tip yapıların, özgün haliyle korunarak ve müzeye dönüştürülerek gelecek kuşaklara aktarılması gerekir. Buna göre; araştırmada başlıca iki araştırma sorusuna cevap bulmak amaçlanmaktadır:

• “Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele döneminde kaldığı ve çalışmalarını yürüttüğü Ziraat Mektebi binasında günümüzde neler görürüz?”

• “Millî Mücadele döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş; öne çıkan ve iz bırakan bu mekânın günümüzdeki kullanım ve korunmuşluk durumu nedir?”

Bu çalışmada ayrıca geçmiş mekânın belgelere ve kayıtlara dayanarak yeniden inşa edilmesi/kurulması, değişimin tespit edilmesi, mekânın korunması ve geleceğe aktarılması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Araştırmanın genel amacına uygun olarak, aşamalı bir yöntem izlenmiş ve ilk olarak konuyla ilgili literatür taramasına gidilmiştir. Taranan literatür bilgileri ışığında, araştırma alanına ilişkin elde edilen bilgilerle araştırma alanının mevcut durumu ve işlevinin değişimine yönelik yerinde gözlem yapılmıştır. Araştırma alanının bugünkü durumu ve işlevi, fotoğraf çekimleri ile belgelenmiş; doküman analizi yapılarak fotoğraflar, tarihsel kaynaklar ve dönemin hatıratları ile karşılaştırılarak, elde edilen bulgular ışığında tarihi olaylar ile kültür varlığı olan tarihi mekânın örtüşmesi ve değişiminin tespiti incelenmeye çalışılmıştır.

3. Bulgular

Günümüzde Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün bulunduğu Ziraat Mektebi binası, 1895-1897 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun tarımı geliştirmek üzere “Numune Çiftliği” kurma çalışmalarının bir sonucu olarak yaptırılmıştır. Ziraat Mektebi'nin açılışı, 1908 yılında Ankara Valisi Ali Münif Bey tarafından gerçekleştirilmiştir (Aysal, 2007; Erdoğan, 1965).

Çubuk Çayı'na bakan Keçiören tepelerinin yamacında 19. yüzyıl sonlarında inşa edilen Ziraat Mektebi binası (Şekil 2); ilk başta iki katlı taştan bir bina olarak, tuğla çatı örtülü, zemin ve merdivenleri ahşap olarak düzenlenmiştir (Aysal, 2007; Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, 1977; Önder, 1970).

Şekil 2. Milli Mücadele döneminde Ziraat Mektebi binası.

(Kaynak: İnan, A. 2009. Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler. 8. Baskı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s.305).

1914-1918 yılları arasında Birinci Dünya Savaşı döneminde hüküm süren savaş şartları, Ziraat Mektebi'nde eğitime ara verilmesine neden olmuş, Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye üyelerinin çalışmalarını Ankara'da sürdüreceği haberi üzerine, Ankara Vali Vekili Yahya Galip (Kargı) Bey tarafından en uygun çalışma yeri olarak Ziraat Mektebi binası seçilmiştir (Keskin, 2010; Önder, 1993).

27 Aralık 1919 tarihinde Ankara'ya gelen Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, büyük bir karşılama töreni sonrası şehre girmiş, Hükümet Konağı'ndaki vali odasında bir müddet istirahat etmiştir. Ardından 20. Kolordu'yu ziyaret etmiş, buradan da kendisine ve arkadaşlarına tahsis edilen Ziraat Mektebi'ne gelmişlerdir (Kocatürk, 1988:124). Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarını karşılayan Ali Fuat Paşa, "*Milli Mücadele Hatıraları*"nda bu olayı şu şekilde aktarmıştır: "...otomobillerle şehrin güney batısında bulunan ve bir tepenin üzerinde Ziraat Mektebi olarak inşa edilen büyük binaya gitmiştik. Heyeti Temsiliye ve maiyetleri burada misafir edilecekti." (Cebesoy, 1953:267)

Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya gelişini 27 Aralık 1919 tarihli şu açık tebliğ ile duyurmuştur: "*Sivas'tan Kayseri yoluyla Ankara'ya hareket eden Heyeti Temsiliye, bütün yol boyunca ve Ankara'da büyük milletimizin çok sıcak ve içten vatanseverlik gösterileri arasında, şehre vardı.*" "*Milletimizin gösterdiği bu birlik ve kararlılık örneği, memleketimizin geleceğine güveni olduğu hakkındaki inançları sarsılmaz bir şekilde kuvvetlendirmiştir. Şimdilik Heyeti Temsiliye merkezi Ankara'dadır. Hüremetlerimizi sunarız, efendim.*" "*Heyeti Temsiliye adına Mustafa Kemal*" (Atatürk, 2007:224).

Mustafa Kemal Paşa'nın ve Heyet-i Temsiliye üyelerinin Ankara'ya geldiği tarihte boş bir okul binası olan Ziraat Mektebi, artık hem ikametgâh hem de çok önemli kararların alındığı bir karargâh binası olarak kullanılmaya başlanmıştır. (Aysal, 2007; Keskin, 2010; Özgül, 1989).

Mazhar Müfit Kansu, Ankara'da yerleştikleri Ziraat Mektebi'yle ilgili ilk izlenimleri için: "*Otomobillere binerek, bize tahsis edilen, şehrin dışındaki Ziraat Mektebi'ne gittik. Bir tepe üzerinde olan bu bina bize hayli müddet karargâhlık vazifesini yaptı.*" derken; "*Ali Fuat Paşa hepimize birer oda tahsis etmiş, isimlerimiz odaların kapısına yazılmış ve hastabakıcılarla hizmetçiler konulmuş, velhasıl esababı istirahatimiz temin edilmişti.*" (Kansu, 1986:499) bilgisini aktarmaktadır Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Samsun'a çıkan isimlerden biri olan Hüsrev Gerede ise Ankara'ya geldiklerinde yerleştikleri bina için hatıralarında: "*Kentin uzağında Ziraat Okulu olan yeni, güzel bir binaya konuk olduk. Ziraat Okulu binası Ali Fuat Paşa'nın emekleriyle Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye için çok güzel bir biçimde hazırlanmış ... Ankara'da rahat edeceğiz gibime geliyor.*" (Önal, 2019:151-152) ifadelerini kullanmıştır. Rauf Orbay ise hatıralarında bugüne dair şu ifadelerle yer vermiştir: "*ikametimize tahsis edilen, şehrin güney kısmındaki -yeni yapılmış büyük bir bina olan- Ziraat Mektebi'ne yerleşir yerleşmez çalışmaya başladık. Henüz seçilmiş olan bazı mebuslarla temas ederek, onlara takip edebilecekleri hattı hareket hakkında, önceden hazırlamış olduğumuz talimatı okutup, izah ettik.*" (Orbay, 1993:191)

Mustafa Kemal Paşa, kendisini ve arkadaşlarını içtenlikle kabul eden Ankara halkı ile daha yakından tanışmak amacıyla 1919 Aralık'ının son günlerinde şehrin ileri gelenlerini Ziraat Mektebi'ne davet etmiş, mektebin büyük salonunda yaklaşık 200 kişiden oluşan bir topluluğa konferans vermiştir. Ankaralılarla yaptığı konuşmada ülkenin askeri ve siyasi durumunu anlatarak, geleceğe yönelik bazı önemli konulara değinmiştir (Aytepe,2002; Kansu, 1986; Önal, 2019).

Ankara'ya geldikten sonra Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına tahsis edilen, hem ikametgâh hem de karargâh olarak kullanılan Ziraat Mektebi binasının içini Mazhar Müfit, hatıralarında şöyle tasvir etmiştir: "*Bu binanın üst katına çıkınca sağdaki birinci oda bana, koridorun sol tarafı nihayetinde büyücek bir oda da Mustafa Kemal Paşa'ya ve benim odamın, yani koridorun sağ tarafındaki odalar da Rauf Bey'le diğer arkadaşlara tahsis edilmişti.*" (Kansu, 1986:499-500).

"*Odama bir karyola ile yeni çarşaf ve yorganlar konulmuştu. Karyolanın yanında birer tahta masa üzerinde ayna ve su sürahisi, bardak ve sigara tablası ve ortada müdevver küçük bir masa ve iki iskemle ve karyolanın karşısında da bir küçük demir kasa vardı. Diğer odalar da hemen bu şekilde olup yalnız kasa benim odada olup diğerlerinde yoktu. Çünkü heyetin parası ve hesabı bende idi.*" (Kansu, 1986:499-500).

Mustafa Kemal Paşa'nın emir çavuşu Ali Metin, karargahtaki geçim sıkıntısıyla ilgili hatıralarında şu ifadeleri kullanmıştır: "*Çok zaman bir türlü yemek çıkardığımız halde, para sıkıntısı çekiyorduk. Hiç birimizin eline para geçmiyordu. Esasen maaş falan da aldığımız yoktu. Zaten kimden alacaktık ki... Atatürk dahil 36 mevcutlu karargâhı; Anadolu ve Rumeli Müdafaa-*

i Hukuk Cemiyeti namına diğer vilâyetlerin milli teşkilâtlarından gelen küçük küçük paralarla geçindiriyorduk.” (Oranlı & Metin 1967:64).

İsmet İnönü, Milli Mücadele döneminde; 1920 yılının başlarında, Ankara'ya ilk gelişi ile ilgili olarak hatıralarında: *“Normal bir yolculukla, normal bir yolcu olarak trenle Ankara'ya gittim. Benim gideceğimden Mustafa Kemal Paşa'nın da haberi yoktu. Ankara'ya ansızın geldim. Heyeti Temsiliye eski Ziraat Mektebi'nin bulunduğu yerde, tepedeki bina idi. Ben de Heyeti Temsiliye karargahına misafir oldum. Bir yer gösterdiler, orada kalıyordum.” (İnönü, 2020:171) ifadelerini kullanmaktadır.*

1920 yılının başlarında, İstanbul'da Meclis-i Mebusan'ın açılacağı dönemde, Heyet-i Temsiliye'nin bulunduğu Ziraat Mektebi binasına giden Ali Fuat Paşa; Mustafa Kemal Paşa'nın odasına girdiği zaman Ankara'ya yeni gelen Erkan-ı Harp Miralayı İsmet (İnönü) Bey'i de orada görmüştür. Cebesoy, *“Birçok muharebelerde arkadaşlık yaptığımız ve uzun yıllardan beri yakından tanıştığımız İsmet Bey'le Ankara'da karşılaşmak benim için hakiki bir bahtiyarlıktı.” (Cebesoy, 1953: 276) demektedir.*

İnönü, 1920 yılının başlarında Ankara'da yaklaşık bir ay kadar kaldığı dönemle ilgili olarak; bütün vaktini karargâhta ve karargâh binası olarak kullanılan Ziraat Mektebi'nin çevresinde geçirdiğini belirtmiştir. *“Gündüz olduğu gibi geceleri de Atatürk'le beraberdik. Akşamları umumiyetle aşağıda tabldotta yemek yerdik. Bazen yemeğe yukarıda başlardık, sonra tabldotta inip tamamlardık. Pek az olan boş zamanlarımızda ve yemeklerde Atatürk ile türlü hikayeleri birbirimize anlatırdık.” (İnönü, 2020:171) bilgisini vermektedir.*

İnönü, İstanbul işgal edilip Meclis-i Mebusan basıldıktan sonra Nisan ayının başında Ankara'ya tekrardan geldiği vakit; ilk gelişinde olduğu gibi yine eski Ziraat Mektebi'ndeki karargâhta Mustafa Kemal Paşa ile beraber kalmıştır. İnönü, Ankara'ya gelişinin ertesi günü çalışmalarına başlamış; hem Karargâh Erkan-ı Harbiyesi'nin işlerini yürütmüş hem de zaman zaman meclisin açılış hazırlıkları ile meşgul olmuştur. Bu dönemde karargâhın iki üç ay öncesine oranla daha kalabalık olduğunu ve İstanbul'dan gelen bazı subaylar ve bazı yakın arkadaşları ile milletvekillerinin de karargâhta kalmaya başladıklarını ifade etmiştir (İnönü, 2020:183).

Halide Edib Adivar, *“Türk'ün Ateşle İmtihanı”* isimli hatıratında Ziraat Mektebi binası için; Ankara'nın kuzeyinde bir sürü sırtlardan birinin tepesinde yapılmış taş bir bina olduğunu ve burayı vaktiyle ittihatçıların Ziraat Mektebi olarak kurduklarını ifade ederek; *“İşte bu yer, yeni bir hükümeti ve yeni Cumhuriyeti yaratacak binaydı.” (Adivar, 2012:138) ifadesini kullanmıştır. Halide Edib Adivar ile birlikte Ankara'ya gelen Yunus Nadi ise “Ankara'nın İlk Günleri” isimli eserinde: “Tren dolandıkça sol taraftan binalar seçiliyordu: şu tepedeki Ziraat Mektebi idi. Paşa orada oturuyordu. Şu altındaki, oadaki Sarıkışla idi. Nihayet Ankara'nın ufukta dantellenen şekli teressüm etti.” (Nadi, 1955:82) ifadelerini kullanmaktadır. Ankara'ya geldiğinin ertesi günü Ziraat Mektebi'ndeki karargahında Mustafa Kemal Paşa'yı görmeye giden Yunus Nadi Bey, mektebin üst katına çıkınca karşıya gelen büyük odanın; Mustafa Kemal Paşa'nın kabul salonu, görüşme ve çalışma odası olduğunu belirtmektedir. Ayrıca Nisan ayının ikisi olmasına rağmen salonun kenarına konulan saç sobanın yandığını, odada bir iki kanep, koltuk ile üç dört sandalye ve masanın bulunduğu bilgisini vermektedir. Yunus Nadi Bey: *“Fakat orada gerek bu basit odaya gerek bütün binaya yalnız kendi şahsiyeti ile başka bir mahiyet verdiren, ona azamet ve heybet izafe eden biri vardı: Mustafa Kemal Paşa.” (Nadi, 1955:83) diyerek Ziraat Mektebi binasının neden önemli olduğunu vurgulamaktadır.**

Halide Edib Adivar ise Ziraat Mektebi binasını ilk ziyaretinde, şu izlenimlerde bulunmuştur: *“Araba güçlükle sırtın tepesine tırmandı. Binanın önünde iki asker nöbet bekliyordu. Loş antreye açılan koridorlar vardı. Beni yukarıya bir çavuş çıkardı. Geniş ve aydınlık bir odaya girdim. Kapıyı açınca, Mustafa Kemal Paşa ve diğer birkaç kişinin tarihi bir rol oynayacakları sahneye girdim gibi geldi.” (Adivar, 2012:138-139).*

Halide Edib Hanım, Ankara'ya gelirken yolda Yunus Nadi Bey ile konuştukları ajans meselesini Mustafa Kemal Paşa'ya açarak, *“Anadolu Ajansı”* olarak faaliyete geçmeyi düşündüklerini ve Yunus

Nadi Bey'in hemen orada çıkarmaya hazırlandığı Hakimiyet-i Milliye gazetesine de yardımcı olmak istediğini anlatmıştır (Adıvar, 2012:139).

Yunus Nadi Bey ise Ankara'da kırık dökük vilayet matbaasında haftada iki veya üç gün çıkarılan Hakimiyet-i Milliye gazetesine o zamanlar Hakkı Behiç Bey'in yazdığını ve artık yazı işlerini kendisinin üstleneceğini belirtmektedir. Ayrıca her gün Mustafa Kemal Paşa'nın karargâhı olan ve şehirden 20 dakika mesafede bulunan Ziraat Mektebi'ne çıktığını ve Paşa ile konuştuğunu aktarmaktadır (Nadi, 1955).

Halide Edib Adıvar, anılarında “karargâh” dediği Ziraat Mektebi binasında; Anadolu Ajansı'nın faaliyete başlaması ile ilgili Ankara'ya geldiğinin beşinci gününde büyük sofaya açılan dar ve uzun odalardan birinin kendisine ayrıldığını ve buranın bir nevi büro haline getirildiğini aktarmaktadır. Buradaki eşyalar ise büyük bir yazıhane, dosya rafları, sandalye ile beraber iki masa ve eski bir yazı makinesinden ibarettir. Burada İngilizce gazetelerinin politik bölümlerini tercüme ettiğini, Mustafa Kemal Paşa'nın kâtibi Hayati Bey'in getirdiği telgraflar arasından Anadolu Ajansı veya Hâkimiyeti Milliye gazetesi için lazım olan parçaları kestiğini ve bunların dışında Mustafa Kemal Paşa'nın diğer muhaberatına ait yazıları hazırladığını bahsetmektedir. Yemeklerin karargâhta at nalı şeklinde bir masa etrafında yenildiğini, burada Mustafa Kemal Paşa'nın geçmiş günlerden bahsettiği ve yemekten sonra da karargâhın büyük odasında toplanarak memleket meselelerinin konuşulduğunu belirtmektedir (Adıvar, 2012). Yunus Nadi Bey ise Ziraat Mektebi'ndeki karargâhta, Paşaya uyularak geç yatıldığını ve bu geç yatmanın sebebinin gece çalışmaları nedeniyle olduğunu ifade etmektedir. Sabahleyin kalkıldığında, Paşa salona geldiği zaman; Hayati Bey de elinde dosyalarla gelerek bunları Paşa'ya okumakta ve yurdun dört bir yanıyla haberleşme kurulmaktadır (Nadi, 1955). Yunus Nadi Bey, karargâhın o günkü vaziyetini detaylıca anlatmakta ve şu ifadelerle tasvir etmektedir: “Ziraat Mektebi'ne girilince alt katta ve sağda sıra ile ve karşılıklı üç dört oda vardır. Bunun birisi Hayati Bey'in kalem odası idi. Biri şifre odası idi. Biri yatak odası ve diğeri telgraf merkezi idi.” (Nadi, 1955:92). Yukarı çıkıldığında koridorun sağ tarafında sıralanan odalardan ilkinde Recep (Peker) Bey bulunmakta, Hüsrev Bey de kendisiyle aynı odada kalmaktadır. Doktor Refik Bey de Ziraat Mektebi'ndeki karargâhta oturmakta, bilhassa Mustafa Kemal Paşa'nın sağlığı ile ilgilenmektedir. Halide Edib Hanım, Adnan ve Cami Beyler de biraz aşağıda Ziraat Mektebi Çiftliği denilen binada kalmakta, genellikle yemeğe yukarıda bulunan karargâh binasına gelmektedirler (Nadi, 1955).

Ali Fuat Paşa, Büyük Millet Meclisi'nin Ankara'da nerede toplanacağı ve mebusların nerelerde misafir edilecekleri meselesiyle ilgili hatıralarında: “Meclis açılmadan evvel mebuslar, ikametlerine ayrılan Muallim Mektebi binasında ve yahut Heyet-i Temsiliye'nin bulunduğu Ziraat Mektebi'nde toplanıyor, memleketin istikbali hakkında görüşüyorlardı.” bilgisini aktarmaktadır (Cebesoy, 1953:336). Yunus Nadi ise bu süreç için; Ziraat Mektebi karargâhında meclisin manevi kısmının, yani hukuk ve vazifelerinin hazırlanması ve tespitine dair çalışmaların sürdürüldüğünü belirtmektedir (Nadi, 1955).

Halide Edib Adıvar, 23 Nisan 1920'de açılacak olan Büyük Millet Meclisi için Mustafa Kemal Paşa'nın Ziraat Mektebi'ndeki odasında hazırlamaya başladığı nutku; Hakkı Behiç Bey ile kendisine baştan başa okuduğunu anlatmıştır (Adıvar, 2012). Yani Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış hazırlıkları da buradaki tarihi binada gerçekleştirilmiştir. Adıvar, Meclis açıldıktan birkaç gün sonra yeni kabinenin kabul edildiğini ve Erkan-ı Harbiye Reisliği'nin (Genelkurmay Başkanlığı'nın) da “Karargâh” adı verilen Ziraat Mektebi binasında açıldığını aktarmaktadır (Adıvar, 2012).

Adıvar, karargâhtaki Erkânı Harbiye Reisliği için; “Bu, vaktiyle Ziraat Mektebi talebesinin jimnastik salonuydu. İnsan, Dr. Refik'in odasına gitmek için, oradan geçmek mecburiyetindeydi. Oradan geçerken, Binbaşı Salih Bey'in muazzam bir masa üzerinde kâğıt ve haritalar arasında çalıştığını gördüm. Orasının kendi odası olup olmadığını sorduğum vakit, Erkânı Harbiye teşkilatı olduğunu söyledi ... İstanbul'dan diğer unsurlar gelinceye kadar Erkânı Harbiye bunlardan ibaret olacaktı.” (Adıvar, 2012:150) ifadelerini kullanmaktadır.

Adıvar, Milli Mücadele'nin iç isyanlar ve ayaklanmalarla geçen buhranlı döneminde “Karargâhta da dıştan sakin görünmekle beraber, güç anlar yaşıyorduk. Ben daima büromda

tercüme ve makine ile meşguldüm. Bazen Mustafa Kemal Paşa gelir, bir kahve ısmarlar, azıcık otururdu. O günlerde, bütün enerjisiyle maksat uğruna çalışan dağınık kuvvetleri idare etmeye çalışıyordu. Aynı zamanda, ateşi vardı ve hastaydı. Bugünlerde Dr. Refik'le Dr. Adnan adeta endişeyle etrafında dolaşır, onunla meşgul olurlardı.” (Adıvar, 2012:159) ifadelerini aktarmaktadır.

“Büyük odadaki manzara gözlerimin önündedir. Mustafa Kemal Paşa, lambasının ışığı altında kâğıtları karıştırır. Miralay İsmet Bey mütemadiyen dolaşır. Cami Bey, dizinde kâğıtlarla konuşmak fırsatını beklerdi. İçişlerinde meseleler gittikçe çoğalıyordu.” (Adıvar, 2012:159) diyerek dönemin buhranlı anlarını ifade etmektedir (Şekil 3).

Şekil 3. Mustafa Kemal Paşa, Ankara Ziraat Mektebi'ndeki karargâhında (Mart 1920) (Kaynak: Özkaya, Y. 2003. Gazi Mustafa Kemal: Atatürk'ün Hayatı. AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi. Ankara: Başak Matbaacılık Ltd.Şti. s.205).

Halide Edib Hanım, karargâhtan erken ayrıldığı bir günün ertesinde, eşi Dr. Adnan'dan, karargâhta en tehlikeli geceyi geçirdiklerini ve bütün tellerin kesilerek, yakından silah seslerinin geldiğini, ortalıkta bir panik havası olduğunu işitmiştir. Bu buhranlı dönemde karargâhın etrafına bir sürü atın getirildiğini ve bunların niçin getirildiğini sorduğu zaman belki Ankara'yı terk etmek ve Sivas'a gitmek zorunda kalılabileceğini, kendisi için de bir araba hazırlatıldığını anlatmıştır. Kendisi ise araba istemediğini ve bir yere gitmeyeceğini; eğer yüzde bir şansımız varsa bunun da Ankara'da kalmakla sadece ölümden kurtulabileceklerini ifade etmiştir (Adıvar, 2012:160-161). Çünkü Halide Edib Hanım, Mustafa Kemal Paşa ile birlikte hakkında idam kararı yayımlanan ilk altı kişiden bir tanesidir.

Falih Rıfki Atay'ın aktardığına göre; Mustafa Kemal Paşa bu dönemi, *“Boğucu İsyân dalgaları Ankara'daki karargahımızın kapılarına kadar çarpıyordu. Dört aydan fazla kan ve ateş içinde çırpındık.”* (Atay, 2009:289) diye ifade etmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın emir çavuşu Ali Metin ise karargahdaki çarpışmayla ilgili hatıralarında: *“Bir ara isyanlar o kadar ilerlemişti ki bir gece Beypazarı havalisinden gelen çetelerin baskısına maruz kaldık. Atatürk'ü ve Ziraat Mektebi'ni koruyan muhafız kuvvet 40-50 kişi kadardı.”* (Oranlı & Metin 1967:52) demektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın hemen

oradaki şahısları mevziye sokarak kumandayı ele aldığını ve ateşe ateşle karşılık verdiklerini, çetenin karargâha yaptığı baskında başarısız olarak çekilmeye mecbur kaldığını ifade etmiştir (Oranlı & Metin 1967:52-53). Kılıç Ali ise anılarında bu olaydan: “*Daha sonra öğrenecektim ki mesela Yozgat ayaklanmasında olduğu gibi ayaklananların içinden sızan bazı gözü pekler, Mustafa Kemal Paşa'nın çalışma yeri yaptığı Keçiören yolu üzerindeki Ziraat Mektebi'nin yanına kadar gelebilecekler, silahlarını binaya boşaltacaklardı.*” (Turgut, 2020:117) şeklinde bahsetmektedir. Yine Kılıç Ali'nin aktardığına göre; kendisi Ankara'ya geldiği gün, müfrezesini Ziraat Mektebi'nin yanında kurulmuş çadırlara, açık ordugaha yerleştirmiş ve daha sonra da Mustafa Kemal Paşa'yı ziyarete gitmiştir (Turgut, 2020).

Keçiören'deki Ziraat Mektebi ve çevresinde geçen olaylar, Mustafa Kemal Paşa ve yakın silah arkadaşlarının içinde buldukları inanılmaz güçlüklerle doludur. Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya geldiği tarih olan 27 Aralık 1919'dan; Meclis'in açılış günü olan 23 Nisan 1920 tarihine kadar geçen yaklaşık dört aya yakın bir süre zarfında bu binada çalışmıştır. Bu süreç zarfında Heyet-i Temsiliye adına alınan bütün kararlar burada hazırlanmış, kurulan telgrafhane vasıtasıyla bütün yurtla temas bu binadan sağlanmıştır (Aysal, 2007). Mustafa Kemal Paşa'nın yaveri Muzaffer Kılıç'ın aktardığına göre; Meclis'in açılacağı dönem özellikle Bolu'da ve Düzce'de çıkan ayaklanmalar, Ankara'nın bazı ilçelerine kadar yayılmış, hatta Mustafa Kemal Paşa'nın yatıp kalktığı Ziraat Mektebi binasına bile kurşunlar atılmıştır. Çok geniş ve etrafı da açık olduğundan korunması güç olan Ziraat Mektebi binasından istasyondaki binaya taşınan Mustafa Kemal Paşa, buranın hem meclise yakın olmasından faydalanmış hem de olası tehlikelere karşı daha emniyetli bir yerde oturmaya başlamıştır (Yurdakul, 2009)

Meclisin açılacağı dönem, güvenlik ve şehre yakınlık açısından daha uygun görülen Ankara istasyonundaki küçük taş binaya “*Direksiyon Binası*”na taşınan Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı süresince Ziraat Mektebi ile olan bağlantısını kesmemiştir (Aytepe, 2002). Heyet-i Temsiliye teşkilatı, meclisin açılışı ile birlikte tasfiye edildiğinden, şehrin uzağında yer alan Ziraat Mektebi, Genelkurmay Başkanlığı emrine verilmiştir. Bu durumda Mustafa Kemal Paşa, devlet ve meclise ait işlerini Meclis binasında; askeri vaziyeti de Ziraat Mektebi binasında yürütmeye devam etmiştir (Ceibesoy, 2002)

Kılıç Ali'nin aktardığına göre; İnönü Muharebesi'nin en kritik aşamasında, Genelkurmay'ın yer aldığı Ziraat Mektebi binasında Mustafa Kemal Paşa savaş durumunu telgraf başından takip etmektedir. Yunan ordusunun geri çekiliş haberini alan İsmet Paşa, bunu bir telgrafla Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiş ve bu telgraf orada bulunanları sevince boğmuştur (Turgut, 2020). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun aktardığı bilgilere göre ise Kütahya-Eskişehir Muharebeleri döneminde Mustafa Kemal Paşa her gece Ziraat Mektebi'ne gelmekte ve küçük bir odada, Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa ile beraber karşı karşıya harita üzerinden askerî harekâtı takip etmektedir (Topuz,2017).

Milli Mücadele döneminde Ankara'yı ziyaret eden ve “*Çankaya Akşamları*” isimli bir kitap yazan Fransız gazeteci ve yazar Berthe G. Gaulis, Genelkurmay Başkanlığı'nın bulunduğu Ziraat Mektebi ile ilgili:

“Genelkurmayı yöneten Fevzi Paşa, şehirden birkaç kilometre mesafede bir tepe üstünde eski tarım okulunda bulunuyordu. Burası Ankara'nın kenar mahallelerini olduğu kadar çıkış yollarını da gözaltına almıştı. Bu çok sade fakat geniş bina, Türk hatlarının başlıca yerlerine telgraf yoluyla bağlantılıydı.” ifadelerini kullanmıştır (Gaulis, 2010:189).

Ziraat Mektebi'nde Fevzi Paşa ile görüşen Gaulis, vedalaşırken kendisine arabasına kadar eşlik eden Fevzi Paşa için: “*Fevzi Paşa dimdikti ve gülümsüyordu, sadelik içinde ve güçlüydü. Etrafında genç subaylar vardı. Onların ardında, sağlam, büyük bina, gereksiz süslerden arınmış olarak duruyordu*” diyerek Ziraat Mektebi'nin o günkü durumunu tasvir etmiştir (Gaulis, 2010:190)

Kurtuluş Savaşı boyunca Genelkurmay Başkanlığı binası olarak kullanılmaya devam eden Ziraat Mektebi, Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin hazırlanması, Anadolu Ajansı'nın faaliyete geçmesi ve Büyük Millet Meclisi'nin açılış hazırlıkları gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuştur (Önder, 2004). Afet İnan'a göre; Ankara'nın hükümet merkezi oluşunun başlangıcı buradaki okul binasında tarihe geçmiş, o zamanki Ankara vilayetinin “*Ziraat Mektebi*” isimli okul binasında, bütün bir yurdu kurtarmaya ve devleti kurmaya yönelik düşüncelerin gelişmesi

hazırlanmıştır (İnan, 2009:304). İlerleyen süreçte Ankara, devlet merkezi olurken; bu kararın altında imzası olan kişilerin Ankara'da ilk yerleştikleri yer, bir okul binası olarak kayıtlara geçmiştir. Düşünceler, bu okul binasında ortaya atılmış, buralarda oluş haline gelmiş ve nihayet bu odaktan Türkiye'ye ve bütün dünyaya yayılmaya başlamıştır (İnan, 2009 :305)

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarına, 27 Aralık 1919'da kapılarını açan ve Kurtuluş Savaşı boyunca da Genelkurmay Başkanlığı binası olarak kullanılan Ziraat Mektebi binası; cumhuriyetin ilanından sonra bir müddet Tarım Bakanlığı'nca çeşitli işlerde kullanılmıştır (Şekil 4). 1925 yılında kurulan ilk Meteoroloji dairesi, 1930 yılında burada Kuzey İstasyonu'nu kurmuştur (Önder, 1970).

Şekil 4. 1937'deki kapsamlı tadilatın önce Ziraat Mektebi, Ziraat Fakültesi öğrencilerinin bahçe düzenleme çalışmaları, 1936 (Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2012. Fotoğraflar ile Düünden Bugüne Meteoroloji. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü. s.8).

1895-1897 yılları arasında taştan ve iki katlı olarak inşa edilen tarihi yapı, 1937 yılında büyük bir tadilat ve onarım görmüştür. Onarım sırasında ahşap döşemeler betonarmeye çevrilmiş, odaların durumu değişmiş ve iki katlı olarak inşa edilen tarihinin üzerine bir kat daha ilave edilmiştir (Şekil 5). 1952 yılında da Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, bütün daireleri ile birlikte buraya taşınmıştır (Önder, 1970) (Şekil 6).

Şekil 5. İki katlı Ziraat Mektebi Binası ve Üç katlı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Binası. (Kaynak: İnan, A. 2009. Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler. 8. Baskı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. s.305; Önder, M. 1970. Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. s.55).

Meteoroloji Genel Müdürlüğü Binası'nın (Ziraat Mektebi) Kültürel Miras Bakımından Önemi ve Korunması Konusunda Bir Değerlendirme

Şekil 6. Genel Müdürlük binası önünde Genel Müdür Ü. Emin Çölaşan, Genel Müdür Yardımcısı Nejdet Yeşilovalı ve Hava İşleri Müdürü Mustafa İnan; genel müdürlüğü ziyarete gelen sivil ve askeri erkanla (1960'lı yıllar). (Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2012. Fotoğraflar ile Düünden Bugüne Meteoroloji. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü. s.16).

Gördüğü tadilat sonrası orijinalliği ve tarihi dokusu bozulan eski Ziraat Mektebi, yeni Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü binasında; sadece Atatürk'ün çalışma odası "Atatürk Odası" olarak düzenlenmiş ve burada küçük bir müze oluşturularak anısı yaşatılmaya çalışılmıştır (Şekil 7). Ayrıca binanın önündeki bahçeye meteoroloji mensupları tarafından 1954 yılında bir Atatürk büstü ve mermer kaide yerleştirilerek binanın tarihi kimliğine vurgu yapılmıştır (Önder, 1970) (Şekil 7).

Şekil 7. Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü binasındaki Atatürk Odası ve Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü binası önündeki Atatürk büstünün altında yer alan mermer kaide (1970'ler) (Kaynak: Önder, M. 1970. Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. s.56-57).

Millî Mücadele döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş; öne çıkan ve iz bırakan mekânlardan biri olan Tarihi Ziraat Mektebi binası, günümüzde halen "Meteoroloji Genel Müdürlüğü" binası olarak kullanılmaktadır. 1937 yılında geçirdiği tadilat sonrası orijinalliyi ve tarihi dokusu bozulan binada; sadece ikinci katında bulunan bir oda, Atatürk'ün anısına muhafaza edilerek, randevu almak şartıyla rehber eşliğinde ziyaret edilebilmektedir.

Günümüzde binanın önünde bir kayanın üzerinde Atatürk büstü yer almakta, büstün arkasında üç katlı bina uzunluğunda bir bayrak direği yükselmektedir (Şekil 8). Etrafı daire şeklinde düzenlenen ve peyzaj çalışması yapılan Atatürk büstünün önündeki siyah panoda, sarı renkli harflerle: "ATATÜRK 1919 İSTİKLAL SAVAŞI'MIZIN ERKANI HARBİYESİ'Nİ BU BİNADA KURMUŞ OLMASININ HATIRASINA İZAFETEN BU ANIT 1954 YILINDA METEOROLOJİ MENSUPLARI TARAFINDAN BİLFİL ÇALIŞILARAK MEYDANA GETİRİLMİŞDİR." yazmaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü binası önündeki Atatürk büstü, bayrak direği ve büstün önündeki pano (24.12.2019).

1895-1897 yılları arasında iki katlı olarak inşa edilen tarihi yapının, ilk iki katındaki pencereler orijinal yapısını muhafaza ederken, 1937'de ki tadilattan sonra eklenen üçüncü kattaki pencerelerin ise dikdörtgen görünümü ile yapı bütünlüğünü bozduğu gözlemlenmektedir (Şekil 9).

Binanın ana giriş kapısının solunda yer alan levhada ise: "İSTİKLAL SAVAŞI BAŞLANGICINDA BU BİNA, GENELKURMAY BAŞKANLIĞI OLARAK KULLANILMIŞ VE ATATÜRK BURADA ÇALIŞMIŞTIR." yazısı yer almaktadır (Şekil 10).

Binanın 2. katında en sağda yer alan ve günümüzde "Atatürk Odası" adıyla müze haline getirilen "1-008" numaralı odanın, giriş kapısı üzerinde: "ATATÜRK BÜYÜK İSTİKLAL SAVAŞI'NDA BU ODADA ÇALIŞMIŞ VE HAREKÂT PLANLARINI BURADA HAZIRLAMIŞTI." yazmaktadır (Şekil 11). Atatürk'ün kaldığı ve Milli Mücadele'de karargâh olarak kullandığı bu tarihi odada; burada bulunduğu günlerde kullandığı yeşil kadifeden iki perde, eski bir Uşak halısı, kahverengi bir tahta masa ve bir de soba bulunmaktadır (Şekil 11). Diğer eşyalar ise kopyadır.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü Binası'nın (Ziraat Mektebi) Kültürel Miras Bakımından Önemi ve Korunması Konusunda Bir Değerlendirme

Şekil 9. İki katlı Ziraat Mektebi Binasının sonradan eklenen üçüncü katındaki uyumsuz pencereler (24.12.2019).

Şekil 10. Binanın giriş kapısının solunda yer alan levha (24.12.2019).

Atatürk'ün masasının arkasında, duvara bitişik konumda bir büstü bulunmakta, büstün üst kısmında duvarda da ay yıldız yer almaktadır. Odanın köşelerinde ise birer Türk bayrağı ve soldaki Türk Bayrağı'nın yanında da mareşal üniformasının bir kopyası vardır (Şekil 11). Masanın sol tarafındaki duvarda, çerçeve içinde üç adet Osmanlıca harita bulunmakta, bu üç haritanın solunda da "*Milli Mücadele Başında Yabancı İşgal Kuvvetleri*"ni gösteren renklendirilmiş bir Türkiye haritası yer almaktadır (Şekil 12). Masanın sağında, iki pencere arasındaki duvarda ise çerçeve içinde "*Misak-ı Milli Haritası*", "*Türk İstiklal Harbi'nde Ayaklanma Bölgeleri*"ni gösteren harita ve bu ayaklanmaların tarih ve süreleri ile ilgili bilgilendirme levhası yer almaktadır. Bu haritanın önünde, duvar kenarında bacasız bir soba ve bu sobanın sol yanında da sehpa üzerinde küçük bir gramofon bulunmaktadır (Şekil 13).

Şekil 11. Atatürk Odası'nın girişindeki yazı ve odanın içinin görünümü (24.12.2019).

Şekil 12. Atatürk Odası'nda masanın sol tarafındaki duvarın görünümü (24.12.2019).

Şekil 13. Atatürk Odası'nda masanın sağ tarafındaki duvarın görünümü (24.12.2019).

Atatürk'ün masası üzerinde; sol tarafta bir gaz lambası, gaz lambasının arkasında da Atatürk'e ait İstiklal Madalyası ile Altın İmtiyaz Madalyası'nın birer kopyası bulunmaktadır. Masanın ortasında

Meteoroloji Genel Müdürlüğü Binası'nın (Ziraat Mektebi) Kültürel Miras Bakımından Önemi ve Korunması Konusunda Bir Değerlendirme

ise 25 Aralık 2018 tarihinde Ziraat Mektebi bahçesinde bulunan Milli Mücadele döneminden kalma top mermisi ile paslanmış ve patlamamış bir mermi kovanı yer almaktadır (Şekil 14). Masanın sağ tarafında ise “Fotoğraflarla Düünden Bugüne Meteoroloji” kitabında, Ziraat Mektebi'nin eski fotoğrafının yer aldığı sayfalar açık bir şekilde bırakılmıştır.

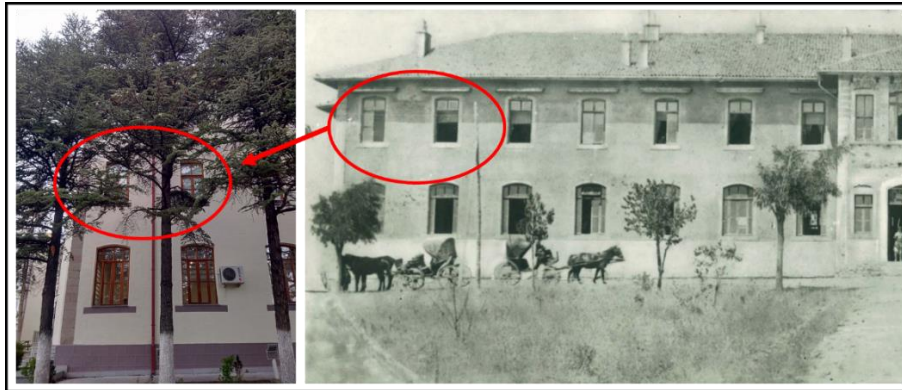
Şekil 14. Atatürk Odası'nda masanın üzerinde yer alan materyaller (24.12.2019).

Masanın tam karşısındaki duvarda ise Atatürk Odası envanterine giren “Zenith” marka eski bir ahşap duvar saati ve binaya ait çerçeve içinde dört adet eski fotoğraf bulunmaktadır. Bu fotoğraflardan en soldaki Sakarya Meydan Muharebesi öncesi Fevzi Çakmak ve genelkurmay grubunu gösterirken, ortadaki çerçevede Ziraat Mektebi'nin Milli Mücadele döneminde çekilmiş bilinen bir fotoğrafı yer almaktadır. En alttaki fotoğrafta, Ziraat Mektebi'nin başka bir açıdan çekilmiş görüntüsü yer alırken, en sağdaki fotoğrafta ise üç katlı Meteoroloji Genel Müdürlüğü Binası'nın havadan çekilmiş siyah beyaz bir fotoğrafı bulunmaktadır (Şekil 15).

Şekil 15. Atatürk Odası'nda masanın karşısındaki duvarda yer alan çerçeveler (24.12.2019).

Giriş kapısının hemen sol tarafında yer alan kürsünün üzerinde ziyaretçi anı defteri mevcuttur. Girişin kapısının hemen sağ tarafında yer alan kapıdan dar odaya girildiğinde ise burası Atatürk'ün yatak odası olarak düzenlenmiştir. Günümüzde Tarihi Ziraat Mektebi'nin hatıratlarda geçen diğer odaları ise Meteoroloji Genel Müdürlüğü personellerince çalışma yeri olarak kullanılmaktadır. Sadece Atatürk'ün çalışma odası koruma altına alınmış ve günümüze intikal edebilmiştir (Şekil 16).

Şekil 16. Günümüzde Meteoroloji Genel Müdürlüğü binasında Atatürk Odası'nın dışarıdan görünümü (24.12.2019).

4. Tartışma ve Sonuç

Kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında müzelerin çok önemli bir rolü bulunmaktadır. “Müzeler; kültür ve doğa varlıklarını içeren ve insanlarca değerli görülen nesnelere toplandı, sergilendi, bilimsel, eğitici ve tanıtıcı nitelikte olan açık ya da kapalı alanlardır.” (Bülbül, 2016:682).

Tarihi olaylarda ön plana çıkmış kişilere ve içinde bulunduğu kültüre yön veren şahıslara, toplum “önemli olma” vasfı yüklemiştir. Bu önemli şahsiyetlerin yaşadıkları, misafir oldukları veya çalışmalarını gerçekleştirdiği mekânlar, herhangi bir kişinin yaşadığı mekândan daha özel bir konuma sahiptir. İnsanlar, içinde yaşadığı topluma çeşitli alanlarda katkı sağlamış olan bu kişilerin, hayatlarını merak etmekte ve onlara etki eden her ayrıntıyı bilmek ve yaşamış olduğu yaşanmışlık dolu mekanları ziyaret ederek görmek istemektedir (Uz, 2007:267-268).

Bu sebeple önemli şahsiyetlerin yaşadığı, misafir olduğu veya çalışmalarını gerçekleştirdiği mekânlar, zamanla koruma altına alınmış; o kişilere olan saygıyı göstermek ya da anılarını yaşatmak adına iz bıraktığı bu mekanlar müzeye çevrilmiştir (Uz, 2007:268).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 6. maddesinde korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarına dört nitelik verilmiştir. Bu niteliklerden dördüncüsünü oluşturan “d” bendine göre; “*Millî tarihimizdeki önemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Millî Mücadele ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler.*” taşınmaz kültür varlığı olarak tanımlanmıştır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983).

Mustafa Kemal Paşa’nın Millî Mücadele döneminde, Ankara’da ilk çalışmalarını gerçekleştirdiği, ikametgâh olarak kullandığı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalardan biri olan Meteoroloji Genel Müdürlüğü binası, tartışmasız çok önemli bir taşınmaz kültür varlığıdır. Ne yazık ki bu kültür varlığı, 1937 yılında gördüğü büyük onarım ve değişiklik sonrası orijinalliğini yitirmiştir. İki katlı olarak inşa edilen tarihi binada büyük değişiklikler yapılmış, ancak yukarıda sayılan özellikleri nedeniyle sadece bir odasında Atatürk’ün hatırası koruma altına alınarak müze haline getirilmiştir. Halbuki bu tarihi yapı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda çok büyük tarihi olaylara ve ilklere sahne olması bakımından da ayrı bir kültürel mirasa sahiptir.

Bu araştırmada, özetle; “*Mustafa Kemal Paşa’nın Millî Mücadele döneminde kaldığı ve çalışmalarını yürüttüğü Ziraat Mektebi binasında günümüzde neler görürüz?*” “*Büyük tarihi olaylara sahne olmuş; öne çıkan ve iz bırakan bu mekânın günümüzdeki kullanım ve korunmuşluk durumu nedir?*” gibi iki soruya cevap bulmak amaçlanmıştır. Meteoroloji Genel Müdürlüğü binasında, yerinde yapılan gözlemler sonucu, geçmiş mekânın yeniden inşa edilmesi ve kurulması sağlanmış; tarihi yapıda gerçekleştirilen değişiklikler, geçmiş dönemde çekilen fotoğraflarla karşılaştırılarak mevcut durum fotoğraflar ile kayıt altına alınarak belgelenmiştir.

Ziraat Mektebi binası gibi farklı fonksiyonlarda kullanılarak günümüze intikal etmiş bu tip tarihi yapıların; sahip olduğu tarihi çevre özelliğiyle ve özgün haliyle korunması, ardından da müzeye dönüştürülerek gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir. Çünkü Kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında müzelerin çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Ziraat Mektebi binası da sadece tek bir odasında bulunan ve randevu ile ziyarete açılan Atatürk Odası haricinde, kültürel miras bakımından çok daha fazla bir potansiyele sahiptir. Millî Mücadele’de Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin hazırlanması, Anadolu Ajansı’nın faaliyete geçmesi, Büyük Millet Meclisi’nin açılış hazırlıkları ve iç isyanların bastırılmasının yanı sıra; Kurtuluş Savaşı boyunca Genelkurmay Başkanlığı binası olarak kullanılması, Tarihi Ziraat Mektebi binasının barındırdığı somut ve somut olmayan kültürel mirasın sadece belli başlılarından.

Türkiye Cumhuriyeti’nin hükümet merkezinin Ankara oluşunun başlangıcı buradaki okul binasında tarihe geçmiş, bütün bir yurdu kurtarma ve devleti kurmaya yönelik düşüncelerin gelişmesi bu okul binasında hazırlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra ilk Meteoroloji dairesinin 1930 yılında burada Kuzey İstasyonu’nu kurması ve son olarak Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü binasına ev sahipliği yapması; 100. yılını kutlamaya hazırlanan Türkiye Cumhuriyeti’nde eski adıyla Ziraat Mektebi

Meteoroloji Genel Müdürlüğü Binası'nın (Ziraat Mektebi) Kültürel Miras Bakımından Önemi ve Korunması Konusunda Bir Değerlendirme

binasının ne kadar çok çeşitli ve köklü kuruma kapılarını açtığını ve ev sahipliği yaptığını ortaya koymaktadır. Türkiye Cumhuriyeti adına birçok kültürel mirası potasında eriten ve yaşatan tarihi yapı, adeta başlı başına yaşayan bir müze ve abide olduğunu gözler önüne sermektedir.

Teşekkür

Başta “Atatürk Odası” müze sorumlusu Nedim Özdemir ve Meteoroloji Genel Müdürlüğü personelleri olmak üzere; görüş ve önerileriyle araştırmaya yön veren danışman hocam Prof. Dr. Mehmet Somuncu'ya, çeviri konusunda desteklerini esirgemeyen Güler Gökçe'ye ve lokasyon haritasının yapımında yardım ve katkılarından dolayı Zehra Özyürek'e teşekkürler.

Kaynaklar

- Adivar, H. E. 2012. *Türkün Ateşle İmtihanı: İstiklal Savaşı Hatıraları*. 7. Baskı. İstanbul: Can Yayınları
- Ahunbay, Z. 2014. *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. 7.Baskı. İstanbul: Yem Yayın.
- Aliağaoglu, A. ve Temurçin, K. 2004. *Miras Turizmi Atatürk Evleri*. Erdem Dergisi, 14 (41), 119-138.
- Aysal, N. 2007. *Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da İlk Günleri Ziraat Mektebi*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 10 (39), s. 359-396.
- Aytepe, O. 2002. *85. Yılında Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'ya Gelişi*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S 29-30, Ankara. s. 31-38.
- Atatürk, G.M.K. 2007. *Nutuk*. Ankara: Elips Kitap
- Atay, F. R. 2009. *Çankaya: Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*. İstanbul: Pozitif Yayınları
- Basın-Yayın Genel Müdürlüğü. 1977. *Atatürk'ün Evleri*, Ankara: Başbakanlık Basımevi
- Bülbül, H. 2016. *Müze ile Eğitim Yoluyla Ortaokul Öğrencilerinde Kültürel Miras Bilinci Oluşturma*, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 6(3), 681-694.
- Can, M. 2009. *Kültürel Miras ve Müzecilik* (Çalışma Raporu). Kültür ve Turizm Bakanlığı. Eylül 2009.
- Cebesoy, A. F. 1953. *Milli Mücadele Hatıraları*. İstanbul: Vatan Neşriyatı.
- Cebesoy, A. F. 2002. *Siyasi Hatıralar: Büyük Zaferden Lozan'a*. C. I. İstanbul: Temel Yayınları
- Erdoğan, Ş. 1965. *Ankaram*, Ankara: Aklan Matbaacılık Ltd. Şti.
- Gaulis B. G. 2010. *Çankaya Akşamları*. Cep Boy 1. Basım. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık
- İnan, A. 2009. *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*. 8. Baskı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- İnönü, İ. 2020. *Hatıralar*. 6. Basım. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İSMEP Rehber Kitaplar. 2014. *Kültürel Mirasın Korunması*. İstanbul Valiliği, İstanbul Proje Koordinasyon Birimi (İPKB). Akademik Danışman: Zeynep Gül Ünal, İstanbul.
- Kansu, M. M. 1986. *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C.II, II Baskı. Ankara: TTK Basımevi
- Keskin, Ö. 2010. *Osmanlı İmparatorluğunda Modern Ziraat Eğitiminin Yaygınlaşması: Ankara Numune Tarlası Ve Çoban Mektebi*. OTAM, 28-güz, s.87-106
- Kocatürk, U. 1988. *Doğumundan Ölümüne Kadar Kaynakçalı Atatürk Günlüğü*. 1. Baskı. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983). Kanun Numarası 2863, Erişim Tarihi: 14.12.2021. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>
- Madran, E. ve Özgönül, N. 2005. *Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması*. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası.
- Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2012. *Fotoğraflar ile Dünden Bugüne Meteoroloji*. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Meteoroloji Genel Müdürlüğü
- Nadi, Y. 1955. *Ankara'nın İlk Günleri*. İstanbul: Sel Yayınları.
- Oranlı, Z., & Metin, A. 1967. *Atatürk'ün Şimdiye Kadar Yayınlanmamış Anıları*. Ankara: Alkan Matbaası.
- Orbay, R. (1993). *Cehennem Değirmeni: Siyasi Hatıralarım* C.I. İstanbul: Emre Yayınları.
- Önal, S. 2019. *Hüsrev Gerede'nin Anıları*. 5. Baskı. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Önder, M. 1970. *Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Önder, M. 1993. *Atatürk Evleri Atatürk Müzeleri*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özgül, C. 1989. *Heyet-i Temsiliye'nin Ankara'daki Çalışmaları* (27 Aralık 1919-23 Nisan 1920), Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Özkaya, Y. 2003. *Gazi Mustafa Kemal: Atatürk'ün Hayatı*. AKDITYK. Atatürk Araştırma Merkezi. Ankara: Başak Matbaacılık Ltd.Şti.
- Topuz, H. 2017. *Bana Atatürk'ü Anlattılar*. 13. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Turgut, H. 2020. *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*. 23. Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- UNESCO (1972). *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme*, Erişim Tarihi: 14.12.2021. <https://whc.unesco.org/en/conventiontext/>
- Uz, S. 2015. *Müze Evler*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 267-284.

- Yeşilbursa, C. C. 2013. Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Somut Kültürel Mirasa Yönelik Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2), s. 405 – 420.
- Yurdakul, Y. 2009. *Atatürk'ten Hiç Yayınlanmamış Hatıralar*. 8. Baskı. İstanbul: Truva Yayınları.

Sürdürülebilir Destinasyon İçin Ziyaretçi Görüşlerinin Önemi: Assos Antik Kenti Örneği

The Importance of Visitor Comments for Sustainable Destination: The Example Of Assos Ancient City

Tunç BAŞARAN¹, Mehmet SOMUNCU²

¹Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Beşerî ve İktisadi Coğrafya Bilim Dalı, Ankara

²Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara

Özet: Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nun 1987 yılında yayımladığı raporda kavramsallaştırılan "sürdürülebilir kalkınma", sonraki yıllarda yaşamın tüm alanlarında yer almıştır. Kaynağını sürdürülebilir kalkınmadan alan "sürdürülebilir turizm" de bunlardan biridir. Sürdürülebilir turizmin, turistlerin bakış açıları tarafından değerlendirildiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri kullanılarak, TripAdvisor, Ekşi Sözlük, Google Haritalar -Yorum ve Foursquare yorumlarının içerik analizi ve betimsel analiz yapılmıştır. Bunun yanında Instagram'da paylaşılan fotoğraflar analize dahil edilmiştir. Yorumların güvenilirliğini daha arttırmak için Assos bölgesini daha önce ziyaret etmiş bireylerden seçilen 10 kişiye açık uçlu soru formu gönderilerek, cevaplar analize dahil edilmiştir. "Assos Arkeolojik Alanı ve Assos Antik Liman ziyaretinde bulunan turistlerin alanla ilgili görüşleri ve önerileri nasıldır?", "Assos Arkeolojik Alanı ve Assos Antik Liman'ın sürdürülebilir turizm kapsamında neler yapılmalıdır? soruları temelinde analiz gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak Assos bölgesinde sürdürülebilir turizm için turistlerin bakış açısından neler yapılabilir konusuna yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Assos, Assos Antik Liman, Sürdürülebilir Turizm, Sosyal Medya

Abstract: The report of the United States Commission on Environment and Development which conceptualized "Sustainable development", published in 1987 after conceptualizing, it has become to be related with the other subjects from life. Sustainable tourism, which takes its source from sustainable development, is one of them. In this study, in which sustainable tourism is evaluated by the perspectives of tourists, the content analysis and descriptive analysis of TripAdvisor, Ekşi Sözlük, Google Maps -Comments and Foursquare comments were made using qualitative research methods. In addition, photos shared on Instagram were included in the analysis. To increase the reliability of the comments, an open-ended questionnaire was sent to 10 people who had visited Assos region before and the answers were included in the analysis. "What are the opinions and suggestions of the tourists visiting Assos Archaeological Site and Assos Ancient Port?", "What should be done within the scope of sustainable tourism of Assos Archaeological Site and Assos Ancient Port? The analysis was carried out based on the questions. As a result, what can be done from the perspective of tourists for sustainable tourism in the Assos region is included.

Keywords: Assos, Assos Ancient Port, Sustainable Tourism, Social Media

1. Giriş

Turizm coğrafyası bir mekân bilimi olan coğrafyanın önemli alt alanlarından biridir. Turizmin doğup, gelişmesi için doğal, tarihi ve kültürel olguların birleşmesi son derece önemlidir. Bir destinasyon hakkında kurulan neden-sonuç ilişkisi turizm ve coğrafyanın ilişkili olduğunu göstermektedir (Emekli vd., 2006). Turizmin en temel ürünlerini oluşturan doğal oluşumların, tarihi mekanların korunması sürdürülebilirlik için oldukça önemlidir. Bu durumla birlikte gerek tarihi gerekse doğal alanların korunmasının önemi birçok farklı çalışma tarafından araştırma konusu olmuştur (Wade ve Eagles, 2003; Cox ve Underwood, 2011; Crouzeilles ve Grelle, 2013; Türkmen ve Dönmez, 2015).

Kültürel, tarihi ve coğrafi unsurların değişimi ya da o bölgede turizm faaliyetlerinin giderek artması, bölgenin sahip olduğu özelliklerin zarar görmesine veya tamamen yok olmasına neden

olabilmektedir. Türkiye’de Kuşadası bu durumun en somut örneklerinden birisidir. Güney ve Somuncu (2018) tarafından yapılan çalışma Kuşadası turizminin evrelerini ve günümüzde popülerliğinin kaybettiğini göstermektedir. Farklı destinasyonların Kuşadası’nın yaşadığı sorunu yaşamaması için sürdürülebilir faaliyetlere ve turizm alanının sahip olduğu değerlere vurgu yapılmalıdır. Aynı zamanda destinasyonda turistik faaliyetlerin sürdürülebilirliğin sağlanması için alanların korunması oldukça önemlidir.

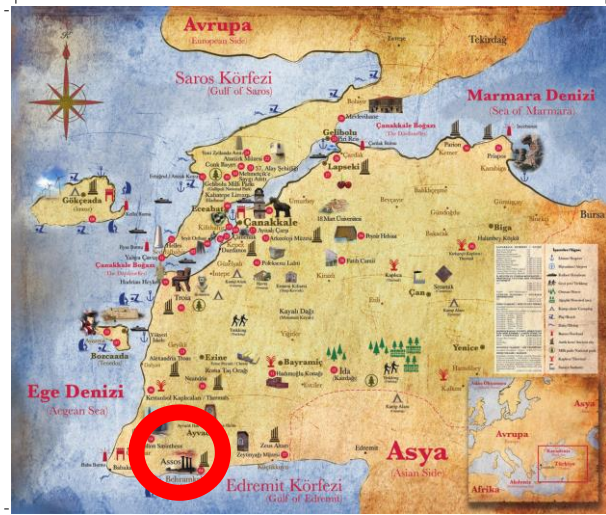
Korunan alanların geçmişten günümüze farklı amaçlar doğrultusunda bile olsa yer aldığı bilinmektedir. Bununla birlikte kırsal alanların özellikle gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelerde ileriye dönük planlarının etkin yapılmayarak kullanım sonucuyla birlikte geri dönüşü olmayan sonuçları bulunmaktadır (Locke ve Dearden, 2005). Bu noktada korunan alanlar için yapılacak çalışmalar çok boyutlu olmalı ve sadece fiziksel olarak koruma olarak algılanmamalıdır. Korunan alanların birçoğu turizm sektörü için öncü ziyaret alanlarıdır (Ceylan, 2004; Kervankıran ve Eryılmaz, 2016). Turizm sektörünün içinde barındırdığı farklı dinamiklerin de alanı etkilediği bilinmektedir. Turistlerin ardında bıraktıkları atıklar, taşıma kapasitesinin üzerine çıkılması, bilinçsiz alan kullanımı gibi birçok neden alanların yeniden aynı şekilde kullanılmasını zorlaştırmaktadır (Avcı, 2007).

Turizm kapsamında kullanılan korunan alanlardan en çok yararlanan paydaşlar ziyaretçilerdir. Bu kapsamda paydaş görüşlerinin alınması ve alan yönetiminin sağlanması, korunan alanlarda sürdürülebilir turizm açısından gereklidir. Turist görüşlerini inceleyen birçok araştırma bu konunun önemini vurgulamaktadır (Altanlar ve Akıncı, 2011; Keskin ve Örgün, 2015; Uğur ve Özgener, 2015; Arpa, 2017; Akbulut ve Akyol, 2017;). Sadece turizm sektörü değil diğer sektörlerde de hizmetten yararlanan bireylerin görüşleri sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için incelenen başlıca konulardan olmuştur (Hayta, 2009; Altundağ, 2012; Artek ve Madran, 2017). Tosun’un (2001) yaptığı araştırmaya göre özellikle ekonomisi gelişmekte olan ülkeler için turizmin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca bu önemin vurgulanması ile Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir turizmin sağlanması gerekliliğine yer verilmiştir.

2.Araştırma Alanı

Assos kenti, bugün Yunanistan’a bağlı olan Lesbos adı ile bilinen Midilli Adası’nın Methymna şehri halkı tarafından oluşturulmuştur. Kent kayalık tepe üzerine Ege Denizi’ni görecek şekilde konumlanmıştır. Balıkesir il sınırına dahil olan Edremit Körfezi’nin kuzeyindedir. Şekil 1’de daire ile gösterilmektedir.

Şekil 1. Çalışma alanı (Anonim, 2021m)

Çanakkale şehir merkezinden uzaklığı 87 km ve Ayvacık ilçesine bağlıdır. Anadolu’da yer alan en eski Dor tapınaklarından biri Assos bölgesinde yer alır. Ayrıca Assos kenti ayrıca dünya tarihinde ilk felsefe okuluna sahipliği ile bilinmektedir. Aristoteles aracılığı ile açılan okul ile dönemin en büyük

kültür merkezleri arasına girmiştir (Anonim, 2021a; Anonim 2021k). Assos Arkeolojik Alanı 2017 yılında UNESCO'nun geçici miras listesine alınmıştır (Anonim, 2021b). Assos bölgesinin turist sayısı incelendiğinde her geçen yıl daha da artmaktadır. Çizelge 1'de gösterilen T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının 2019 verilerine göre Assos ören yeri toplam 145.380 ziyaretçi ile Çanakkale'de en çok ziyaret edilen ören yerleri ve müzeler arasındadır. 2012'de 100.000 ziyaretçi sayısının üzerine çıkmış ancak 2013 yılında yaklaşık 10.000 ziyaretçi gerilemiştir. 2013 yılında toplam 90.611 olan ziyaretçi sayısı 2019 yılına kadar artarak devam etmiştir (Anonim, 2021a).

1972 yılında UNESCO Dünya Mirası Konvansiyonu/Sözleşmesi imzalanmış, Türkiye bu sözleşmeye 1983 yılında taraf olmuştur. Türkiye'nin de üyesi olduğu UNESCO'nun listesinde 2021 yılı itibariyle 1154 miras bulunmaktadır. Türkiye'nin bu listede 19 mirası yer almaktadır. UNESCO Dünya Geçici Miras Listesi'nde 1720 miras yer alırken bunların 84 Türkiye'dendir. Assos Arkeolojik Alanı'nın 2017 yılında geçici miras listesine eklenmiştir (Anonim, 2021b). Çalışma bu kapsamda Çanakkale il sınırları içerisinde bulunan, UNESCO geçici miras listesindeki Assos Arkeolojik Alanı (Anonim, 2021c) diğer bir ismi ile Behramkale ve Assos Antik Liman kapsamaktadır. Çizelge 1 ve çizelge 2'de Assos Arkeolojik Alanı 2019 yılında 142.109 ziyaretçi sayısına ulaştığı görülmektedir. Aynı zamanda (Çizelge 1 ve Çizelge 2) 2019 yılında 100.000 ziyaretçi sayısını geçen 58 müze ve ören yerinden birisidir (Anonim, 2021a). Araştırma alanını oluşturan Assos Arkeolojik Alanı ve Assos Antik Limanı, Çanakkale şehir merkezinden 86 km uzaklıktadır. Assos Arkeolojik alanı etrafındaki diğer turistik mekanlar ile önemli bir turistik bölgedir.

Çizelge 1. Çanakkale müzesi ve bağlı birimleri yıllık istatistik bilgileri (2019) **Kaynak:** (Anonim, 2021a)

Çanakkale Müzesi ve Bağlı Birimleri Yıllık İstatistik Bilgileri														
GENEL TOPLAM		ÜCRETLİ GİRİŞ BİLGİLERİ					ÜCRETSİZ GİRİŞ BİLGİLERİ							
2019														
ADI	Giriş Ücreti	Ücretli Ziyaretçi	Satılan Müzekart vb. Kart Adedi	Güçte Satılan Bilet Geliri	Güçte Satılan Müzekart vb. Geliri	ÜCRETSİZ ZİYARETÇİ	İNDİRİMLİ GURUP GİRİŞ	MÜZEKART vb. Kartlı Ücretsiz Ziyaretçi	KURUMSAL Kartlı Ücretsiz Ziyaretçi	TOPLAM ZİYARETÇİ	Audio Guide BİLET	Audio Guide GELİR	Kombiye BİLET	GELİR
APOLLON SMINTHEION	7	6.294	264	41.540	12.730	1.688	0	2.468	0	10.450	0	0	0	0
TROYA ÖRENYERİ	42	131.323	489.138	4.397.380	1.319.550	65.014	295.656	92.875	7	584.877	328	8.480	2.307	162.456
ASSOS ÖRENYERİ	18	67.129	6.659	1.099.417	330.475	44.644	942	32.663	2	145.380	0	0	0	0
ALEXANDREIA TROİAS	0	0	0	0	18.370	11.721	0	0	0	11.721	0	0	0	0
YENİ TROYA MÜZESİ	42	13.790	11.560	524.547	666.680	37.521	3.798	37.379	281	92.769	573	18.780	1.527	106.224
TOPLAM		218.536	507.621	6.062.884	2.347.805	160.588	300.396	162.436	53	845.197	728	22.700	3.834	268.680

Çizelge 2. Çanakkale müzesi ve ören yerleri yıllara göre ziyaretçi sayısı **Kaynak:** (Anonim, 2021a)

MÜZE VE ÖREN YERLERİ									
YERİ	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
ARKEOLOJİ MÜZESİ	13.797	12.640	11.049	14.405	8.305	10.147	524	0	
ASSOS ÖRENYERİ	101.038	90.611	91.770	109.431	112.152	117.961	141.693	145.380	
TROİA ÖRENYERİ	483.993	438.085	463.241	480.418	229.207	330.359	531.298	584.877	
YENİ TROYA MÜZESİ	*HENÜZ AÇILMADIĞI İÇİN VERİ YOKTUR.						11.074	92.769	
ALEXANDREİA TROİAS	7.893	5.122	7.572	8.766	7.388	5.890	6.900	11.721	
APOLLON SMINTHEION	5.217	9.805	9.171	11.847	10.881	8.561	9.573	10.450	
TOPLAM	611.938	556.263	582.803	624.867	367.933	472.918	701.062	845.197	

Assos Arkeolojik Alanı ve Assos Antik Limanı birçok önemli değere sahiptir. UNESCO geçici miras listesine alınmasıyla birlikte hem ulusal hem de uluslararası turizm anlamında bilinirliği artmıştır (Anonim, 2021a).

3. Materyal ve Yöntem

Assos Arkeolojik Alanı ve Assos Antik Liman'ın, sadece Çanakkale değil Türkiye için de son derece önemli ziyaret bölgelerinden olduğu bilinmektedir. Bu bölgede turizm faaliyetlerinin daha iyi konuma gelebilmesi için bölgeyi ziyaret eden turist görüşlerinin incelenmesi bölge turizminin gelişimi açısından önemlidir. Çalışma ile “Assos Arkeolojik Alanı ve Assos Antik Liman ziyaretinde bulunan turistlerin alanla ilgili görüşleri ve önerileri nasıldır?”, “Sürdürülebilir turizm kapsamında Assos Arkeolojik Alanı ve Assos Antik Limanı için neler yapılmalıdır? veya “Sürdürülebilir turizm kapsamında Assos Arkeolojik Alanı ve Assos Antik Limanı için neler yapılmamalıdır?” sorularına cevap aranması ve destinasyonda sürdürülebilir turizm için önerilerin listelenmesi amaçlanmıştır. Amaç doğrultusunda ziyaretçi birey yorumlarının incelenmesi için TripAdvisor, Ekşi Sözlük, Google Haritalar -Yorum, Foursquare gibi sosyal medya platformlarından yararlanılmıştır. Bununla birlikte Instagram'da #assos ve #assosberham etiketi ile paylaşılan fotoğraflar incelenmiş ve yorumlar ile paralelliği yorumlanmıştır. Ayrıca incelenen yorum ve fotoğrafların güvenilirliğini arttırmak için alanı ziyaret eden 10 bireye gönderilen açık uçlu soru form cevapları incelenmiştir.

3.1. Veri

Araştırma verileri sosyal medya platformları doğrultusunda toplanmış ve incelenmiştir. Bu platformların birincisi, TripAdvisor, Amerika Birleşik Devletleri merkezli seyahat içerik üretimi sitesidir. Kullanıcılar otel rezervasyonu yapabilmekle birlikte buldukları destinasyonları puanlayabilir ve yorum yazabilmektedirler. Merkezi Needham, Massachusetts'tedir (Anonim, 2021d). İkincisi, Ekşi Sözlük, Türkiye'de en yaygın sözlük sitelerinden birisidir. Yorum veya içerik üretebilmek için üyelik şartı bulunmaktadır. Sitede yazılan bilgilerin doğru olması zorunluluğu yoktur. Kişiler çoğu zaman kendi görüşlerini bildirmektedirler (Anonim 2021e). Üçüncüsü, Google Haritalar -Yorum, bireylerin Google üzerinden yorum yapmasına olanak sağlayan platformdur (Anonim, 2021i). Diğerleri Foursquare, Tripadvisor gibi Amerika Birleşik Devletleri tarafından oluşturulmuş sosyal platformdur. Konum temelli paylaşımlar söz konusudur. Özellikle “check-in” kavramı ile paylaşımlara mekân, bölge ya da ülke eklenerek paylaşılmasının yaygınlaşmasına neden olmuştur. Kullanıcılar gittikleri yer hakkında (bunlar restoran, kafe veya bir destinasyon olabilmekte) içerik paylaşmaktadır (Anonim, 2021f). Çalışma kapsamında kullanılan son sosyal medya platformu ise Instagram'dır. Instagram kullanıcılarına sosyal medya üzerinden paylaşım yapma imkânı sağlayan ücretsiz bir sosyal platformdur. Öncesinde paylaşımlar fotoğraf olarak ağırlıkta olmakla birlikte günümüzde video paylaşımı ve canlı yayın imkânı sunmaktadır (Anonim, 2021g).

Araştırmanın verileri karışık olarak 2016, 2017, 2018, 2019 yıllarına ait TripAdvisor, Ekşi Sözlük, Google Haritalar -Yorum ve Foursquare ziyaretçi yorumları ve Instagram'da herkese açık olarak kullanılan profillerde #assos ve #assosberham etiketleri ile paylaşılan fotoğraflardır. Bu verilere ek olarak araştırma alanını daha önce ziyaret etmiş 10 bireye gönderilen açık uçlu soru form cevapları araştırmaya dahil edilen diğer verilerdir.

3.2. Analizler

Çalışmada yorumların ve açık uçlu form cevaplarının incelenmesi ve analiz edilmesi için içerik analizi ve betimsel analiz kullanılmıştır. İçerik analizi, mesaj niteliği taşıyan bütün verilerin incelenerek amaç doğrultusunda taranması ve ardından kategorilere ayrılmasıyla birlikte özetlenerek bulguların araştırmacı aracılığıyla analiz edilmesini kapsayan bilimsel bir araştırma yöntemidir (Kızıltepe,2015). Bu doğrultuda Assos Antik kenti için bireylerin TripAdvisor, Ekşi Sözlük, Google Haritalar -Yorum ve Foursquare üzerinden yaptığı yorumlar bağlamında, incelenen içeriklerin olumlu ve olumsuz olmak üzere iki ana tema altında toplanmıştır. Olumlu ve olumsuz yorumlar ise sürdürülebilir turizmin bileşenleri ile analiz edilmiştir. Ardından temalara ait kodlar sayısallaştırılmış ve çizelgeler ile gösterilmiştir. Betimsel analiz ise genellikle incelenen veriler önceden düzenlenen temalara göre yorumlanarak özetlenir, aralarında neden-sonuç bağlantısı kurulur ve gerektiğinde olgular birbiri ile karşılaştırılır (Karagöz,2017). Aynı zamanda yorum, fotoğraf ve katılımcı cevaplarının incelenmesinin ardından Çizelge 9'da verilen araştırma alanının güçlü ve zayıf, fırsat ve tehditlerinin gösterildiği SWOT analizi gerçekleştirilmiştir.

4. Bulgular

Farklı sosyal platformlar farklı kesimlere hitap edebilmekte bu durum farklı sonuçlar elde edilmesine neden olabilmektedir. Bu yüzden her sosyal platformun farklı çizelge ile gösterilmesi yararlı olacaktır.

4.1. TripAdvisor olumsuz ve olumlu yorumları değerlendirilmesi

TripAdvisor yorumları incelendiğinde bireylerin daha çok çevresel durum için yorum yapma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Özellikle olumsuz yorumlar alanın küçük ve dar oluşunu vurgulamıştır. Diğer yandan olumlu yorumlarla birlikte gastronomik unsurların oldukça sık tekrarlanması tarihi bir bölge için de gastronomik unsurların çekicilik unsuru olabileceğini göstermektedir. Doğa ve tarih, atmosfer, deniz gibi ifadeler ise en çok tekrarlananlar arasındadır.

TripAdvisor yorumları diğer sosyal platformlara göre daha çok alan bilgisi vermiştir. Bu durum TripAdvisor yorumları içerisinde tekrarlanmayan kodların neredeyse olmama durumu ile açıklanabilir. Bunun nedenlerinden birisi TripAdvisor’ın direkt olarak seyahat içerik üretimi için kullanılması olabilir.

Çizelge 3. TripAdvisor olumsuz ve olumlu yorumlar.

Tema	Kodlar	Sıklık	Tema	Kodlar	Sıklık
Çevresel	Küçük-Sıkışık	14	Çevresel	Doğa ve Tarih	10
	Kalabalık	5		Manzara	8
	Yolları Çok Dar	15		Sakin	5
	Otopark	12		Deniz	15
	Gezilecek Yer Yok	11		Taş Evler	4
	Dokusunu Kaybetmiş	5		Atmosferi Güzel	14
	Manzara Diğer Yerler gibi	1		Tarihi/Şirin Liman	11
	Kumsal Yok Denecek Kadar Küçük	2		Yol-Konum	3
	Rüzgâr	0			
	Kirli ve Soğuk Deniz	0			
Ekonomik	Pahalı	13	Ekonomik	Dondurma	10
	Hizmet Kötü	4		Balık- Deniz Ürünleri	10
				Fiyatlar Makul	2
				Hafta Sonu İçin İdeal	1
				Hediyelik Eşya Dükkanları	4
Sosyal	Sadece Stres	2	Sosyal	Akşam ve Öğle Yemeği-Kafe Restoran-Çay Bahçeleri	13
	Derme-Çatma Hediyelik Dükkanları	1		Oteller	7
	Sahil Kullanımı Kısıtlı	3			
	Kahvaltı için Yer Yok	1			
Diğer (Destinasyon Bağlılığı)	Tavsiye Etmem	4	Diğer (Destinasyon Bağlılığı)	Bir Kere Olsun Gidilmeli	3
	Gitmeye Değmez	4		Görülmesi Gerekli	14

4.2. Ekşi Sözlük olumsuz ve olumlu yorumlarının değerlendirmesi

Ekşi sözlük yorumlarına bakıldığında bireylerin açık bir şekilde Assos Antik kenti ile ilgili olumlu yorum yapma eğiliminde olduğu görülmektedir. Ekşi sözlük yorumları, TripAdvisor yorumlarını destekler niteliktedir. Bireyler Assos Antik kentini bir başka bireye tavsiye etme eğilimindedir. TripAdvisor’dan farklı olarak gastronomik unsur ya da ekonomik temasının altında yer alan dondurma temasının sadece 1 defa belirtildiği görülmektedir. “Sakin” temasının sıklığı TripAdvisor yorumları ile kıyaslandığında oldukça fazladır. Olumsuz yorumlar incelendiğinde ise TripAdvisor kadar olumsuz sıklık görülmemektedir. TripAdvisor yorumlarında bulunmayan “kirli ve soğuk deniz” teması 4 kez tekrarlanmıştır. Diğer yandan olumsuz yorumlarda en çok tekrarlanan tema yeniden “yol” olmuştur.

Çizelge 4. Ekşi Sözlük olumsuz ve olumlu yorumlar.

Tema	Kod	Sıklık	Tema	Kod	Sıklık
Çevresel	Küçük-Sıkışık	2	Çevresel	Doğa ve Tarih	10
	Kalabalık	5		Manzara	8
	Yolları Çok Dar	7		Sakin	15
	Otopark	0		Deniz	11
	Gezilecek Yer Yok	0		Taş Evler	3
	Dokusunu Kaybetmiş	0		Atmosferi Güzel	19
	Manzara Diğer Yerler gibi	0		Tarihi/Şirin Liman	4
	Kumsal Yok Denecek Kadar Küçük	2		Yol-Konum	2
	Rüzgâr	1			
Kirli ve Soğuk Deniz	4				
Ekonomik	Pahalı	0	Ekonomik	Dondurma	1
				Balık- Deniz Ürünleri	0
	Hizmet Kötü	0		Fiyatlar Makul	11
				Hafta Sonu İçin İdeal	1
			Hediyelik Eşya Dükkanları	0	
Sosyal	Sadece Stres	0	Sosyal	Akşam ve Öğle Yemeği-Kafe Restoran-Çay Bahçeleri	0
	Derme-Çatma Hediyelik Dükkanları	1		Oteller	1
	Sahil Kullanımı Kısıtlı	3			
	Kahvaltı için Yer Yok	0			
Diğer (Destinasyon Bağlılığı)	Tavsiye Etmem	0	Diğer (Destinasyon Bağlılığı)	Bir Kere Olsun Gidilmeli	3
	Gitmeye Değmez	0		Görülmesi Gerekli	14

4.3. Google Harita-Yorum olumsuz ve olumlu değerlendirmesi

Google Harita olumlu yorumları incelendiğinde hem TripAdvisor hem de Ekşi Sözlük gibi “Atmosfer” ve “Doğa ve Tarih” temalarının sıklıkları diğer temalara göre daha fazladır. Google Harita yorumlarının, Ekşi Sözlükte olduğu gibi “dondurma” temasının sıklığı sıfırdır. Olumsuz yorumlar Ekşi Sözlük içeriğinde olduğu gibi olumlu yorumlara göre daha azdır. En çok ön plana çıkan olumsuz temalar “pahalı”, “sahil kullanımı kısıtlı”, “otopark” şeklindedir. Diğer yandan tüm incelenen sosyal platformlarda mutlaka “yol” temasına değinilmiştir. Bazı temalara hiç değinilmemiş olması ve olumsuz sıklıkların az çıkması araştırma alanı için olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Tablo verileri incelendiğinde “gezilecek yer yok”, “manzara diğer yerler gibi”, “kumsal yok denecek kadar küçük”, “rüzgâr”, “kirli ve soğuk deniz”, “sadece stres”, “kahvaltı için yer yok” temalarının sıklığı sıfırdır.

4.4. Foursquare olumsuz ve olumlu yorumlarının Değerlendirilmesi

Foursquare yorumları incelendiğinde olumsuz yorumların neredeyse olmadığı görülmektedir. 2016, 2017, 2018, 2019 yıllarından alınan yorumlar diğer sosyal medya platformlarını tamamen desteklemektedir. Bireyler daha çok olumlu izlenimlerini belirtmiştir. “Doğa ve tarih”, “manzara” ve “atmosferi güzel” gibi temaların sıklığı diğer temalara göre oldukça fazladır. Diğer sıklığı en fazla olan tema ise “görülmesi gerekli” olarak tespit edilmiştir. Bu bulgu da diğer sosyal medya platformlarında olduğu gibi bireylerin ortamdaki etkilendiği ve diğer bireylere tercih etme eğilimi şeklinde yorumlanabilir. Olumsuz yorumlar diğer tüm sosyal medya platformlarını destekleyerek “yol” kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Olumsuz temaların büyük bir çoğunluğu ziyaretçiler tarafından hiç kullanılmamıştır.

Çizelge 5. Google Harita-Yorum olumsuz ve olumlu yorumlar.

Tema	Kod	Sıklık	Tema	Kod	Sıklık
Çevresel	Küçük-Sıkışık	2	Çevresel	Doğa ve Tarih	17
	Kalabalık	5		Manzara	9
	Yolları Çok Dar	2		Sakin	2
	Otopark	3		Deniz	4
	Gezilecek Yer Yok	0		Taş Evler	4
	Dokusunu Kaybetmiş	2		Atmosferi Güzel	21
	Manzara Diğer Yerler gibi	0		Tarihi/Şirin Liman	6
	Kumsal Yok Denecek Kadar Küçük	0		Yol-Konum	1
	Rüzgâr	0			
Kirli ve Soğuk Deniz	0				
Ekonomik	Pahalı	4	Ekonomik	Dondurma	0
				Balık- Deniz Ürünleri	5
	Hizmet Kötü	2		Fiyatlar Makul	1
				Hafta Sonu İçin İdeal	0
Sosyal	Sadece Stres	0	Sosyal	Akşam ve Öğle Yemeği-Kafe Restoran-Çay Bahçeleri	2
	Derme-Çatma Hediyelik Dükkanları	1		Oteller	1
	Sahil Kullanımı Kısıtlı	3			
	Kahvaltı için Yer Yok	0			
Diğer (Destinasyon Bağlılığı)	Tavsiye Etmem	1	Diğer (Destinasyon Bağlılığı)	Bir Kere Olsun Gidilmeli	0
	Gitmeye Değmez	2		Görülmesi Gerekli	7

Çizelge 6. Foursquare olumsuz ve olumlu yorumlar.

Tema	Kod	Sıklık	Tema	Kod	Sıklık
Çevresel	Küçük-Sıkışık	1	Çevresel	Doğa ve Tarih	14
	Kalabalık	0		Manzara	11
	Yolları Çok Dar	4		Sakin	2
	Otopark	1		Deniz	0
	Gezilecek Yer Yok	1		Taş Evler	2
	Dokusunu Kaybetmiş	0		Atmosferi Güzel	15
	Manzara Diğer Yerler gibi	0		Tarihi/Şirin Liman	4
	Kumsal Yok Denecek Kadar Küçük	0		Yol-Konum	2
	Rüzgâr	0			
Kirli ve Soğuk Deniz	0				
Ekonomik	Pahalı	1	Ekonomik	Dondurma	0
				Balık- Deniz Ürünleri	3
	Hizmet Kötü	0		Fiyatlar Makul	0
				Hafta Sonu İçin İdeal	1
Sosyal	Sadece Stres	0	Sosyal	Hediyelik Eşya Dükkanları	4
	Derme-Çatma Hediyelik Dükkanları	0		Akşam ve Öğle Yemeği-Kafe Restoran-Çay Bahçeleri	1
	Sahil Kullanımı Kısıtlı	0		Oteller	0
	Kahvaltı için Yer Yok	1			
Diğer (Destinasyon Bağlılığı)	Tavsiye Etmem	0	Diğer (Destinasyon Bağlılığı)	Bir Kere Olsun Gidilmeli	0
	Gitmeye Değmez	2		Görülmesi Gerekli	9

4.5. TripAdvisor, Ekşi Sözlük, Google Haritalar-Yorum ve Foursquare olumsuz ve olumlu yorumların değerlendirilmesi

Olumsuz yorumlar incelendiğinde alan “atmosfer” ine ilişkin yorumların yüksek oranda tekrarlandığı tespit edilmiştir. Bunun yanında alan için diğer sık tekrar edilen tema ise “doğa ve tarih” teması olmuştur. Alanı direkt ilgilten temaların yanında gastronomik faktörlerin ön plana çıktığı görülmektedir. “Balık-deniz ürünleri” nin ve “dondurma” nın sık tekrar edildiği çizelge 7’de görülmektedir. Bu gastronomik unsurlar “Akşam ve Öğle Yemeği-Kafe Restoran-Çay Bahçeleri” teması ile desteklenmektedir. Diğer tekrar edilen en önemli sıklık ise “sakin” temasıdır. Birçok birey tarafından alanın küçük olması olumsuz olarak değerlendirilirken diğer tarafta alanın sakin olmasına neden olmuştur. Ayrıca bu sakinlik “şirin liman” şeklinde bir diğer olumlu sıklık ile desteklenmektedir.

Ziyaret eden bireylerin diğer bireylere alanı tavsiye etme eğilimde olduğu “görülmesi gerekli”, “bir kere olsun gidilmeli” gibi temaların sıklığından anlaşılmaktadır. “Görülmesi gerekli” teması 36 defa tekrarlanırken “bir kere olsun görülmeli” teması 5 defa tekrarlanmıştır. Alan içinde görülmesi gereken değerler incelendiğinde “manzara”, “doğa ve tarih”, “şirin liman”, “deniz”, “taş evler”, “tarihi liman” gibi farklı temaların sıklıkla tekrarı ziyaretçi bireylerin alanda görmek için birçok olguya sahip olduğunun kanıtıdır.

Çizelge 7. TripAdvisor, Ekşi Sözlük, Google Haritalar-Yorum ve Foursquare olumsuz ve olumlu yorumlar.

Tema	Kod	Sıklık	Tema	Kod	Sıklık	
Çevresel	Küçük-Sıkışık	19	Çevresel	Konum- Yol	8	
	Kalabalık	15		Doğa ve Tarih	51	
	Yolları Çok Dar	28		Manzara	36	
	Otopark	16		Atmosferi Güzel	53	
	Gezilecek Yer Yok	12		Sakin/Cennet	31	
	Dokusunu Kaybetmiş	7		Deniz	30	
	Manzara Diğer Yerler gibi	1		Tarihi/Şirin Liman	25	
	Kumsal Yok Denecek Kadar Küçük	4		Taş Evler	13	
	Rüzgâr	1		Fiyatlar Makul	14	
	Kirli ve Soğuk Deniz	4		Balık- Deniz Ürünleri	18	
Ekonomik	Pahalı	18	Ekonomik	Hediyelik Eşya Dükkanları	13	
	Hizmet Kötü	6		Dondurma	11	
Sosyal	Sadece Stres	2		Sosyal	Hafta Sonu İçin İdeal	3
	Derme-Çatma Hediyelik Dükkanları	3			Fiyatlar Makul	3
	Sahil Kullanımı Kısıtlı	9			Oteller	9
	Kahvaltı için Yer Yok	2			Akşam ve Öğle Yemeği-Kafe Restoran-Çay Bahçeleri	16
Diğer (Destinasyon Bağlılığı)	Tavsiye Etmem	5	Diğer (Destinasyon Bağlılığı)	Bir Kere Olsun Gidilmeli	6	
	Gitmeye Değmez	8		Görülmesi Gerekli	44	

Assos Antik kentinin tarihi yapısının yanında doğal yapısının da vurgulandığı “deniz”, “doğa ve tarih” gibi temaların sıklıklarıyla desteklenmektedir. Alanda doğal faktörlerinde önemini vurgulamaktadır. Olumsuz yorumlar değerlendirildiğinde ziyaretçi bireylerin daha çok “yol” teması üzerinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. “Yol” temasının yanında “otopark” diğer sık tekrar edilen ve birbirini destekleyen temalardır. “Gezilecek yer yok” ve “sıkışık küçük “temaları ise birbiri ile ilişkili

en sık tekrar eden temalardan diğerleridir. Olumlu temaların aksine “tavsiye etmem”, “gezilecek yer yok”, “gitmeye değmez”, “kumsal yok denecek kadar az”, “sıkışık-küçük”, “kahvaltı için yer yok” gibi temalar bireylerin alanı tavsiye etmeme eğilimini göstermektedir.

4.6. Görüşme ve fotoğraf analizi

Tripadvisor, Ekşi Sözlük, Google Haritalar-Yorum ve Foursquare yorumlarıyla birlikte güvenilirliği arttırmak için gönderilen açık uçlu soru formları doğrultusunda öne çıkan bazı ifadeler yer almaktadır. Toplamda 10 kişiye gönderilen açık uçlu soru formlarının incelenmesinin ardından Assos bölgesinin UNESCO geçici miras listesinde yer aldığının yeterince bilinmediği tespit edilmiştir.

Çizelge 8. Katılımcı bilgileri.

	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek veya Bölüm	UNESCO Geçici Miras Listesi Bilinirliği
K1	Erkek	27	Lisans	Mimar	Hayır
K2	Kadın	40	Doktora	Öğretim Görevlisi	Evet
K3	Kadın	42	Doktora	Öğretim Görevlisi	Evet
K4	Erkek	23	Lisans	Öğrenci-Yabancı Dil	Hayır
K5	Erkek	24	Lisans	Öğrenci- Yabancı Dil	Hayır
K6	Kadın	27	Yüksek Lisans	Öğrenci-Turizm İşletme	Evet
K7	Kadın	27	Yüksek Lisans	Öğrenci- Sağlık Turizmi	Hayır
K8	Kadın	28	Doktora	Öğrenci-Psikoloji	Hayır
K9	Erkek	27	Yüksek Lisans	Öğretmen- Turizm İşletme	Evet
K10	Kadın	26	Lisans	Turizm İşletme	Evet

Ayrıca katılımcıların birçoğu Çanakkale denildiğinde akla gelen beş yer arasında Assos Antik Kentinin olduğunu belirtmiştir. Fakat katılımcıların tamamı Assos Antik Kentini daha önce ziyaret eden bireyler olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Ziyaret etmeyen bireylerin cevapları incelenerek Assos Antik Kentinin listede olup olmadığı incelenmeli ve daha önce bu destinasyonda bulunan bireylerin ve bulunmayan bireylerin tercihleri kıyaslanarak bu iki koşul arasında neden-sonuç ilişkisi kurulmalıdır. Eğer tanıtım ve reklam gibi eksiklikler var ise bu sorunun çözümü odaklı çalışmalar başlatılmalıdır. Katılımcılar Assos bölgesinde farklı sorunların olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sorunların başında hediyelik eşya satıcılarının konumlandırılması yer almaktadır.

“Yol boyunca dizilmiş olan hediyelik eşya tezgâhları. Ziyaretçinin bölgeyi gözlemlemesini ve ruhunu hissetmesini zorlaştırıyor ve dikkatini dağıtıyor. Bölgeye gidenler alışverişe değil tarihi bir alanı görmeye gidiyorlar” (K2).

K2 tarafından belirtilen en temel sorunun hediyelik eşya tezgâhlarının konumudur. Sürdürülebilir turizm kapsamında yerel halkında turizm faaliyetlerinden yararlanması, bölge halkının kalkınması gibi kavramlarında yer almaktadır. Bu durum aslında hediyelik eşya tezgâhlarının tamamen kaldırılmasının sürdürülebilir turizm ve bölgedeki tezgâhtarlar için yanlış bir çözüm olacağına göstergesidir. Diğer yandan K2'nin belirttiği hediyelik eşya tezgâhlarının tarihi atmosferin hissedilmesinin önüne geçtiği ifadesi bu tezgâhlarının konumunun değiştirilmesi gerektiğinin bir göstergesidir.

“Assos, bir turistin bir kere ziyaret ettikten sonra tekrar gelmek isteyeceği bir yer değil. Truva'nın aksine bir ziyaretçinin hoş vakit geçirip tekrar tekrar ziyaret etmeyi istemesini gerektirecek imkân ve koşullara sahip değil. Yüksek ve manzaralı bir tepede olan bölgeye seyir terasları kurulabilir. Ayrıca hediyelik eşya dükkanları daha aşağı, bölgenin ruhuna aykırı olmayacak bir mesafeye kurulabilir, tarihi alanın içi baharatçı, balcı, reçelci, eşarpçı ve buzdolabı magnetçisinden geçilmiyor” (K7).

K7'nin görüşleri K2 ile paralellik göstermektedir. Hediyelik eşya probleminin üzerine durulmuştur. Bununla birlikte Assos bölgesinin turistlerin tekrar ziyaret edilmesi için yeterince çekici olmayan bir bölge olduğu belirtilmiştir. Destinasyon sürdürülebilirliği açısından ele alındığında turist memnuniyeti oldukça önemlidir. K7 tarafından ifade edilen en önemli görüşlerden bir diğeri ise, Assos bölgesinin Truva bölgesinde olduğu gibi rekreasyon faaliyetlerinin olmadığını ve bu durumun turistin

tekrar destinasyona ziyaret etme isteğini azaltacağı yönündedir. Tripadvisor, Ekşi Sözlük, Google Haritalar -Yorum ve Foursquare yorumları kapsamında incelendiğinde K7'nin görüşleri ile paralel olduğu görülmektedir. Gezilecek yer yok ifadesinin sıklığı 12, küçük sıkışık ifadesinin sıklığı ise 19'dur. Bu sıklık değerleri ve K7 görüşü rekreasyon faaliyetlerinin artırılması gerektiğinin göstergesidir. Tripadvisor, Ekşi Sözlük, Google Haritalar -Yorum ve Foursquare yorumlarını destekler nitelikte olan bir diğer katılımcı ise K3'tür. K3 Assos Antik Liman bölgesi trafik sorunu ve orada yapılacak faaliyetlere dikkat çekmiştir.

“Antik limana giriş çıkışın kapatılması ve ringler konulması, antik kent civarına da araç giriş çıkışı yasaklanmalı. Daha fazla tanıtım faaliyeti yürütülmeli kültür hem de de deniz turizmi açısından önemli bir yer olduğu vurgulanmalı” (K3).

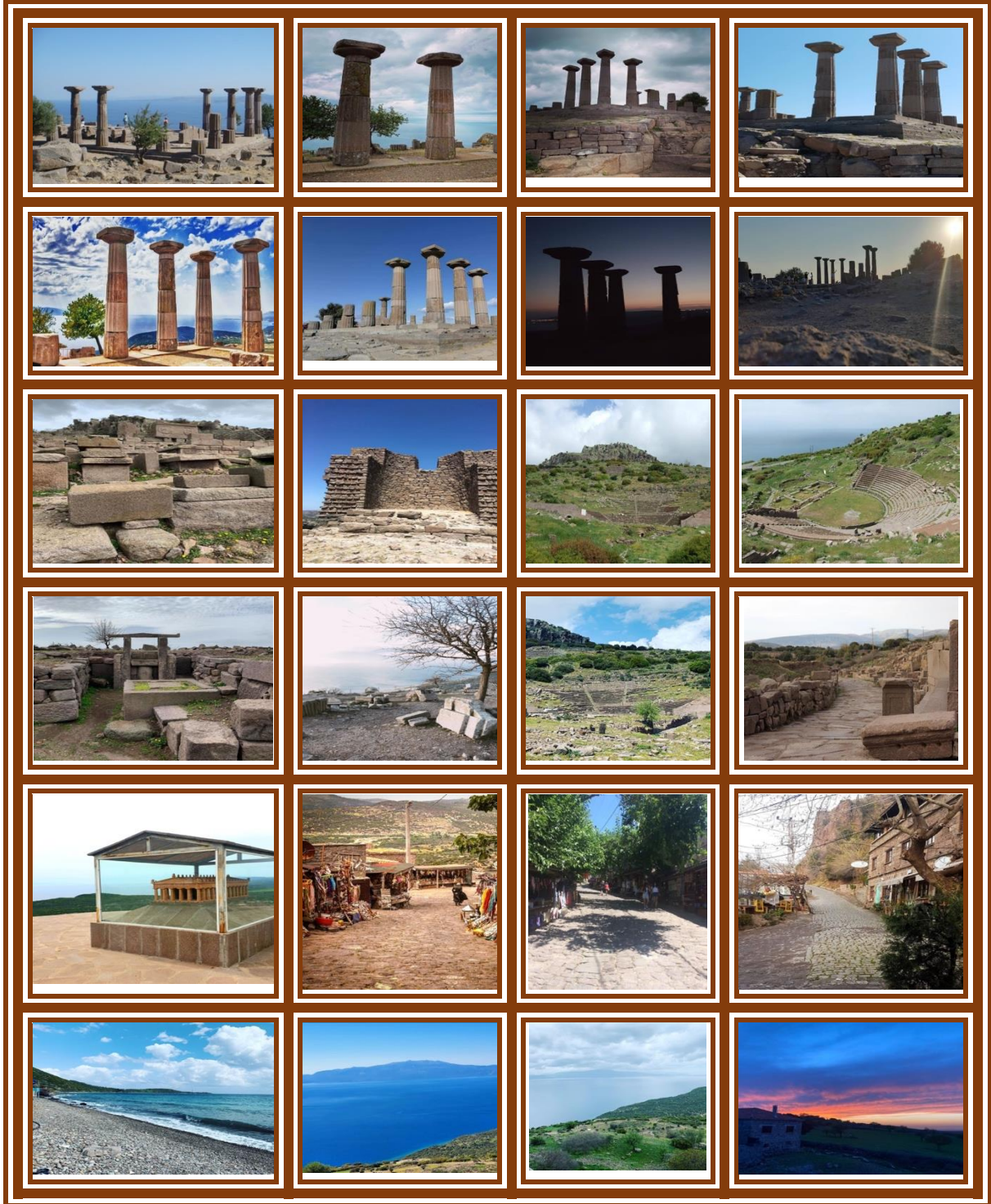
K3'ün cevabı çizelge 7'de verilen çevre teması ile örtüşmektedir. Yol ve otopark sorunu sıklığı en fazla olan alt temalardandır. Tüm bunların yanında katılımcıların genel olarak üzerinde durduğu sorunlar çevre kirliliğidir. Çevre kirliliği sorunu Tripadvisor, Ekşi Sözlük, Google Haritalar -Yorum ve Foursquare yorumları arasında yer almayan bir temadır. Sadece Ekşi Sözlük yorumlarında 4 sıklık ile “soğuk ve kirlili deniz” ifadesi yer almaktadır. Fakat 3 katılımcı çevre kirliliği üzerinde durmuş ve duvarların spreyle boyanmasıyla boyandığını belirtmiştir.

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda tarihi bilgi içeren tabelaların yetersiz olduğu ve bu tabelaların bilgilerinin yetersizliğinden kaynaklı turist rehberine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Tanıtım eksikliği ve yabancı turistlerin destinasyona çekilmesi ise katılımcıların ifadeleri arasında yer almaktadır. Katılımcıların tamamını bölgede sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin yapılabileceği doğrultusunda görüş beyan ettikleri tespit edilmiştir. Analiz için kullanılan diğer bir veri ise Instagram üzerinden #Assos ve #Assosbahram şeklinde paylaşılan fotoğraflardır. 42 adet fotoğraf incelemeye rastgele şekilde alınmıştır. Şekil 1'de incelenen fotoğraflar temalar ile eşleştirildiğinde “doğa ve tarih”, “manzara”, “deniz”, “tarihi liman”, “taş evler”, “hediyelik eşya dükkanları”, “oteller” gibi temaların çekilen fotoğraflarla tekrarlandığı görülmektedir. Fotoğraflar giderek birbirini tekrar ettiği için analize 42 fotoğraf dahil edilmiştir.

Fotoğrafların analizi ile ziyaretçilerin, katılımcılar ve yorum yazan ziyaretçilerin belirttiği olumsuzlukların olmadığı görülmektedir. Fakat fotoğraflar kapsamındaki en önemli bulgulardan biri ziyaretçilerin aynı yerleri çekip paylaşması alanda farklı rekreasyon faaliyetlerinin olmadığına veya sadece bu noktaların sevildiğinin göstergesidir.

Şekil 1. Instagram üzerinden #Assos #Assosbahram etiketleri kullanılarak paylaşılan fotoğraflar.

5.Sonuç ve Öneriler

İncelenen veriler bireylerin Assos için daha çok olumlu ifadeler kullanmayı tercih ettiği tespit edilmiştir. Bulgular incelendiğinde olumsuz yorumların alanla ilgili yol ve otopark probleminin olduğunu işaret etmektedir. Olumlu yorumlarda ise atmosfer ile doğa ve tarih vurgulanmıştır. Bulgular alan eksiklerini gösterirken aynı zamanda alanın güçlü yönlerinin görülmesinde yardımcı olmuştur. İncelenen yorumlar ve yapılan araştırmalar sonucunda alanın güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatları ve tehditleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yorumlar kapsamında turistlerin alan hakkında birçok şikâyetinin bulunmasının yanında destinasyondan bir o kadar memnun ayrılan bireyler mevcuttur. Turist yorumlarının daha çok çevresel olumsuzluklar üzerine yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Assos bölgesi için turistik faaliyetlerin zayıf olduğu ve tanıtım faaliyetlerinin de yetersiz kaldığı ise görüşmeye katılan katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Assos bölgesi yakından incelendiğinde etrafında çok sayıda farklı turistik çekiciliğin olduğu söylenebilir. Assos bölgesinin, Çanakkale şehir merkezine, Edremit ve Ayvalık gibi tatil beldelerine, Kaz Dağı (İda Dağı) gibi doğa çekiciliğinin yakınında yer alması turistlerin çevre bölgelerde de zaman geçirebileceği yerlerin bulunması oldukça önemlidir. Assos Antik Kenti ve Assos Antik Limanı turist görüşlerinin incelenmesinin ardından bölgede gerçekleşecek turizm faaliyetleri için öneriler sıralamak mümkündür. Bu öneriler çizelge 10'da çalışma temaları ile eşleştirilerek verilmiştir.

Çizelge 9. SWOT analizi.

<p>Güçlü yönler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Doğası ve iklimi • Sakin bir bölge olması • Bölgeye özgü mimarisi • Gastronomik unsurları • Tarihi 	<p>Zayıf yönler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ulaşımın toplu taşıma ile zor olması • Yolların dar olması • Konaklama tesislerinin az oluşu • Kumsalın kullanım için küçük olması • Denizin yılın çok kısa zamanında sıcak olması • Otopark sorunu • Rekreasyon Faaliyetleri • Reklam-Tanıtım
<p>Fırsatlar</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konum • Korunan alan • Turistik diğer alanlara yakın (Troya, Çanakkale Şehitlikler, Ayvalık Edremit, Yunan Adaları) • Farklı kültürlerle ev sahipliği yapması • Aynı zamanda deniz turizmi için uygun oluşu • Farklı turizm çeşitleri için elverişli olması 	<p>Tehditler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sezonluk turizm faaliyetlerinin yaygın olması – fiziksel taşıma kapasitesi • Çanakkale Boğaz köprüsünün yapımının ardında Çanakkale ve çevresindeki hızlı gerçekleşebilecek nüfus artışı • Bölgenin küçük olmasından kaynaklı tekrar ziyaret etme istediğinin düşük olabilmesi • Kaçak yapılaşma • Çevre kirliliği ve gürültü kirliliği • Düzensiz satıcıların oluşması

Çizelge 10. Araştırma alanı için öneriler

Tema	Öneriler
<i>Çevresel</i>	Katılımcılarında belirttiği gibi hediyelik eşya tezgahlarının konumunun daha doğru şekilde seçilmesi ziyaretçilerin destinasyon üzerindeki etkileşimini artırılması sağlanmalıdır. Yerel halkında turistik faaliyetlerden yararlanmasının önüne geçilmeden ortak satış alanı oluşturulabilir. Bölgenin dokusuna zarar vermeyecek şekilde toplu kapalı satış noktaları oluşturularak beklenmedik hava koşullarında turistlerin zaman geçirmesi sağlanması amaçlanabilir.
	Antik limana inen yol için bölge işletmelerinde görüşleri alınarak, yerel ve bölgesel yöneticilerin çalışma yapması sağlanmalıdır. Yol çalışmalarına önem verilmelidir. Özellikle alanda bulunan tepe noktasındaki kayalara dikkat edilmelidir. Düşen kayalar nedeniyle başlatılan önlem çalışmaları nedeniyle Antik Limanın kapalı olacağı gazeteler tarafından da haber olarak yayımlanmıştır (Anonim, 2021h). Yaklaşık 500 gün sürecek çalışmanın bölgede yaşanacak beklenmedik durumların önüne geçeceği belirtilmiştir (Anonim, 2021i). Tüm bu çalışmaların ardından oluşabilecek görüntünün giderilmesi için ağaçlandırma çalışmaları yapılmalıdır.
<i>Ekonomik</i>	Turizmin sezonluk olmaması için yıl boyunca mümkün olduğu kadar turist ziyaretinin aylara dağılmasını sağlayarak mevsimsel taşıma kapasitesinin üzerine çıkılmasının engellenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Truva Antik kentine düzenlenen Uzak Doğulu turist turlarının aşamalı olarak Assos Antik kentine de yönlendirilmesinin sağlanması mevsimsel yoğunluğun önüne geçmek için bir adım olacaktır. Çizelge 9’da alan tehditleri altında dikkat çekilmiştir. Turistlerin tüm yıla dağıtılması ile konaklama işletmelerinin yeterlilikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Alanda sınırlı konaklama hizmeti olduğu unutulmamalıdır. Eğer alanda yatak sayısı atırcı yönde politika izlenemiyorsa en yakın turistik bölge ile ulaşım ağı güçlendirilmelidir.
	Bunun yanı sıra etrafta diğer çekici yerleri gösteren broşür, harita, tanıtım faaliyetleri ve bilgilendirici turist el kitapçıkları hazırlanarak bölgenin diğer yerlerle birlikte çekiciliği sağlanmasının hedeflenerek geceleme süresi uzatılmalıdır (Bu durum daha da genişletilerek Yunan adaları, Ayvalık, İzmir gibi diğer turistik noktalar ile tekne turları düzenlenerek turizm canlandırmak amaçlanabilir).

	Tarihi dokuya zarar vermeden bir manzara seyir noktasının oluşturulması, oluşturulacak olan manzara seyir terasının tarihi ve doğal dokuya zarar vermeyecek şekilde sadece bir işaret, bir fotoğraf noktası tabelasının yerleştirildiği bir alan olarak tasarlanmalıdır. Bölgenin oldukça yukarıda konumlanması aslında bölgeyi doğal bir seyir terası haline getirmiştir. Burada oluşturulacak fotoğraf tabelası sosyal medyada etkileşimi arttıracak ve sosyal medya üzerinden kolay ve etkili reklam faaliyetlerini beraberinde getirecektir.
Sosyal	Destinasyon için olay çekiciliği yaratacak etkinlikler düzenlenmelidir. Olay çekiciliği birlikte turistlerin bölgede hem ciğer bireyler ile hem de alan ile etkileşimini arttırmak ve ekonomik girdi sağlamak amaçlanmalıdır. Bu etkinlikler destinasyonun yüksek sezonunda olmayacak şekilde düzenlendiğinde yılın diğer bölümlerinde de destinasyonun ziyaretçi çekmesine yardımcı olacaktır. Yılın her ayına yayılan turizm faaliyetleri konaklama tesislerinin de yıl boyunca açık olmasının önünü açacaktır. Böylece sezonluk işçi çalıştırmak yerine yıl boyunca çalışan bireyler artacak halkın turizmle etkileşimini olumlu etkileyecektir.
Diğer	Alan yönetim planı ile ziyaretçi yönetim planı oluşturularak, turistlerin bölgeden daha kaliteli deneyimlerle ayrılmaları sağlanmalıdır.
	Eğitim seviyesindeki farklılıklardan kaynaklanan veya okuma isteği olmayan bireyler için alanda fotoğraf ve video görselleri artırılarak daha çok bireyin alan hakkında bilgiye sahip olması sağlanmalıdır. Hem Çanakkale hem de Edremit gibi yakın havaalanlarına Assos tanıtım fotoğrafları asılması bölgeye gelebilecek turistlerin önceden bölge ile fikir sahibi olmasını sağlayacaktır.

Yapılan birçok araştırma, turist memnuniyetinin önemi vurgulanmaktadır. (Kılıç ve Pelit 2004; İpar ve Doğan 2013; Tayfun ve Arslan 2013). Bu bağlamda destinasyon için turistik faaliyetlerin sürdürülememesi, diğer ifade ile turistlerin destinasyondan memnun ayrılmaması destinasyonun ileride daha büyük sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir. Türkiye turizmi geneline bakıldığında destinasyonda yapılan hataların ileride büyük sorunlar doğurduğunu Kuşadası örneği bir kanıt niteliği taşımaktadır. Özellikle Somuncu ve Güney'in (2018) yaptığı çalışma Kuşadası turizmini dönemler şeklinde incelenmesini kapsamaktadır. 2003 ve sonrasının çöküş dönemi olarak açıklandığı çalışmanın bir destinasyondaki plansız büyümenin sonuçlarını göstermektedir. Henüz çok popüler olmayan Assos bölgesi için önceden alınacak önlemlerin ileride oluşabilecek sorunların önüne geçmek adına büyük bir önem arz ettiği bilinmelidir. Özellikle Çanakkale Boğaz Köprüsünün de tamamlanmasıyla özellikle yerli turistlerde daha çok artış olacağı tahmin edilmektedir. Bu yüzden sürdürülebilir turizm ve UNESCO kalıcı miras listesi için turist görüşlerinin dikkate alınması gerekliliği unutulmamalıdır.

Assos bölgesi için araştırma yapacak diğer araştırmacılar ise uzman ve yerel halk görüşleri ile ele alarak araştırma gerçekleştirebilirler. Böylece hem turist hem de uzman veya yerel halk görüşlerinin kıyaslaması yapılarak farklı açılardan alan hakkında yorumlama yapılabilir.

Kaynaklar

- Akyol, A., ve Akbulut, E. 2017. Korunan Alanların Planlanması ve Etkin Yönetiminde Ziyaretçi Özellikleri ve Algılarının Önemi: Kurşunlu Şelalesi Tabiat Parkı Örneği. *Türkiye Ormanlık Dergisi*, 18(3):197-206.
- Altanlar, A., ve Akıncı, K. G. 2011. Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Yöre Halkı ve Yerli Turistlerin Davranış ve Beklentilerini Anlamaya Yönelik Bir Araştırma; Akçakoca Örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 3(2):1-20.
- Altuntuğ, N. 2012. Kuşaktan Kuşağa Tüketim Olgusu ve Geleceğin Tüketici Profili. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1): 203-212.
- Anonim 2021a. Çanakkale İl Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://canakkale.ktb.gov.tr/TR-70573/assos-ayvacik.html> (Erişim tarihi: 02.01.2021).
- Anonim 2021b. UNESCO. <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-Dünya-Mirası-Listesi> (Erişim tarihi: 02.01.2021).
- Anonim 2021c. UNESCO. <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/state=tr> (Erişim tarihi: 02.01.2021).

- Anonim 2021d. Wikipedia, TripAdvisor, <https://en.wikipedia.org/wiki/Tripadvisor> (Erişim tarihi: 10.05.2021).
- Anonim 2021e. Wikipedia, Ekşi Sözlük, https://tr.wikipedia.org/wiki/Ekşi_Sözlük (Erişim tarihi: 10.05.2021).
- Anonim 2021f. Wikipedia, Foursquare, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Foursquare> (Erişim tarihi: 10.05.2021).
- Anonim 2021g. Wikipedia, Instagram, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Instagram> (Erişim tarihi: 10.05.2021).
- Anonim 2021h. Sözcü, <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/yasam-haberleri/500-gun-kapatilacak-turizm-cenneti-assosta-buyuk-tehlike/> (Erişim tarihi: 10.05.2021).
- Anonim 2021i. Habertürk, <https://www.haberturk.com/iste-assos-taki-son-durum-haberler-3199059> (Erişim tarihi: 13.12.2021).
- Anonim 2021j. Google Haritalar, <https://support.google.com/maps/answer/144349?hl=tr> (Erişim tarihi: 13.12.2021).
- Anonim 2021k. Çanakkale İl Kültür ve Turizm Bakanlığı, <https://canakkale.ktb.gov.tr/TR-70507/bakanligimizdan-belgeli-konaklama-tesisi-istatistikleri.html> (Erişim tarihi: 02.01.2021)
- Anonim 2021l. Web Archive, Dergi Bursa, <https://web.archive.org/web/20160806135158/http://www.dergibursa.com.tr/e-dergiler/Nisan-2013/files/assets/basic-html/page88.html> (Erişim tarihi: 02.01.2021)
- Anonim 2021m. Çanakkale İl Kültür ve Turizm Bakanlığı <https://canakkale.ktb.gov.tr/Eklenti/9020,canakkale-vg-katlamali-2pdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 18.12.2021)
- Arpa, N. Y. 2017. Engelli Ziyaretçilerin Korunan Alanlara Erişiminin Desteklenmesi; Küre Dağları Milli Parkı Örneği. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 7(15): 61-81.
- Atrek, B., ve Madran, C. 2017. Tüketici Perspektifli Sürdürülebilir Tüketim Çalışmaları: Ulusal Alan Yazındaki Çalışmalar Üzerine Sistemik Derleme Çalışması. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 10(19): 1-31.
- Avcı, N., 2007. Turizmde Taşıma Kapasitesinin Önemi. *Ege Akademik Bakış*, 7(2) 2007: 485-501.
- Ceylan, S. 2004. Yazılı Kanyon (Sütçüler, Isparta) Tabiat Parkı'nın Turizm Açısından Önemi ve Kullanımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(8), 59-82.
- Cox, R. L., ve Underwood, E. C. 2011. The Importance of Conserving Biodiversity Outside of Protected Areas in Mediterranean Ecosystems. *PLoS One*, 6(1): e14508.
- Crouzeilles, R., Lorini, M. L., ve Grelle, C. E. V. 2013. The Importance of Using Sustainable Use Protected Areas For Functional Connectivity. *Biological Conservation*, (159): 450-457.
- Emekli, G., İbrahimov, A., ve Soykan, F. 2006. Turizmde Küreselleşmeye Coğrafi Yaklaşımlar ve Türkiye. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15(1-2):1-16.
- Güney, İ., ve Somuncu, M. 2018. Kuşadası İlçesi'nde Turizmin Yaşam Döngüsü: Mekânsal ve Toplumsal Ögeler Üzerinden Bir Değerlendirme. *Türk Coğrafya Dergisi*, (71): 101-116.
- Hayta, A. 2009. Sürdürülebilir Tüketim Davranışının Kazanılmasında Tüketici Eğitiminin Rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3): 143-151.
- İpar, M. S., ve Doğan, M. 2013. Destinasyonun Turist Açısından Önem-Memnuniyet Modeli ile Değerlendirilmesi: Edremit Üzerine Bir Uygulama. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13): 129-154.
- Karagöz, Y. 2017. *SPSS ve AMOS Uygulamalı Nitel-Nicel Karma Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği*. Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Keskin, E., ve Örgün, E. 2015. Kelime İlişkilendirme Testi Aracılığıyla Sürdürülebilir Turizm Olgusunun Kavramsal. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3 (1): 30-40.
- Kervankıran, İ., & Eryılmaz, A. G. 2016. Milli Parkların Turizm ve Rekreasyonel Faaliyetlerde Sürdürülebilir Kullanımı: Isparta İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (39): 151-182.
- Kılıç, İ., ve Pelit, E. 2004. Yerli Turistlerin Memnuniyet Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 15(2):113-124.
- Kızıltepe, Z. 2015. İçerik Analizi. s: 253-266. Editör: Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt. *Nitel Araştırma Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. Anı Yayıncılık, Ankara.
- Locke, H., ve Dearden, P. 2005. Rethinking Protected Area Categories and The New Paradigm. *Environmental conservation*, 1-10.
- Tayfun, A., ve Arslan, E. 2013. Festival Turizmi Kapsamında Yerli Turistlerin Ankara Alışveriş Festivali'nden Memnuniyetleri Üzerine Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(2):191-206.
- Tosun, C. 2001. Challenges of Sustainable Tourism Development in The Developing World: The Case of Turkey. *Tourism Management*, 22(3): 289-303.
- Türkmen, F., ve Dönmez, Y. 2015. Korunan Alanların Turizme Açılmasına İlişkin Yerel Halkın Görüşleri (Yenice örneği). *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2): 189-204.
- Uğur, A. G. 2015. *Sürdürülebilir Turizm, Yerel Değerler ile Turist Tatmini Arasındaki Yapısal İlişkilerin İncelenmesi: Bütünleşik bir yaklaşım* (Yüksek Lisans Tezi) Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Wade, D. J., ve Eagles, P. F. 2003. The Use of Importance-Performance Analysis and Market Segmentation for Tourism Management in Parks and Protected Areas: an Application to Tanzania's National Parks. *Journal of Ecotourism*, 2(3): 196-21.

Perception of The Possible Post-Coal Period in Coal-Dependent Cities: Zonguldak Example in Turkey

Alkan ÜSTÜN¹, Bahattin CİZRELİ*

¹ Ankara Yıldırım Beyazıt University, Sociology Department, Ankara

Abstract: Due to the threats caused by fossil fuel consumption, developed European countries are searching for ways to coal phase-out. Although there are examples of strategic plans on the issue, it is necessary to carry out academic studies as well as efforts to increase social awareness. This research is a study conducted to describe and discuss how the relevant public opinion can be affected and prepared for an era without coal in Turkey where energy production is approximately 35% dependent on coal today.

The province of Zonguldak, which is economically and culturally dependent on coal mining in Turkey, has been chosen as an example. The research was conducted between January and August 2020. Adopting the sociological phenomenology research methods and techniques, 21 people from the non-governmental organizations of the city and official institutions were interviewed. The meanings, culture, and identity structures that coal and related sectors formed have been analyzed through the interviews.

Cities are seen as places where experiences turn into meanings and meanings into memory. In this context, discussing mining in Zonguldak is understood as questioning the meaning and memory of the city by Zonguldak residents. The people of Zonguldak still desire to protect the facilities based on the collective production logic and maintain their solidarity habits, despite the neoliberal policies that have been effective significantly after 1990. City residents long for the 20th-century development model based on the concept of the social welfare state. Another consequence of the adoption of this model is the continuing expectation that all initiatives about the future of Zonguldak are planned and implemented by the state. People of Zonguldak consider other economic areas (agriculture, trade, industry, etc.) as alternatives; however, they demand the continuity of a self-sufficient economy approach which coal mining located at the center.

As a result, it is seen that the people of Zonguldak have a meaningful relationship with coal mining. The residents of Zonguldak, without experiencing sustainable employment and development projects which alternative to coal, are skeptical about the future of the city. Despite the environmental damage caused by both mining and coal-based energy production in the city, studies aiming to raise awareness on these issues will be inconclusive. The projects that will be carried out by international organizations or national central government will create new cultural institutionalizations and a meaning system in the city, creating more comprehensive and direct new employment opportunities. Otherwise, activities that raise awareness about the damage caused by fossil fuels will not be supported by the public in coal-dependent cities and the funds spent would be wasted.

Keywords: Zonguldak, coal-dependent, post-coal period, coal phase-out.

1. Introduction

It can be stated that the phenomenon of climate change has emerged as a reality and concrete policies such as coal phase-out plans have begun to be implemented by a wide range of countries. The purpose of the research, which is shaped based on the prediction that coal exit practices will be brought to the agenda of Turkey in the near future, and how the study was carried out is explained in the introduction part. The section after the introduction focuses on how coal mining has built Zonguldak and its importance for the city. In the third section, findings obtained through 21 in-depth interviews are presented. Research findings provide an opportunity to understand the impact of coal mining on the

* Corresponding author: bahattincizreli@gmail.com

city's past, present, and future. The main themes that appeared in the interview texts are stated as *nostalgia*, the *dramatic approach to the present*, and the *coexistence of hope and anxiety for the future*. The analysis carried out in the light of these themes is included in the following section. In the analysis part, a relationship is established between the discourse of local actors and economic and social change. In the fifth and final section of the article, suggestions are proposed for Zonguldak city to be ready for a possible coal phase-out process.

The effects of fossil fuels and greenhouse gases that cause global warming have become increasingly apparent in the last fifty years (Giddens, 2009). Since 1970, the temperature of the earth has increased by 0.13 degrees Celsius in every decade on average. In line with this reality, the phenomenon of climate change is the subject of plenty of scientific research and many books are written on the issue (Giddens, 2009). Moreover, it has been aimed to develop global policies against this problem since the nineties. Examples include the United Nations Framework Convention on Climate Change adopted in 1992 and the Kyoto Protocol signed in 1997. At the United Nations Climate Change Conference held in 2015, the Paris Climate Agreement was accepted as an international agreement by nearly all countries of the world and came into effect in 2016. Today, the transformation of energy production policies based on fossil fuels, especially coal, is presented as the most concrete and realistic solution, and coal exit demands are expressed louder.

The relationship between the impact level of the COVID-19 pandemic and air pollution reveals the importance of non-coal alternatives. The UK has taken the closing date of two thermal power stations earlier, which is normally planned to close in 2025, due to the epidemic, and decided to close these plants in 2022 (BBC, 2021). Austria, Belgium, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Hungary, Ireland, Italy, Portugal, Slovakia, the Netherlands, and Sweden are continuing their coal phase-out plans. France, Finland, and the Netherlands have enacted these decisions.

It is predicted that the policies of European countries will occupy Turkey's agenda in the coming years. In line with this prediction, the main purpose of the study is to describe and discuss the preparedness of the cities that are economically and culturally dependent on coal mining in Turkey for the coal phase-out process and how they will be affected in the future. In the research, Zonguldak, one of the cities of the Western Black Sea Region of Turkey, was chosen as an example. As stated in the following sections, Zonguldak is a settlement area that coexisted with coal. Zonguldak, which has been shaped with coal economically, socially, and culturally, is in a meaningful relationship with coal mining today.

Due to the COVID-19 pandemic which had become prevalent after the research started, various restrictions were imposed in Turkey as of March 14, 2020 and an intercity travel ban was imposed. In the first months of the epidemic in Turkey, Zonguldak has been declared by the Ministry of Health as one of the cities where COVID-19 cases are most frequently detected. This situation came to the fore as the main factor limiting the research and disrupting it between April and June. Another limitation is that the city's official and civil stakeholders approached our research with suspicion and prejudice, as they have no plans other than coal mining.

2. Relevant Literature about Coal Mining in Turkey and Zonguldak

In terms of reserves and production amounts, Turkey is at a medium level in lignite and at a lower level in anthracite (TKİ, 2019). Turkey has 8,7% of the total world lignite reserves, about 3,6% of lignite and sub-bituminous coal reserves, and about 2,1% of the total world coal reserves including anthracite. On the other hand, while 92 % of coal mine resources in Turkey are lignite, 8% are anthracite reserves (TKİ, 2019). Turkey's largest anthracite reserves are located in Zonguldak Basin. According to the feasibility studies conducted in the Zonguldak region, the estimated anthracite reserve size was determined as 1,5 billion tons, and approximately half of this amount is extractable and processable (TTK, 2019).

The Turkish Hard Coal Institution carries out the coal extraction and processing activities in the Zonguldak basin as an official institution. According to the data of the Turkish Hard Coal Institution

(hereafter TTK) as of the end of 2019, there are a total of 7,947 people, 6,586 of whom work underground and 1,361 aboveground workers within the coal basins affiliated with the institution. Moreover, there are 1,303 civil servants in the Institution.

Hard coal (anthracite) was first discovered in Zonguldak in 1829 in Turkey and started to be extracted as of 1848. The management of the basin, which was previously under the British administration, passed to the Ottoman Empire in 1865. There were companies from different countries in the city between 1884-1903. In 1865, the Ottoman State transformed the mining directorate into a ministry and imposed the obligation to work in some villages of Zonguldak with the law enacted to meet the needed labor force (Güven, 2014). By 1910, the number of people working in coal mines reached 10.000. This employment was mostly undertaken by French companies.

The newly established Republic of Turkey declared Zonguldak as a province on April 1, 1924, when the economic life was vibrant in the region, which was under the rule of Kastamonu throughout the Ottoman rule. Ereğli and Bartın were districts of Zonguldak (Yüksel, 2014). While there was no residential area in the city center before coal mining is known as Zonguldak today. Additionally, businesses and infrastructure were established along with mining, and the city grew rapidly (Yüksel, 2014). The government of the Republic of Turkey, established in 1923, has implemented Turkification policies the economic enterprises in Zonguldak and increased the number of workers and production. In 1924, it was aimed to create an educated class in the field of mining by opening a "Higher Engineering School" in Zonguldak.

With the development of coal mining, the establishment of an iron and steel factory in Zonguldak's Karabük district in 1937 increased interest in the city. The aims of establishing an iron and steel factory in Karabük are to reduce the cost of transportation and to develop the relatively poor regions as well as to lay the foundations of national defense (Engin, 2004). As a result of the policies followed, the population of the city has gradually increased. While the population of the city in Zonguldak was 33.336 in 1927, it soared to 60.648 in 1940 and 123.094 in 1960. While one of the reasons for the increase in the urban population is the bringing of the villagers to the city to work in the mines, the other is the worker migration to the city.

There was a serious increase in employment created by the coal mine over time and from 1942 to 1950, hard coal production increased from 1.813.943 tons to 2.832.243 tons (TMMOB, 1992). In the same period, an increase was observed in the employment-related to the mines, and the number of mining workers reached 27,871 from 22,267 (TMMOB, 1992). Despite increasing employment and production rates, coal mines suffered financially in this period and it was aimed to increase production after 1950 in order to compensate for the loss. In 1960, production increased to 3.652.959 tons and employment to 39.602 (TMMOB, 1992). While the production increased to 4.638.721 tons in 1971, the total employment of workers and civil servants decreased to 37.189 (TMMOB, 1992). However, the financial problems of coal mines could not be prevented. The main reason for the continuing loss between 1961-1971 is that the wages of workers were increased after 1961 (Engin, 2004). Despite the continuous increase in the number of workers between 1972-1980, there was no significant increase in production and the miners often did not participate in production with the successive strike decisions.

While the production was 3.597.628 tons in 1980, the total employment was 43.440 people. The military coup that took place in Turkey on September 12, 1980 and the neoliberal economic policy decisions adopted afterward also affected Zonguldak. Between 1980-2000, the number of employees employed in the Turkish Hard Coal Institution (TTK) was gradually lessened. While 43.440 people were employed in 1980, in 2000 this number dropped to 21.133. In 1989, TTK launched the first private mining tender (Yılmaz, 2019). As a result of the policies pursued by the government, the strike of the miners, which is known as the "Great Miners' Walk" in Turkish history, took place on January 4-5, 1991. As a result of the discourse adopted by the government of the time, the identity of the "producing miner" was replaced by the phrase "the miner is the hump of the state" (Yılmaz, 2019). With the shrinking role of the state in the economic field, the total effect of the private sector on coal production increased

between 2000 and 2013 (Yüksel, 2014). As of 2018, the Turkish Hard Coal Institution has mining operation agreements with 13 different private companies (Yılmaz, 2019).

Policies regarding coal mining directly affected the demographic structure of the city. While the population of Zonguldak was 276.990 in 1927, it increased to 569.059 in 1960 and 1.044.945 in 1985. In 1991 and 1995, the population of the city decreased to 615.599 in 2000 with the decision to separate Bartın and Karabük districts from Zonguldak and transformed them into separate provinces. The population of Zonguldak in 2019 was 599.698. According to the data from the Development Bank of Turkey, Zonguldak was among the ten provinces with the highest population in Turkey in 1970 and 1980, while it was among the top ten provinces with the highest immigration between 1980-1985 and 1995-2000 (Kocaman, 2008).

Due to the shrinkage of employment areas in Zonguldak, the labor force is leaving the city and the number of elderly people in the city is gradually increasing. While the proportion of the population aged 65 and over in Zonguldak was 8,2% in 2013, this rate increased to 11,4% in 2017. This situation causes Zonguldak to be known as a "city of retirees". According to the research conducted by Zonguldak Bülent Ecevit University in 2014, 53,7% of the parents in Zonguldak prefer their children to work in another city, while 52,8% think that Zonguldak cannot adequately meet the needs of their families (Vergil et al, 2014). Only 37,4% of the participants stated that they do not think of leaving Zonguldak. 38,6% of those who intend to migrate say that they can keep living in the city when the unemployment problem is solved, and 15,9% when the air pollution problem is solved. Analyzing the findings, the researchers identified a 62% migration tendency in the city. On the other hand, interestingly, 81,9% of the participants state that they like Zonguldak (Vergil et al. 2014).

Despite their liking for the city, the reason residents tend to leave the city is due to the increasing unemployment because of the decline in coal production. Another important reason is the air pollution created by thermal power stations that continue to produce energy with imported coal. The symbols of coal mines and mining are very strong in the cultural life of Zonguldak despite the inability of coal mining to meet the needs of the city and the environmental damage it causes. The city of Zonguldak has been named as "black gold", "black diamond" and "the capital of labor" in different periods due to the coal mine (Engin, 2004). The most important symbols of the city are the Miners' Statue, the Mining Martyrs Monument, and the Mining Museum. The influence of mining can also be seen intensely in literary works on Zonguldak. The main reason for this is Zonguldak's past. Because whatever was done in the city until the 1990s were built with coal and the city almost existed with coal (Engin, 2004; Yüksel, 2014).

3. Methodology

The prominent measure to reduce the pace of global climate change is to reduce carbon emissions. For this reason, a future where fossil fuels are used less awaits all of us, as targeted by various international agreements. In this direction, as one of the cities that are socially and culturally dependent on coal mining, Zonguldak is the focus of the research. The main problem of the research is how the city of Zonguldak will be affected in case of a possible coal phase-out. In other words, it was aimed to understand what Zonguldak city looks like without coal. In addition, understanding of the relationship between the people of Zonguldak and coal mining is among the aims of the research. On the other hand, it is aimed to understand what coal mining means for Zonguldak's past, present and future. In this regard, the research is the first academic study conducted in Turkey on the subject. The lack of sufficient literature on the subject necessitated qualitatively oriented research focusing on understanding. Since the aim of the study is to describe the meaningful relationship the city has established with coal mining and to understand how the official and civil representatives of the city approach the situation after a possible coal exit, the sociological phenomenology approach was used. In-depth interviews with the participants and the final workshop in the form of focus group discussions are the main data sources of the research. In 2020, 21 people were interviewed face-to-face in February and March, and online and focus group meetings on July. Requests of the interviewees who did not prefer to state their names and

institutions accepted due to the right to privacy were implemented. In the scientific analysis process, the codes that the interviewees repeat were determined first. As a result of the compilation and bundling of these codes, themes were revealed and the themes reached formed the basis for the final analysis.

4. Research Findings

In this part of the study, the findings of 21 interviews conducted within the scope of the research are presented. In the interviews carried out through the semi-structured interview form, a rich variety from stakeholders in the city of Zonguldak was tried to be created. These include the mayor of the district, representatives of official institutions related to coal mining, trade union representatives in the mining sector, academics working at the university in the city, administrators of the engineer chambers, members of the press working in the newspapers in the city, members of the city council, members of non-governmental organizations in the city and city historians.

Interviewees were asked about their opinions about the past, present, and future of the city in line with the purposes of the research. The answers received include the opinions and views of the participants on the past, current situation, and near-future of the city. During and after the interviews, in accordance with the data evaluation logic of the qualitative research, the codes that the participants frequently repeat within the opinions expressed were determined. The themes were reached by combining the codes and the themes revealed which formed the basis for the final analysis. Similarities and repetitions within the collected data set enabled them to be reached. Increasing the level of abstraction in the last analysis phase after this stage has been made possible as a result of taking into account the local, regional and global phenomena belonging to the relevant historical periods. In the following pages, the three main themes that emerged as a result of the interview data with the participants were presented in order.

Nostalgia

Almost all the interviewees emphasized that Zonguldak coexisted with coal and that the city could not have been established without hard coal reserves. In the words of an expert working on the developmental institution of the region, "first underground of the city found, then the surface came into existence". Because although lignite is widely mined throughout Turkey, anthracite is only found in this region. TTK General Manager Kazım Eroğlu stated that the basis of the industry is coal and that Zonguldak is the basis for the Turkish industry. This situation led to the emergence of some cultural and social firsts in the city of Zonguldak. For example, as city historian Yüksel Yıldırım has stated, innovations such as the first tennis court in Turkey (1910) was opened in the city.

Contemporary Journalists Association Zonguldak representative Ali Ayaroğlu emphasized that the newly established Republic of Turkey saw mining and energy as the basis of development, and therefore Zonguldak was the first city declared as a province by the Grand National Assembly of Turkey on April 1, 1924. Journalist Ayaroğlu also stated that in the same year (1924), Zonguldak High Engineer School of Mining was established and engineers needed in mining activities began to be trained. According to the claim of Çatalağzı Mayor Adnan Akgün, the first worker registered with the Social Insurance Institution in Turkey is in Zonguldak. As city historian Yüksel Yıldırım emphasized, Çelikel High School, Turkey's first private high school, was opened in the city in 1938.

As stated by Technical Manager Nizamettin Tiryaki from the General Mine Workers Union (hereafter GMIS), the production made by foreign investors in the early stages became public with the nationalization of all production facilities in 1940. Since the geological structure of the mines in Zonguldak is fractured, it is not suitable for mechanization. For this reason, production was labor-intensive in the early periods. During *the Obligation* period, which was implemented between 1940-1947, the required labor force was obtained through the participation of men aged between 18-50 years in forced labor from the villages located in the nearby region. Local journalist Bahaddin Arı stated that the villagers stayed in the city for thirty days and in their villages for thirty days with the *grouped labor system* applied in this period. The villagers stayed in workers' dormitories called *pavilions* during the thirty days they came to the city for mining. In the same period, the city experienced an intense

immigration intake. Those who came to the city from the surrounding villages and migrant workers lived together. Working together in the underground mines (the necessity of developing cooperation to ensure the safety underground) has created an atmosphere of unity on the surface as well. Journalist Arı thinks that this situation contributes to the development of democratic culture in the city. According to Arı, as coal production increases in Zonguldak, democracy and tolerance increase; As production decreases, democratic culture leaves its place to monist opinion.

From the 1950s to the 1970s, mining became attractive with improved working conditions and incentives. As Berran Aydan from the Zonguldak Branch of the Turkish Foundation for Combating Soil Erosion (hereafter TEMA) conveys, social opportunities and facilities have increased in this period and Zonguldak has become a laboratory of the welfare state. Markets and schools were established depending on the coal mining institutions. In addition to these, cinemas and clubs have colored social life. Journalist Ali Ayaroğlu stated that Zonguldak of that period was almost a European city and had a developed and modern socio-cultural structure for its time. Social facilities such as theatres, tennis courts, swimming pools, and low crime rates formed the outer face of the city. Since it was one of the important centers of the country's industry at that time, the city became famous as "Turkey's Germany" in the words of Çağlar Öztürk, Head of the Zonguldak Branch of the Chamber of Mining Engineers.

In the past Zonguldak is a city that social welfare practices are prominently implemented. In the words of TTK's occupational safety expert engineer Kâmil Şenol, with its name before 1983 was Ereğli Coal Enterprises (hereafter EKİ), with its new name TTK (Turkish Hard Coal Institution); until the 1990s met the infrastructure needs of the city such as road construction, road maintenance, construction equipment needs, electricity, water, etc. In addition to these, lodgings for the workers were built. TTK provided basic needs such as shelter, food, clothing, and transportation to the people of Zonguldak. As an expert on the development of the city emphasized, EKİ and TTK were everything of Zonguldak at that time, and these institutions were extremely valuable economically, socially, and culturally for Zonguldak residents. More than 150.000 people, including families, made a living from mining at that time. There are many families that have been mining for three generations. In the words of Kâmil Şenol, TTK was meant Zonguldak. Thanks to the mining, the city lived its golden ages in that period.

Starting from the mid-1980s, things were starting to change in Zonguldak and both the number of workers and the anthracite production capacities of the TTK began to diminish. As the trade unionist Nizamettin Tiryaki from GMIS emphasized, the number of mineworkers, which reached its peak with 45.000 workers in the eighties, started to decrease rapidly in the nineties. Mandatory and early retirement implementations also played role in this decrease. The decline in the global price of coal and the rise of electricity and electronics also adversely affected mining activities. Therefore, the city could not sustain its former vividness. Bartın and Karabük which were previously districts of Zonguldak, became separate provinces in 1991 in 1995, and the city weakened in terms of both population and economy. The city has evolved from a place that receives immigrants to a situation that gives immigration. According to Kâmil Şenol from TTK, mining privatizations in the 1990s brought along illegal quarries and a precarious working environment.

The Dramatic Approach to Today

Çatalağzı Mayor Adnan Akgün states that anthracite mining is the locomotive sector of the city and the decline in this has negatively affected the entire city. Despite the high number of workers since the nineties, the inability of state-owned mines to make a profit has led to the belief that TTK is a "hump" on the back of the state. This belief also paved the way for the privatization of anthracite mines. Today, coal production has decreased significantly and TTK is like "a wingless bird and cannot fly" without a coke coal plant and lavatory (coal washing facility), as journalist Bahaddin Arı underlined. Hard coal cannot be processed without a coking plant and a lavatory. This situation affects not only the economy but also the environment and air quality negatively. According to Arı, with the decrease in anthracite production, the sense of unity and solidarity in the city was damaged and the democratic culture weakened. The low level of production also negatively affected democracy. Occupational structures

have changed; insecure and flexible jobs such as cashier, security staff, cleaner have started to become widespread in the city.

Despite the decrease in coal production, approximately one-fifth of the amount of anthracite needed by the iron and steel industry in Turkey is domestic supply, and all of this is obtained from the Zonguldak Basin. Claiming that the only type of coal that can be used in the iron and steel industry is anthracite due to its coking feature, TTK General Manager Kazım Eroğlu says that the need for anthracite will not decrease. For this reason, Eroğlu states that anthracite is a strategic resource.

In the words of Erdoğan Kaymakçı, an academician from the Mining Engineering Department of Zonguldak Bülent Ecevit University (hereafter BEUN), anthracite is indispensable for both Zonguldak and Turkey, and in this context, coal production should be increased. According to Kaymakçı, although the city seems to be abandoned when compared to its former glorious days, Zonguldak may return to its former prosperous days with the increase in coal production. Kaymakçı claims that in the past Zonguldak was a city that produces more than it consumes, and its industry was in a prominent position in the country. However, the city is currently disconnected from production and is in a position of consumerism Kaymakçı stated.

Erdoğan Kaymakçı, who was also a participant in the workshop held after face-to-face interviews, tried to strengthen his basic theses with new arguments. According to Kaymakçı, the reason why Turkey imports coal for energy today is the emptying of near-surface coal reserves in Zonguldak and the increase in coal extraction costs. However, according to him, a similar situation will occur in countries where coal is imported over time, and when the cost of imported coal and the costs of coal extraction in Zonguldak are equalized, imports will be abandoned. Levent Yağcıoğlu, a board member of the Association of Mining Engineers, who conveyed his views at the workshop, also asserted that coal mining is indispensable for Zonguldak. Yağcıoğlu stated that the policies of privatization of mines and the adaptation of mining to the international market negatively affected mining to a great extent. However, he stated that with the new laws enacted, the mines will be completely privatized. Yağcıoğlu argues that anthracite is needed in the steelmaking process and that Turkey should not give up its Zonguldak anthracite mines in accordance with national policies.

Nizamettin Tiryaki from GMIS emphasizes the decline of mining activities in the city and claims that today there are occupational and worker safety problems in Zonguldak with increasing privatizations, leasing system, and illegal mining. For this reason, he stated that fatal accidents occurred not in state-owned mines, but in private mining enterprises. Additionally, he stated that because of the increasing unemployment rate in the city, people prefer to work in mines of private companies, even though it is risky. He emphasized that the idea of “death in the underground is a possibility, but hunger is absolute above ground” is prevalent among the locals. He states that one mineworker provides employment for thirteen more people above ground, Tiryaki stated that the city's economy has shrunk significantly as the number of workers in the mining sector has decreased. For this reason, he argues that the number of workers, employment rate, and coal production should be increased for the development of the city. According to him, the weakening of the coal economy in the city affects social life adversely.

Kâmil Şenol from TTK emphasizes that there are only two cinemas in the city today and they are in two shopping malls of the city where there used to be eight cinemas in the past. According to him, with the decrease in production, the transition from collective life to individual life occurred and social solidarity diminished. As an example of this situation, Şenol claimed that while collective production was carried out in the villages of Zonguldak in the past, now casual workers are hired. City historian Yüksel Yıldırım reminds that Zonguldak, which was a city that used to receive immigration, has been giving immigration since the 2000s. Zonguldak has become a city where the number of retirees is higher than the number of employees.

Journalist Ali Ayaroğlu stated that Zonguldak used to be like a racehorse, but now it has turned into a milkman's horse; he stated that the number of workers has decreased, industrial facilities have been closed one by one and unemployment has soared. Stating that day-to-day policies, useless projects,

and lack of planning have exacerbated the city life of Zonguldak, Ayaroğlu underlines that new business areas have not been created in the city. Berran Aydan from TEMA describes today's Zonguldak as a neglected, shrinking, polluted city compared to the past, and she asserts that the thermal power stations in the region pollute the air and nature. In addition to the air, the power stations also pollute the sea with the water they use in the production process and discharge back into the sea. In Aydan's words, cancer and respiratory diseases are relatively salient in the city. According to Aydan's claim, considering that the people of Zonguldak are already accustomed to environmental pollution due to the anthracite mines, the city has been declared as an energy base, and new units have been installed in the thermal power stations and their capacities have been increased considerably. Thus, these situations have adversely affected the city in terms of environment.

The Coexistence of Hope and Anxiety for the Future

In the words of Çatalağzı Mayor Adnan Akgün, air pollution rates are high in the city, and this is because thermal power stations do not perform proper filtration. According to Akgün, "The state cannot think commercially, it has to consider social welfare". According to him, coal is a strategic resource for the country, even if it causes financial harm, the state should support mining. "Under Zonguldak there is another Zonguldak that perhaps twice the size of the above-ground." What Akgün wants to express here is that there is considerable potential for mining tourism. He thinks that mining tourism would attract great attention in Zonguldak, as is the case in Manchester. Akgün claims that nature tourism can only be an option if thermal power stations are closed and argues that "tourists do not come to the place where the chimney is".

City historian Yüksel Yıldırım thinks that due to the rugged geography of the city, there is not enough physical space for industry and factories, and therefore mining is indispensable. Similarly, the president of Zonguldak Journalists Association Derya Akbıyık stated that coal mining should never end in Zonguldak and a coal-free Zonguldak cannot be imagined. Nizamettin Tiryaki from GMIS also predicts that the city cannot be without coal and that the possible coal exit process will turn the city into a "ghost town". According to him, without coal, the city will be empty because people have no real option other than mining. Tiryaki is also not hopeful about "the Filyos Project", which could turn the city into a significant commercial port.

Journalist Bahaddin Arı stated that there have been continuous projects in the city for the last two decades, but they have not been implemented realistically. According to him, hope is produced and sold by these projects. Even if a plan and a program are made, there is no development towards concrete production. According to Arı's claim, the projects have been used to earn money. Although Bahaddin Arı thinks that fishing, marine tourism, and forestry activities can be improved, he believes that these options remain on a project-by-project basis. Kâmil Şenol, an engineer who specializes in occupational safety from TTK, emphasized that without coal, the city will become a retirement city. Şenol thinks that the following areas may come to the forefront in the possible coal exit period: lumbering, wood industry, papermaking, furniture manufacturing industry, and hard-shell forest fruit growing. Şenol thinks that the shipbuilding industry should also be supported.

According to TTK General Manager Kazım Eroğlu, tourism will not be able to make a great economic contribution to Zonguldak, even if it brings aesthetics to the city. Eroğlu states that the sea vacation season is only two months due to the climate of the region. According to Eroğlu, hard coal (due to its coking feature) is indispensable for the iron and steel industry and a developed country cannot be imagined without steel. The General Manager of TTK stated that developed countries keep their knowledge of mining engineering and shift production to other countries. Eroğlu argues that mining and its related sectors should continue to grow stronger in Zonguldak. Academic Erdoğan Kaymakçı similarly underlines that there is no serious alternative for the city other than coal. Although agriculture and livestock are proposed, he states that they are not capable of replacing hard coal. According to Kaymakçı, developing countries are trying to increase their coal production. On the other hand, he asserted that it is calculated there are approximately two hundred years of coal reserves globally (with today's production and consumption rates). According to him, energy-dependent and consumption-

oriented policies should be abandoned, and thus the Zonguldak can get back to its glorious era thanks to its power from production.

Çağlar Öztürk, Chairman of the Zonguldak Chamber of Mining Engineers, states that there is at least a hundred-year-old hard coal reserve in the city, and if necessary, it is possible to go deeper than the current level in the mines. According to Öztürk, although almost every village has livestock, these are productions made for the villagers' own needs and the marketing purpose is not prominent. He stated that fishing and livestock can be supported in the out-of-center districts of Zonguldak. Journalist Ali Ayaroğlu claims that if the coal exit process becomes a reality in the city, the city will almost turn into Chernobyl and even in the current situation; Zonguldak has the appearance of "a large village". Although it is considered as an alternative, he also underlines that livestock cannot be enough to run the economy of the city.

Only environmentalists in the city put forward the idea that coal mining should not continue in the city. TEMA manager Berran Aydan places tourism first among the alternatives that may emerge in the post-coal era for Zonguldak. Aydan states that she is against considering Zonguldak only with sectors that create pollution such as thermal energy, heavy industry, and cement. Apart from these sectors, tourism, agriculture, higher education, and forestry activities can be developed. According to her, the missing point in Zonguldak is searching for alternatives. Thinking that coal is the only way drives authorities and residents to a kind of laziness, and stagnancy. Gülden Işık, who participated in the workshop on behalf of TEMA, suggests that thermal power stations should be taken out of the city to create a tourism alternative. According to Işık, although they live in a seaside city, they can no longer swim in the sea due to increased pollution. She states that thermal power stations harm agriculture as well as tourism. Işık argues that the power plants are built on agricultural lands and thinks that migration can be prevented if agricultural opportunities are offered to the villagers. Nuray Gencalp, president of Zonguldak City Council Women's Assembly, underlines the cancer cases in Zonguldak to draw attention to the destruction caused by mining and thermal power stations. Gencalp stated that there are seven cases of cancer in the apartment where she lives. Gencalp reminds us that one of the few pediatric oncology departments in Turkey is in Zonguldak.

Sociologist Evrim Yılmaz, who conducted her Ph.D. thesis on miners in Zonguldak, claims that mining is not indispensable for the people of Zonguldak. According to Yılmaz, who has addressed the issue from a sociological point of view, Zonguldak people would adapt coal exit when alternative economic resources are produced. Yılmaz, a sociologist who interviewed workers from three different mining areas (illegal, subcontracted, and state-owned) in her research, says that dependence on mining cannot be considered cultural.

The development expert we interviewed, who preferred not to state his name, is in favor of considering the issue both economically and culturally. According to him, since the mine is not an inexhaustible resource, the city must produce alternatives. He emphasizes the need to develop an entrepreneurship culture and increase sectoral diversity in the city. He mentions areas such as hydroponic modern greenhouses, buffalo farming, and sea snail production as alternatives that can be supported to increase sectoral diversity. Apart from these options, the development expert claimed that with the launch of the Filyos Project, about 70% of which has been completed, a logistics base is planned to be established in Çaycuma district and a cluster of mining machinery industry in Zonguldak. Stating that there are three alternatives in the city for younger generations, the expert lists these as being unemployed, emigrating, or searching for alternatives for the future. Urban residents aged 40 and over, state that even if they cannot see a future without mining, young people demand options other than mining. According to the development expert, although the locals earned everything with coal in the past, if alternatives are not created, there is a possibility that the city could become a "big village" in the future.

5. Discussion

Zonguldak is a city with an identity, and it was state-run coal mining that established the basis for the formation of this identity. Born before 1990, Zonguldak residents experienced the practice of modernization based on the concept of the social welfare state of the 1960s and the economic and cultural institutionalization inherited from this practice. For this reason, Zonguldak people born before 1990 call the city they live in the "capital of labor" about heavy industry-based development approach. However, after 1990, a new modernization paradigm began to prevail in the city, where flexible production relations and consumer culture were the main sights. The city's older inhabitants did not adopt this new paradigm, also called globalization. Due to the city's long history, today's Zonguldak residents have a meaningful cultural relationship with coal mining. Coal is not just a source of livelihood for Zonguldak; it has given meaning and identity to the city.

In the past, the planning of economic and cultural life by the state led to the city having a political discourse that demands from the state. When asked about their visions for the future, the interviewees assert that the state authority is the main actor that will stimulate economic and cultural life. This dominant discourse causes skepticism towards proposals based on individual entrepreneurship and free-market understanding. Additionally, residents expect the General Union of Mineworkers (GMIS), the biggest trade union in the city, to be more active. The expectations from official institutions and mass organizations that formed in the 20th century show that Zonguldak people have adopted a planned development approach based on collective organization instead of the market approach based on individual entrepreneurship.

Zonguldak residents evaluate employment created by coal mining and thermal power stations positively. On the other hand, air pollution caused by thermal power stations affects public health negatively. Moreover, air and sea pollution ecologically threaten the habitats of other creatures. City residents are also aware of this pollution and the damage it causes. In this context, a contradiction emerges between the city's demand for economic development and the desire for a cleaner environment. For example, one of the city's district municipalities advocates thermal power stations that do not have proper filtration to close, while another district municipality thinks that this closure will affect the economy adversely. It seems that the way for Zonguldak people to overcome this contradiction is by adopting the sustainable development model. At the root of this contradiction lies in the dominance of the development approach based on heavy industry among the residents of the city.

Today's coal mining is not capable of responding to the needs of the Zonguldak population. Moreover, mining production costs are increasing and competition with global markets is getting more difficult. However, for Zonguldak, coal mining appears as a strategic economic activity due to both its reserves and the needs of the iron and steel industry. In addition, Zonguldak residents demand that mining continued state-supported due to the social welfare it creates, even though coal production costs increase. Investment in agriculture and livestock, as well as tourism and other industrial areas, is accepted by Zonguldak people in an environment where mining is still the locomotive sector. Considering both the needs of the iron and steel industry and the meaningful cultural relationship that the residents have with coal mining, it may be a good decision to maintain coal mining at a low level. Moreover, as some participants have stated, it is strategic to plan in this direction to protect the practical conditions and technical knowledge of coal mining, due to national interests in times of possible global crisis.

The available transportation facilities allow Zonguldak to interact commercially with a population of more than 20 million, especially in Turkey's two largest cities, Istanbul, and Ankara. Therefore, the city has a wide market for agricultural and industrial products and a potential for tourism. An outward-looking economic and cultural perspective integrated with the interaction area of these two major cities needs to be adopted. Nevertheless, the older residents who are loyal to the city's memory support a self-sufficient and introverted economic perspective in which Zonguldak is in the center. Considering that the inhabitants of the city are far from the market economy approach where individual entrepreneurship is essential and closer to the collective working approach in which the public is

involved, it is foreseeable that the cooperative model can be organized quickly, especially in the field of agriculture. Moreover, there are already good examples in this sector in Zonguldak. With a large-budget project involving vocational educational programs, micro-loans, and pilot implementations, or organizing cooperatives by civil society, Zonguldak residents can adopt alternative sectors other than coal mining. The products that will be produced in the city by the cooperatives might be transferred to the markets of the big cities by using the existing transportation facilities.

In all the interviews, it was shared with the participants that coal-free energy and economic policies are being implemented in European countries. In line with the answers received, it can be clearly stated that Zonguldak people are unprepared for a future without coal. However, the annual United Nations Climate Summits, the Paris Climate Agreement which was approved by almost all countries of the world, and the reports of many financial institutions include plans for coal phase-out. In this context, it is seen that a radical change is taking place in the new development approach. For all these reasons, it is necessary to produce plans for the changing situation for the future of the Zonguldak people and to be prepared for a possible coal exit process.

6. Conclusion

The official authorities about energy production aim to increase coal-related energy production in Turkey. First, utilization of all national mineral resources is considered among the objectives of recent governments. However, coal imports are ascending because coal production cannot meet the current need. It is not difficult to foresee that this situation will exacerbate Turkey's import dependency to meet its energy demand and environmental pollution. Although some non-governmental organizations and local authorities try to raise awareness about the issue, they do not have an alternative future projection about increasing fossil fuel consumption, especially for energy production.

This research, in which the province of Zonguldak is taken as an example, is aimed to describe the current perceptions of the city's non-governmental organizations and official institution representatives about a possible future without coal. It is seen that Zonguldak people have established a meaningful cultural and mental relationship with coal mining, which is the dynamo sector of the city, for over a hundred years. For this reason, they cannot imagine a Zonguldak without coal mining. In this context, awareness studies carried out on the destruction of coal mining on nature and human life do not show the expected effect on residents of Zonguldak. Because coal mining is not only a livelihood for the people of Zonguldak; it is the phenomenon that brought this city into existence and gives it its meaning. The possibility and realization of a coal-free Zonguldak must first be shown to the residents through pilot studies.

Unless there are alternative economic and cultural institutionalizations to the main sector in a city, fundamental changes in the current socio-cultural structure should not be expected. In the Zonguldak example, the transformation of a mining city is only possible with comprehensive projects that can change the present perception. In this context, what is needed in the city is a cultural and mental transformation. Policy-based approaches that neglected the cultural structure will not be able to fully understand the present reality of the city. Large-budget and long-term projects that can be carried out by international organizations, government, or civil society and involving experts from different disciplines and fields can turn Zonguldak into an exemplary coal phase-out city.

References

- BBC. (2021, March 22). Nottinghamshire's West Burton a Power Station to Close in 2022. BBC News: <https://www.bbc.com/news/uk-england-nottinghamshire-adresinden-alinmistir>.
- Engin, F. (2004). *Zonguldak'ta Sanayileşme ve Sosyal Değişim (1923-2000) - Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Giddens, A. (2009). *The Politics of Climate Change*. Cambridge: Polity Press.
- Güven, T. (2014). *Zonguldak Kozlu'da Kömür Madenciliği İşletmecilik ve Çalışma Hayatı (1848-1921) Yüksek Lisans Tezi*. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocaman, T. (2008). *Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Nitelikleri (1965-2000)*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Makina Mühendisleri Odası. (2017). *Türkiye'de Termik Santraller 2017*. Ankara: TMMOB Makina Mühendisleri Odası.

Perception of The Possible Post-Coal Period in Coal-Dependent Cities: Zonguldak Example in Turkey

- TKİ. (2019). *Faaliyet Raporu 2018*. Ankara: Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu.
- TMMOB. (1992). *Türkiye Taşkömürü Madenciliğinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğine İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Zonguldak: TMMOB Zonguldak Şubesi.
- TTK. (2019). *2018 Yılı Taşkömürü Sektör Raporu*. Ankara: Türkiye Taşkömürü Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Vergil, H., Yıldırım, H., Sezer, Ö., Şükrüoğlu, D., Teyyare, E., Bayramoğlu, F. M., . . . Bahtiyar, B. (2014). *Zonguldak İlinde Göçün Sosyo-ekonomik Nedenleri ve Alınabilecek Tedbirler*. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Yılmaz, E. (2019). *Bir Madenci Kentinde Simbiyotik İlişkiler: Zonguldak'ta Değişen Maden İşçiliği, Sermaye ve Politik Kültür - Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, Ö. (2014). *Üretimi Azaltılmış Maden Kentlerinin Gelişim Süreci ve Geleceği: Zonguldak Örneği - Doktora Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

MAKALE KABUL KOŞULLARI VE YAZIM KURALLARI

- Dergide çevrebilimleri alanında yapılmış özgün araştırmalar ve derlemelerden (tarama yazıları) oluşan "Denetimli Makaleler"in yanısıra "Araştırma Notları", "Konferans Notları", "Kitap Tanıtımı"ve yabancı dilde yayımlanmış olan özgün araştırmaların "Çeviriler"i yayımlanır. Dergide yayınlanacak eserler Türkçe ya da İngilizce olarak yazılabilir.
- Dergiye gelen eserin basımı öncesinde hakem görüşleri alınır. Gönderilen makalenin dergide yayınlanabilmesi için Editörler Kurulu tarafından hem bilimsel içerik, hem de şekil bakımından uygun görülmesi ve hakemler tarafından kabul edilmesi gerekir. Yayınlanması uygun bulunmayan eser yazarına/yazarlarına geri gönderilir.
- Dergide yayınlanacak eserin daha önce hiçbir yayın organında yayınlanmamış ya da yayın hakkının verilmemiş olması gerekir. Buna ilişkin yazılı bildirim, makale ile gönderilmelidir.
- Eser, Microsoft Word programında hazırlanarak Dergipark sistemi üzerinden çevrimiçi olarak yüklenmelidir (<https://dergipark.org.tr/aucevrebilim>).
- Makale Microsoft Word programının yeni versiyonunda, A4 normunda, sayfa kenar boşlukları üst 3cm, sol 2,5cm, sağ 2,5cm, alt 4cm olarak ayarlanarak, 11 punto Times New Roman karakteri ile, tek satır aralığı kullanarak ve iki yana yaslı olarak hazırlanmalı, paragraf arası verilmemeli, paragraflarda ilk satır girintisi ise 1.25cm olarak yazılmalı, metin içerisinde tablo ve şekiller dahil koyu karakterlere yer verilmemeli, şekil, çizelgeler ve Kaynaklar bölümü dahil 20 sayfayı geçmemelidir.
- Eser başlığı baş harfleri büyük, ortalanarak koyu (bold) ve 14 punto, yazar adları 12 punto, Özet ve Abstract iki yana yaslı 9 punto ile yazılmalıdır.
- Yazar adı/adları açık olarak yazılmalı, ünvan kullanılmamalı, adres bilgileri 11 punto ve italik olacak şekilde bir alt satırda yer almalıdır. Başlık ile yazar isimleri arasında 1,5 satır aralığı bulunmalıdır. İki ya da daha fazla yazarlı makalelerde, yazarların soyadları üzerine rakam konularak, adres bilgileri alt satırda ve tek satır boşluğu bırakılarak yer almalıdır.
- Yapılan çalışma bir kurum/kuruluş tarafından desteklenmiş ya da doktora/yüksek lisans tezinden hazırlanmış ise, başlığa yıldız koyularak ilk sayfanın altına dip not olarak verilmelidir.
- Özgün araştırmalar; Özet, Abstract, Giriş, Materyal ve Yöntem, Bulgular, Tartışma, Sonuç, Teşekkür (gerekirse), Kaynaklar şeklinde düzenlenmelidir. Derlemeler Giriş, uygun başlıklar altında Ana Metin ve Sonuçlar olmak üzere üç bölümden oluşabilir, yayınlanmasında Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisinin Yayın İlkeleri uygulanır. Özet, 200 kelimeyi aşmayacak şekilde, çalışmanın amacını, nasıl yapıldığını, sonuçları ve sonuçlar üzerine yazar(lar)ın yaptığı değerlendirmeleri içermeli ve en fazla 7 adet anahtar kelime kullanılmalıdır. Giriş, çalışmanın önemini, amacını ve konu ile ilgili daha önce yapılmış temel araştırmaları kapsamalıdır. Materyal ve Yöntem, çalışmanın tekrarına olanak verecek şekilde yeterli bilgi ve kaynakları içermelidir. Bulgular, şekil ve çizelgelerde verilen bilgilerin tam olarak anlaşılmasını sağlamalıdır. Tartışma bölümünde sonuçlar, önemi vurgulanarak daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırılmalıdır. Sonuç bölümünde ise, bulgulardan ulaşılan son değerlendirmeler verilmelidir.
- Makaledeki şekil, harita ve fotoğrafların bilgisayar kayıtları, uygun çözünürlükte olmalı, makalede metin içerisine yerleştirilmelidir. Çizelge başlıkları çizelgenin üstüne, çizelge kaynağı ise altına verilmelidir. Çizelge ve şekil açıklamalarında sadece ilk kelimenin baş harfi büyük, diğerleri küçük harflerle yazılmalıdır. Çizelge içerisindeki metinlerde de aynı kural geçerlidir. Tüm tablolar “Çizelge”; tüm grafik, harita ve çizimler “Şekil” olarak adlandırılmalıdır. Şekil adları şeklin altında verilmelidir. Tüm şekil ve çizelge adları 9 punto, Times New roman karakterinde olmalı, numaralandırmalardan sonra nokta verilmelidir.
- Metin içerisinde atıfta bulunulan kaynaklar, yazarın soyadı ve yayın yılı sıralamasıyla parantez içerisinde verilecektir (Akpınar, 2000). Aynı yazarın aynı tarihli birkaç eseri varsa alıntılarda yıldıktan sonra a,b,c... şeklinde numaralandırma yapılacaktır (Akpınar, 2002a). Birden fazla esere

atıfta bulunuluyorsa referanslar alfabetik sıra ile verilmelidir (Avcıoğlu, 2002; Oğuz, 2004; Uslu ve Kiper, 2005).

- Sözlü görüşmeler ve yayınlanmamış eserlere (Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri hariç) ait bildirimler, kaynak olarak kullanılmamalıdır.
- Kaynaklar listesi ilk yazarın soyadına göre alfabetik olarak düzenlenmeli ve Times New Roman karakterinde 9 punto olarak yazılmalıdır. İki veya daha fazla yazarlı eserlerin bildiriminde son yazardan önce “ve” bağlacı kullanılmadır.

Dergi:

Somuncu, M.2004.Dağcılık ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar ve Ekolojik Bedel. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2 (1):1-22.

Kitap:

Keleş, R. 1996. *Kentleşme Politikası*. İmge Kitabevi Yayınları: 803, Ankara.

Kitabın bir bölümü:

Hamamcı, C. 1997. Çevrenin Uluslararası Boyutları. s: 395-412. Editör: R. Keleş. *İnsan Çevre Toplum*. İmge Kitabevi, Ankara.

Bildiri kitabı:

Karadeniz, N., Özbek, H. ve Gül, S. 2000. Ülkemiz Koruma Alanlarında Yönetim Planı Süreci. *2000’li Yıllarda Yaşadığımız Çevre ve Peyzaj Mimarlığı Sempozyumu. Bildiriler Kitabı*: 177-184, 24-26 Mayıs 2000, Ankara.

Yazarı belirtilmeyen kurum yayınları:

Anonim 1997. *Ulusal Çevre Eylem Planı: Arazi Kullanımı ve Kıyı Alanlarının Yönetimi*. Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara.

İnternet sayfaları:

İnternet sayfasına atıfta metin içerisinde Anonim ya da Anonymous ve erişim tarihi olarak verilmeli (Anonim, 2005), Kaynaklar bölümünde ise sayfa adresi de verilmelidir.

Anonymous 2007. Explore Europe’s changing landscape.

<http://www.eea.europa.eu/highlights/explore-europe2019s-changing-landscape>.

- Etik Kurul onayı gerektiren çalışmalarda, Etik Kurul onayına dair belge gönderilmesi ve makalede de Etik Kurul onayı alındığının belirtilmesi gerekmektedir.
- Basımına karar verilen eserde, ekleme ya da çıkarma yapılamaz.
- Yayın süreci tamamlanan eserler geliş tarihi esas alınarak yayınlanır.
- Bir yazarın, aynı sayıda ilk isim olarak 1 (bir), ikinci ve diğer isim sırasında 1 (bir) olmak üzere toplam 2 (iki) eseri basılabilir.
- Sayfa sınırını aştığı için seri makale olarak bölünmesi söz konusu olan araştırmaların başlıkları ona göre düzenlenerek, zaman içinde sırayla basılmak üzere, değerlendirmeye bir arada sunulmalıdır.
- Yayınlanan eserin tüm sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

- The following types of papers are accepted to be published in Ankara University Journal of Environmental Sciences: research papers, review papers, technical notes, conference notes, book reviews, and translations of research articles. Papers must be written either in Turkish or English.
- All submitted manuscripts are subjected to scientific and editorial review by the editorial board and qualified *ad hoc* reviewers. Rejected manuscripts are sent back to the corresponding author.
- The authors must certify with a written and signed statement that the manuscript has not been published elsewhere.
- The manuscript should be uploaded via the web platform of Dergipark (<https://dergipark.org.tr/en/pub/aucevrebilim>).
- The paper size must be A4 with margins: top=3 cm., left= 2.5 cm., right= 2.5 cm., and bottom= 4 cm. The text has to be written in Times New Roman; font size 11 pt; and justified with single line spacing in Microsoft Word. Paragraph indentation should be 1 cm. and 6 pt clear line must be left between paragraphs. Do not use bold characters within the text, figures and tables except headings. The manuscript should not exceed 20 pages, including references.
- The title of the paper must be written in 14 pt bold and centered. First letters of the title must be capital. Full author names must be written in 12 pt. Abstract must be written in 9 pt italic.
- Author names must be written without titles. Address information should be written in 11 pt. Leave no space between author names and address line. Authors with different affiliations and addresses should use superscripts.
- If the research has been supported by an institution or organization, or is a part of thesis, then a footnote should be inserted at the end of the paper title.
- Original research papers should be organized under following headings; abstract, introduction, material and methodology, research findings, discussion, conclusions, if necessary acknowledgements, and finally references. Review papers may contain three sections as; introduction, main text with appropriate heading(s) and conclusion. All main and secondary headings must be numbered in Arabic numerals. Abstract should be no more than 200 words and must include the purpose of the study, methodology used, findings and a brief evaluation of the findings. At most 7 key words should be given. Introduction part should include the significance and purpose of the study, as well as a literature review of previous studies. Material and methodology section should include sufficient information. Tables and figures should be explained within the text clearly in research findings. Research findings should be discussed and compared to previous studies in the Discussion section.
- All figures, maps and photographs must be in high resolution for quality printing. They must be placed within the text and separate copies should be sent. Table titles should be written above the table and the reference should be written below the table with 9pt. Name of the figures should be written below the figure with 9pt.
- When referring within the text, author last name(s) and year of publication must be written separated with a comma within brackets (Akpınar, 2000). For two authors, use “and” between the last names, and for three authors use “*et al.*”. More than one reference from the same author(s) in the same year must be identified by the letters "a", "b" etc., placed after the year of publication (Akpınar, 2002a). Multiple references should be written in alphabetical order, separated with a semicolon (Avcıoğlu, 2002; Oğuz, 2004; Uslu and Kiper, 2005).
- Interviews and unpublished works (except postgraduate theses) should not be cited.
- Reference list must be written in alphabetical order according to first author last name, in 9 pt. For multiple authors, “and” should be used before the last author name. Indentation must be “hanging” by 1.25 cm.

Journal article:

Karadeniz, N., Somuncu, M. 2003. Approaches for Preservation of Mountainous Areas in Turkey Case Study: Kaçkar Mountains (Turkey). *Montagnes Méditerranéennes*, 17, 89-90.

Book:

Lynch, K. 1960. *The Image of the City*. The MIT Press: 194, USA.

Chapter of a book:

Somuncu, M. 2011. Sustainable Development in the Eastern Black Sea Mountains: Present State and Perspectives. Editor(s): Zhelezov, G., *Sustainable Development in Mountain Regions: Southeastern Europe*, Springer, London-New York, 215-226.

Papers in conference proceedings:

Somuncu, M., İnaner, H., Çiçek, İ. 2004. An Example of Geological and Geomorphological Heritage to be Protected: Gölcük Caldera (Isparta-Southwestern Turkey). *Proceedings of 5th International Symposium on Eastern Mediterranean Geology*, Thessaloniki-Greece, Volume 1, 427-429.

If no author is available:

Anonymous 1997. *National Environmental Action Plan*. State Planning Organization, Ankara.

Web pages:

Web pages should be cited as Anonymous with year of access within the text (Anonymous, 2005), URL should be given in reference list.

Anonymous 2007. Explore Europe's changing landscape.

<http://www.eea.europa.eu/highlights/explore-europe2019s-changing-landscape>.

- If ethical approval is necessary, author(s) must submit the approval of Ethical Board and state that ethical approval has been obtained within the manuscript.
- No adding and removal can be made after the acceptance of the manuscript for publishing.
- Accepted manuscripts are published according to manuscript submit date after reviewing and editing process is over.
- No more than two papers of an author can be published in the same issue as long as he/she is not the first author in one of the papers.
- If manuscript is more than 20 pages, it can be submitted in two parts with appropriate titles to be published in following issues.
- Authors are responsible for the content of accepted manuscripts.